

CSO METER

O busolă pentru un
mediul favorabil și
împuternicirea OSC-urilor

REPUBLICA MOLDOVA 2022

RAPORT DE ȚARĂ

CHIȘINĂU

European Center for
Not-for-Profit Law

Funded by
the European Union

Promo - LEX
Advancing democracy and human rights

Autor: Florin Gîscă, Asociația Promo-LEX

Asociația Promo-LEX este o organizație neguvernamentală, constituită în anul 2002, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

Asociația Promo-LEX își desfășoară activitatea prin intermediul a două programe:

- (1) Programul Drepturile Omului, care are ca scop promovarea și implementarea standardelor internaționale de drepturi ale omului în Republica Moldova;
- (2) Programul Monitorizare Procese Democratice, care are scopul de a contribui la îmbunătățirea calității și sporirea încrederii cetățenilor în procesele democratice din Republica Moldova.

Centrul European pentru Dreptul Nonprofit (ECNL) este un important centru de resurse și cercetare în domeniul politicilor și legilor care afectează societatea civilă. ECNL generează cunoștințe, abilitază partenerii și contribuie la stabilirea standardelor care creează, protejează și extind libertățile civile.

Autorii exprimă sincere mulțumiri tuturor celor care au contribuit la realizarea acestui raport, inclusiv Consiliului consultativ, membrilor Hubului OSC, intervievaților, participanților la interviurile de tip focus-grup și altor experți care au oferit informații și opinii valoroase pentru conținutul reflectat.

Proiectul „CSO Meter: O busolă pentru un mediu favorabil și împuternicirea OSC-urilor” este finanțat de Uniunea Europeană și este implementat de Centrul European pentru Dreptul Nonprofit (ECNL) și de partenerii săi: Centrul de Asistență Anticorupție al Transparency International în Armenia; MG Consulting LLC în Azerbaidjan; Institutul Societății Civile din Georgia; Asociația Promo-LEX în Moldova; Centrul de Cercetare Politică Independentă din Ucraina (UCIPR).

Această publicație a fost realizată cu suportul financiar al Uniunii Europene. Conținutul acesteia este responsabilitatea exclusivă a autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Uniunii Europene.

Drepturi de autor © 2023 ECNL Stichting și Asociația Promo-LEX. Toate drepturile sunt rezervate.

CUPRINS

ACRONIME ȘI ABREVIERI	4
I. SUMAR EXECUTIV	5
II. DATE DESPRE ȚARĂ	10
III.CONSTATĂRI	11
3.1 LIBERTATEA DE ASOCIERE	11
3.2 TRATAMENT EGAL	15
3.3 ACCES LA FINANȚARE	19
3.4 LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE PAȘNICĂ	22
3.5 DREPTUL DE A PARTICIPA LA LUAREA DECIZIILOR	27
3.6 LIBERTATEA DE EXPRIMARE	34
3.7 DREPTUL LA VIAȚĂ PRIVATĂ	39
3.8 OBLIGAȚIA STATULUI DE A PROTEJA	42
3.9 SUPORTUL ACORDAT DE STAT	47
3.10 COOPERAREA STAT-OSC	54
3.11 DREPTURILE DIGITALE	58
IV. PRIORITĂȚI-CHEIE	63
V. METODOLOGIE	66
VI. REFERINȚE	69

ACRONIME ȘI ABREVIERI

AGE	Agenția de Guvernare Electronică
APC	Administrația publică centrală
APL	Administrația publică locală
ASP	Agenția Servicii Publice
CNESP	Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică
CSE	Comisia pentru Situații Excepționale
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CoE	Consiliul Europei
EUR	Euro
FATF	Grupul de acțiune financiară
FT	Finanțarea terorismului
GAL	Grup de acțiune locală
HG	Hotărâre de Guvern
IA	Inteligență Artificială
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexual și Transgender
MDL	Leu moldovenesc
MJ	Ministerul Justiției
OSC	Organizație a societății civile
PAS	Partidul Acțiune și Solidaritate
PIB	Produs Intern Brut
PE	Parteneriatul Estic
SIS	Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova
SLAPP	Proces strategic împotriva participării publice
SDSC	Strategia de Dezvoltare a Societății Civile 2018-2020
TVA	Taxa pe valoare adăugată
UE	Uniunea Europeană
USD	Dolar american

I. SUMAR EXECUTIV

Contextul în țară și tendințele importante relevante pentru mediul societății civile

Anul 2022 a fost marcat de agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei și consecințele în materie de amenințări de securitate pentru Republica Moldova. De la începutul războiului, 580 de mii de refugiați ucraineni au intrat în Republica Moldova, din care 89 de mii încă rămâneau în țară spre sfârșitul anului 2022¹. Criza refugiaților a găsit un răspuns ferm din partea societății din Republica Moldova, care s-a mobilizat exemplar pentru a oferi ajutorul necesar refugiaților, transport, cazare, ajutor material și servicii de consiliere. O mare parte din ajutor a fost oferit de organizațiile specializate, dar și de grupuri și asociații formate ad-hoc, fără personalitate juridică, mult mai flexibile și mai rapide în acțiune decât instituțiile publice, care au reușit să ofere un răspuns organizat abia câteva săptămâni mai târziu după declanșarea crizei. Pentru a se adapta la nevoile refugiaților, multe OSC și-au extins obiectivele și activitățile și au abordat adesea probleme pe care nu le-au luat în considerare anterior.

Deși a avut stabilitate politică, guvernul condus de Natalia Gavriliță a fost nevoit să administreze țara în condiții de criză – mai întâi criza refugiaților, iar ulterior criza energetică, determinată de creșterea prețurilor la energie și de reducerea volumelor de gaze livrate din Federația Rusă. În 24.02.2022, Parlamentul, controlat de majoritatea parlamentară confortabilă a partidului proeuropean PAS, a instituit starea de urgență, pe care a prelungit-o ulterior până la sfârșitul anului. În aceste condiții, preocupările legate de pandemia de COVID au trecut pe planul doi, iar eforturile principale au vizat securizarea sporită a frontierelor, asigurarea ordinii publice, protejarea spațiului informațional și siguranța energetică, periclitată spre sfârșitul anului.

În luna iunie, Republica Moldova a primit, alături de Ucraina, statutul de stat candidat pentru aderarea la UE², care oferă o perspectivă nouă, nesperată, de dezvoltare a țării.

¹ Centrul Unic de Gestionare a Crizei. Raport de activitate, 15.09.2022, https://gov.md/sites/default/files/raport_de_activitate_cugc_15.09.2022.pdf

² <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>

Evoluții-cheie în mediul societății civile

În 2022, în mediul de activitate al OSC au avut loc schimbări pozitive comparativ cu perioada anterioară. În timp ce multe probleme rămân nerezolvate, în 4 din 11 domenii (*Acces la finanțare*, *Libertatea de întrunire pașnică*, *Cooperarea stat-OSC* și *Drepturi digitale*) s-au înregistrat îmbunătățiri, care au determinat creșteri minime ale punctajelor generale pe domeniu. În domeniile *Dreptul de a participa la luarea deciziilor*, *Obligația statului de a proteja* și *Suportul acordat de stat*, s-au produs îmbunătățiri ale punctajelor fie pe dimensiunea legii, fie pe cea a practicii, dar care nu au influențat o creștere a punctajului general. Nu există nici un domeniu cu punctaje în scădere. Cele mai multe recomandări menționate în raportul anterior rămân în vigoare.

Primele trei domenii după punctaj sunt aceleași ca și anul trecut: *Libertatea de asociere* (5,5), *Libertatea de întrunire pașnică* (5,3) și *Accesul la finanțare* (5,3). În domeniul *Libertății de asociere*, principalele deficiențe se referă la procedura de înregistrare, care ar trebui îmbunătățită – în special în aspectele practice – prin digitalizare și simplificarea formalităților. *Libertatea de întrunire* se bucură de un cadru legal foarte bun, în ciuda limitărilor impuse în timpul stării de urgență. Au existat îmbunătățiri legate de includerea abordării bazate pe drepturile omului în luarea deciziilor privind restricțiile COVID-19 și datorită practicilor pozitive de aplicare a legii în timpul marșului LGBT. În domeniul *Accesului la finanțare* s-au înregistrat îmbunătățiri legate de adoptarea modificărilor la legislația privind filantropia și sponsorizarea și disponibilitatea sporită a soluțiilor de finanțare în urma crizei refugiaților. Deși standardele legale sunt în mare măsură îndeplinite, situația practică nu este favorabilă pentru a permite OSC-urilor să acceseze în mod semnificativ finanțare din diverse surse.

Ultimele trei domenii în ordinea punctajului sunt *Suportul acordat de stat* (4,3), *Drepturile digitale* (4,2) și *Cooperarea stat-OSC* (4,1). Principalele deficiențe ale domeniului *Cooperarea stat-OSC* sunt, ca și anul trecut, lipsa unui cadru strategic de dezvoltare a OSC-urilor și lipsa unui cadru funcțional instituționalizat de cooperare cu instituțiile statului. *Drepturile digitale* au înregistrat o mică creștere în urma inițierii dezvoltării Strategiei de transformare digitală pentru 2023–2030. Este un domeniu în curs de dezvoltare, căruia îi lipsește o viziune adecvată și intervenții direcționate pentru a aborda standardele de legislație și soluțiile practice. În domeniul *Suportul acordat de stat* a crescut punctajul pentru legislație după ce Guvernul a aprobat Regulamentul-cadru privind mecanismul de finanțare nerambursabilă pentru proiectele organizațiilor necomerciale, iar Parlamentul a modificat legislația privind filantropia și sponsorizarea. Domeniul include multe standarde și indicatori cu dinamici variate, care avansează lent, dar există multe deficiențe care încă nu sunt rezolvate atât în legislație, cât și în practică.

Numărul OSC-urilor înregistrate a crescut. În 2022 au fost înregistrate încă 398 de OSC-uri noi, însumând în total 12.456 de OSC-uri. Din OSC-urile nou-înregistrate, 41 sunt GAL-uri (în temeiul legii privind GAL-urile aprobate în anul 2021) și peste 20 sunt sucursale ale organizațiilor internaționale, care au venit să lucreze cu refugiații ucraineni imediat după declanșarea crizei. Din totalul organizațiilor înregistrate, cel puțin 22% au documentele interne ajustate conform legii noi privind organizațiile necomerciale.

Au fost înregistrate și câteva evoluții pozitive, care au rezonat cu recomandările anterioare ale CSO Meter. Astfel, putem menționa că ASP a introdus posibilitatea depunerii online a documentelor pentru înregistrare; în aprilie, după doi ani de inactivitate, și-a reluat activitatea Comisia de certificare pentru utilitate publică, ulterior 46 de OSC-uri au primit statutul de utilitate publică, iar Parlamentul a adoptat amendamentele privind incriminarea infracțiunilor motivate de prejudecată (cunoscute anterior ca proiectul nr. 301). În septembrie, Parlamentul a inițiat elaborarea unei legi noi privind Asociațiile pentru Dezvoltare Intercomunitară – o formă de asociere destinată administrațiilor publice locale pentru implementarea inițiativelor de dezvoltare de interes local și regional și de servicii comunitare. O altă evoluție vizează Ministerul Justiției, care a inițiat elaborarea unei noi legi privind accesul la informație.

Evoluțiile negative au vizat în special libertatea de exprimare și libertatea de întrunire. În privința libertății de exprimare, Parlamentul a inițiat un amplu proiect de amendamente destinat protejării mediului informațional, care, dacă ar fi fost aprobat în varianta inițială, ar fi creat premise semnificative pentru restrângerea libertății de exprimare; una dintre principalele preocupări a fost posibilitatea blocării arbitrare a conținutului informațional pe baza noțiunii de „informație falsă”, fără criterii și proceduri clare. În final, au fost operate câteva modificări legale, printre care introducerea noțiunii de dezinformare și interzicerea propagandei militariste și de război.

Libertatea de întrunire, după ce a trecut peste restricțiile impuse în timpul pandemiei, a suferit noi limitări în timpul stării de urgență, când Comisia pentru Situații Excepționale (CSE) a căpătat dreptul de a interzice complet întrunirile. La propunerea Președintei Maia Sandu, CSE a interzis desfășurarea în zilele de lucru a întrunirilor cu blocarea drumurilor și a lăsat competențe exclusive pentru poliție în procedura de dispersare și sistare a întrunirilor.

Prioritățile-cheie

Pe parcursul anului 2022, 11 din cele 51 de recomandări prezentate în raportul anterior au fost implementate integral sau parțial, în timp ce multe dintre recomandările rămase sunt încă valabile. Două dintre cele nouă recomandări-cheie au fost

îndeplinite și a început implementarea altor două. Una dintre recomandările-cheie implementate a fost adoptarea de către Parlament a modificărilor la Legea cu privire la filantropie și sponsorizare, care vor îmbunătăți condițiile pentru donațiile de la agenții economici. Următorul pas în acest sens este ajustarea beneficiilor fiscale pentru filantropie.

O altă recomandare-cheie implementată a fost aprobarea de către Guvern a Regulamentului-cadru privind mecanismul de finanțare nerambursabilă a organizațiilor necomerciale. Regulamentul ar trebui să creeze un cadru uniform și previzibil de finanțare a OSC-urilor din bugetul public.

De asemenea, au fost făcuți pași importanți pentru implementarea altor două recomandări: este în curs de elaborare un nou Registru pentru unitățile de drept (inclusiv OSC) și a fost inițiată elaborarea metodologiei de stabilire a costurilor serviciilor sociale.

Prioritățile-cheie pentru perioada următoare:

- Guvernul ar trebui să aprobe un nou document strategic pentru dezvoltarea societății civile, care să includă și acțiuni nerealizate în strategia anterioară (SDSC 2018–2020).
- ASP ar trebui să dezvolte un registru de stat modern, interoperabil, pentru unitățile juridice, care va integra OSC-urile și va simplifica procesul de înregistrare. ASP ar trebui să prevadă, de asemenea, posibilitatea unei proceduri de înregistrare integral online pentru OSC.
- Ajustarea cadrului legal pentru achizițiile publice cu un mecanism legal de contractare socială cu instrucțiuni clare și un pachet standard de documente-model, precum și construirea cunoștințelor în instituțiile publice pe baza acestui mecanism.
- Instituțiile publice, sprijinite de AGE, ar trebui să îmbunătățească transparența și participarea la luarea deciziilor prin dezvoltarea unei platforme online unificate, care să includă informații actualizate despre inițiativele legale în toate etapele și toate modificările de la introducere până la adoptare.
- APL și forțele de ordine ar trebui să adopte proceduri de operare nonviolente și noninvazive în ceea ce privește întrunirile pașnice, bazate pe respectarea drepturilor omului, inclusiv pentru întrunirile critice și antiguvernamentale.
- SIS și Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor ar trebui să permită participarea OSC-urilor la procesul de identificare a măsurilor de abordare a problemelor constatate în procesul de evaluare și monitorizare a vulnerabilităților OSC-urilor la finanțarea terorismului și spălarea banilor, inclusiv la documentele de politici și inițiativele legislative care le vizează.
- Parlamentul ar trebui să crească beneficiile fiscale pentru donațiile filantropice și sponsorizările la un nivel de minimum 20% din venitul deductibil, care să ofere beneficii reale pentru activitatea filantropică.

- Guvernul ar trebui să adopte amendamentele propuse de OSC pentru cadrul de reglementare privind antreprenoriatul social pentru a stimula dezvoltarea acestui domeniu.
- Parlamentul ar trebui să modifice cadrul legal privind accesul la informații de interes public în baza Convenției Consiliului Europei.
- APL-urile ar trebui să sporească transparența în luarea deciziilor prin dezvoltarea de module pe paginile lor web similare cu cele utilizate de Guvern (particip.gov.md) și să înființeze Consilii Raionale de Participare pe baza modelelor funcționale existente.

II. DATE DESPRE ȚARĂ

Date generale

Populația: 2,6 milioane³ | PIB pe cap de locuitor: 5.230,7 USD⁴ | Numărul de OSC-uri: 12.456 (din 15.458 de organizații necomerciale)⁵ | Număr de OSC-uri la 10.000 de locuitori: 47 | Taxa de înregistrare a OSC: gratuit (pentru majoritatea formelor, cu excepția GAL-urilor, sindicatelor – 1.149 MDL, patronatelor – 90 MDL) | Libertatea în lume: 62 (parțial liberă)⁶ | Indicele libertății presei: 73,47 (40 din 180 de țări)⁷ | Încrederea publică în OSC-uri: 24%⁸

Scor general: 4,8
Legislație: 5,1
Practică: 4,4

Scorurile variază de la 1 la 7, unde 1 înseamnă cel mai mic scor posibil (un mediu extrem de nefavorabil (autoritar)), iar 7 înseamnă cel mai mare scor posibil (mediu extrem de favorabil (ideal democratic tipic) pentru OSC).

Domenii	Scor general	Legislație	Practică
Libertatea de asociere	5.5	5.6	5.3
Tratament egal	4.6	4.8	4.4
Acces la finanțare	5.3 ↑	5.7 ↑	4.8 ↑
Libertatea de întrunire pașnică	5.3 ↑	5.4	5.1 ↑
Dreptul de a participa la luarea deciziilor	4.8	5.2	4.4 ↑
Libertatea de exprimare	5.0	5.3	4.6
Dreptul la viață privată	4.4	5.3	3.4
Obligația statului de a proteja	4.6	5.0	4.2 ↑
Suportul acordat de stat	4.3	4.7 ↑	3.9
Cooperarea stat-OSC	4.1 ↑	4.3 ↑	3.9 ↑
Drepturile digitale	4.2 ↑	4.4 ↑	4.0 ↑

Săgețile indică îmbunătățire sau înrăutățire în comparație cu scorurile din anul precedent.

³ Biroul Național de Statistică, <https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=103&>

⁴ Banca Mondială, <https://data.worldbank.org/country/moldova>

⁵ Registrul de stat al organizațiilor necomerciale, <https://asp.gov.md/ro/informatii-utile/date-statistice>. În acest raport termenul OSC include: asociațiile obștești (11.020), fundațiile (498), instituțiile private (215), asociațiile patronale (155), publicațiile periodice (116), uniunile de persoane juridice (127), sindicatele (107), alte organizații necomerciale (218). Alte forme legale de organizații necomerciale care nu sunt considerate OSC-uri în acest raport includ cultele religioase (1.761), instituțiile publice (1.189), partidele politice (52).

⁶ Freedom House, <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>

⁷ Indicele libertății presei, <https://rsf.org/en/ranking>

⁸ Institutul de Politici Publice, Barometrul Opiniei Publice, noiembrie 2022, <https://ipp.md/wp-content/uploads/2022/12/Sondajul-BOP-noiembrie-2022.pdf>

III.CONSTATĂRI

3.1 Libertatea de asociere

Scor general pentru domeniu: **5,5 / 7**

Legislație: **5,6 / 7**

Practică: **5,3 / 7**

Fiecare persoană fizică sau juridică se bucură de libertatea de asociere, cu excepția autorităților și instituțiilor publice, întreprinderilor de stat și municipale, care nu pot înființa sau deveni membri ai OSC-urilor. Există probleme cu privire la obligația OSC-urilor de a furniza documente și taxe suplimentare în baza legislației complementare.

OSC-urile sunt libere să își proiecteze propria structură internă, să își stabilească propriile obiective și activități fără limitare teritorială. Procedura de înregistrare s-a îmbunătățit ușor, iar Agenția Servicii Publice (ASP) operează un sistem care reduce erorile în aplicarea cerințelor privind documentele și taxele de înregistrare. OSC-urile pot trimite documentele de înregistrare la ASP în formă electronică, autentificate prin semnătură electronică calificată. Acest lucru permite acum OSC-urilor să trimită documentele de înregistrare în formă electronică. De asemenea, oamenii sunt liberi să se asocieze fără înregistrare, atât offline, cât și online. OSC-urile pot fi supuse sancțiunilor pentru încălcarea legislației generale, dar nu există nici o utilizare sistemică înregistrată a unor astfel de sancțiuni.

ASP a înregistrat 41 de Grupuri de Acțiune Locală (GAL) în baza legii adoptate în 2021. A fost inițiat un proiect de Lege privind Asociațiile pentru Dezvoltare Intercomunitară - o nouă formă de asociere a Administrației Publice Locale. 1800 de OSC-uri și-au adaptat documentele în baza Legii privind organizațiile necomerciale din 2020.

Scorul general în domeniul *Libertății de Asociere*, precum și scorurile pentru legislație și practică au rămas aceleași.

Principalele recomandări pentru îmbunătățirea situației din domeniu se referă la activarea înregistrării online și la eliminarea taxelor suplimentare și a documentelor necesare pentru înregistrare.

Standardul I. Oricine poate înființa, adera sau participa la activitățile OSC.

Libertatea de asociere este protejată limitat de Constituția Republicii Moldova⁹, care prevede doar dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate. Libertatea de asociere este reglementată de prevederile Legii cu privire la organizațiile necomerciale¹⁰, care a fost adoptată în 2020. Orice persoană fizică sau juridică poate constitui și poate deveni membru al OSC, cu excepția autorităților și instituțiilor publice, întreprinderilor de stat și municipale, care nu pot constitui organizații necomerciale și nu pot deveni

⁹ Art. 42. Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate, Constituția Republicii Moldova, nr. 1/1994, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

¹⁰ Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122391&lang=ro

membri ai asociațiilor obștești. OSC-urile sunt în drept să accepte sau nu noi membri, în condițiile prevăzute de statutul lor. Orice persoană interesată are posibilitatea să se angajeze în acțiuni de voluntariat sau să sprijine activitatea OSC.

Există trei forme legale de înregistrare a OSC-urilor stabilite prin lege: (I) asociație obștească, (II) fundație și (III) instituție privată, fiecare dintre acestea poate funcționa fără limite teritoriale. Asocierea în grupuri de acțiune locală¹¹ este reglementată de Legea cu privire la grupurile de acțiune locală¹² (GAL-uri), care a fost adoptată în 2021. În anul 2022 ASP a înregistrat 41 de GAL-uri pentru o taxă de 1.149 MDL, similară cu taxa pentru sindicate¹³.

În septembrie, Parlamentul a inițiat elaborarea Legii Asociațiilor pentru Dezvoltare Intercomunitară. Aceasta este o nouă formă de asociere, concepută pentru ca administrațiile publice locale să implementeze inițiative de dezvoltare de interes local și regional și să ofere servicii comunitare.

După declanșarea crizei refugiaților, multe OSC-uri și-au extins obiectivele și activitățile pentru a răspunde nevoilor refugiaților. ASP a înregistrat peste 20 de sucursale ale organizațiilor internaționale cu profil umanitar, astfel dublându-se numărul total de sucursale din Republica Moldova.

De asemenea, un grup de persoane se poate asocia online și offline fără obligația de înregistrare, însă, în acest caz, nu poate utiliza conturi bancare, accesa fonduri sau avea alte beneficii destinate persoanelor juridice. OSC-urile sunt libere să solicite, să primească și să folosească mijloace financiare și materiale.

Standardul II. Procedura de înregistrare a OSC în calitate de entitate juridică este clară, simplă, rapidă și necostisitoare.

Procedura de înregistrare este gratuită și, conform prevederilor legale, durează cel mult 15 zile; uneori, procedura este realizată și mai rapid. Înregistrarea asociațiilor obștești se face, de regulă, la centrele regionale ale ASP, în timp ce cererile pentru fundații și instituții private, chiar dacă sunt colectate la nivel regional, sunt procesate de unitatea centrală a ASP.

Începând cu anul 2022¹⁴, ASP poate recepționa setul documentelor de înregistrare inclusiv prin poștă sau în formă de documente electronice semnate cu semnătura electronică avansată calificată¹⁵. Înregistrarea se face în baza unei liste predefinite de

¹¹ Grupurile de acțiune locală (GAL) sunt parteneriate instituționalizate din care fac parte reprezentanți ai sectoarelor public, antreprenorial și civic la nivel de microregiune și care pun accent pe dezvoltarea locală. GAL-urile sunt părțile interesate esențiale în [abordarea](#) programului LEADER.

¹² Legea cu privire la grupurile de acțiune locală nr. 50/2021, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126245&lang=ro

¹³ ASP, Termene și tarife, <http://asp.gov.md/servicii/persoane-juridice/211-2>

¹⁴ Legea nr. 175/2021 privind modificarea unor acte normative, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128924&lang=ro

¹⁵ Art. 8, al. 1, lit. (a) din Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr. 220/2007, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133261&lang=ro#

acte, prevăzute de lege, și a declarației cu privire la beneficiarul efectiv al entității juridice¹⁶, prevăzută de legislația cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor. Aceasta a fost criticată pe motiv că nu ar avea nici o substanță obiectivă pentru OSC-uri, deoarece reprezentantul OSC indicat în această declarație nici nu deține și nici nu beneficiază de activitatea OSC, iar numele acestuia apare oricum în evidențele oficiale. În cazul instituțiilor private, ASP mai solicită de la OSC-uri¹⁷ să prezinte extrase pe care însăși ASP le emite contra cost. De asemenea, ASP percepe taxe de la OSC-uri, în valoare de 284 de lei, la eliberarea certificatelor pentru verificarea denumirii în regim de urgență¹⁸, iar același serviciu poate fi gratuit în termen de 5 zile. Un alt serviciu solicitat la înregistrare este redactarea și aprobarea denumirilor cu 100 MDL. ASP poate refuza înregistrarea doar într-un număr limitat de situații prevăzute de lege, inclusiv pentru lipsa declarației privind beneficiarul efectiv. Conform ASP, în anul 2022 nu au existat refuzuri de înregistrare. Refuzul de înregistrare poate fi contestat în instanța de judecată. Începând cu 2021, ASP operează un sistem¹⁹ care exclude erorile privind documentele și taxele de înregistrare solicitate, semnalate în anii anteriori, când unii operatori percepeau OSC-urilor taxa pentru o organizație comercială, și astfel permite minimizarea erorilor factorului uman.

În conformitate cu Legea cu privire la organizațiile necomerciale, până în septembrie 2022, OSC-urile trebuiau să-și ajusteze documentele de înregistrare la autoritatea de înregistrare, în caz contrar, riscă să fie supuse procedurii de lichidare forțată de către Ministerul Justiției. Până la data întocmirii prezentului raport, 1.800 de organizații necomerciale (17% din numărul celor înregistrate până la intrarea în vigoare a legii în 2020) și-au ajustat documentele de înregistrare la ASP. Alte 803 organizații s-au înregistrat după intrarea în vigoare a legii, aducând numărul total la 2.603 OSC-uri cu documente ajustate (22% din totalul celor înregistrate până în prezent). Conform legii, MJ poate iniția procedura de lichidare forțată a OSC-urilor care nu și-au ajustat documentele. Totuși, această procedură presupune un efort administrativ susținut și, cel mai probabil, nu va fi pusă în aplicare. La data elaborării raportului, ASP continua ajustarea documentelor, chiar și după expirarea termenului prevăzut de lege.

Standardul III. OSC-urile sunt libere să își stabilească obiectivele și activitățile și să desfășoare activități atât în interiorul, cât și în afara țării în care au fost înființate.

OSC-urile sunt libere să își stabilească scopurile și activitățile și pot acționa fără restricții în limitele teritoriului țării aflat sub controlul constituțional al autorităților. OSC-urile se implică în diferite domenii legale de activitate, la nivel național și

<http://asp.gov.md/ro/servicii/persoane-juridice>

¹⁶ În baza art. 14 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 308/2017, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110418&lang=ro

¹⁷ ASP, Lista de acte necesare pentru înregistrarea instituției private, <https://asp.gov.md/sites/default/files/documente-necesare/institutiei-private.pdf>

¹⁸ ASP, Termene și tarife, <http://asp.gov.md/ro/servicii/persoane-juridice/101>

¹⁹ SIA „Oficiu web”.

internațional, prin intermediul structurilor, platformelor și altor formate, fără a fi obstrucționate de autoritățile statului.

Standardul IV. Orice sancțiuni impuse sunt clare și consecvente cu principiul proporționalității și reprezintă mijloacele cele mai puțin invazive pentru atingerea obiectivului dorit.

OSC-urile pot fi sancționate pentru încălcarea legislației generale, însă nu există probe privind utilizarea sistemică a unor asemenea sancțiuni. Lichidarea forțată a unei OSC este posibilă dacă activitatea acesteia contravine intereselor securității naționale, securității publice, protecției statului de drept sau prevenirii infracțiunilor, protecției sănătății, a moralei și a drepturilor și libertăților altora. Neprezentarea raportului anual de activitate după solicitarea repetată a Ministerului Justiției, de asemenea, constituie temei pentru inițierea procedurii de lichidare forțată, în condițiile în care acest lucru este necesar într-o societate democratică. Instanța de judecată poate dispune suspendarea activității unei OSC până la soluționarea cererii de lichidare doar dacă această măsură este necesară într-o societate democratică. De asemenea, instanța poate oferi OSC-ului posibilitatea să înlăture, în termen de până la 6 luni, carențele invocate în cererea de lichidare forțată. În perioada de raportare nu au fost înregistrate cazuri de suspendare sau lichidare forțată a OSC-urilor.

Standardul V. Statul nu interferează cu organizarea și operațiunile interne ale OSC-urilor.

OSC-urile sunt libere să își stabilească structura internă, organele de conducere și modul de funcționare. Legislația prevede obligativitatea existenței unui organ executiv/administrator, însă nu prevede obligativitatea existenței unui organ de conducere permanent (cum ar fi Consiliul de administrare sau Consiliul director) și a unui organ de control (dacă organizația optează pentru un audit anual extern). Dreptul autorităților de înregistrare, prevăzut în legea anterioară, de a obține informații cu privire la toate aspectele activității unei OSC, a analiza documentația OSC și a monitoriza toate acțiunile acesteia nu mai este valabil conform noilor prevederi legale. OSC-urile trebuie să publice (în special online) rapoartele lor anuale de activitate, în cel mult 6 luni de la sfârșitul anului, sau să prezinte o copie a raportului oricărui solicitant. De asemenea, OSC-urile sunt obligate să prezinte rapoarte periodice cu privire la situația lor financiară și fiscală, care să includă darea de seamă privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii (lunar), consumabile și cheltuieli (trimestrial), situația financiară (anual). Alte obligații de raportare se aplică pentru OSC-urile care beneficiază de mecanisme suplimentare diferite și includ rapoarte de utilizare a mijloacelor financiare obținute în urma desemnării procentuale, raportul organizației de voluntariat sau raportul ce vizează incidentele de securitate pentru operatorii datelor cu caracter personal. Toate rapoartele menționate pot fi prezentate în regim online.

OSC-urile sunt rareori supuse verificărilor financiare și fiscale din partea instituțiilor de stat²⁰. OSC-urile care prestează servicii medicale și sociale sunt verificate cu regularitate de către instituțiile specializate în vederea respectării condițiilor sanitare și de igienă. OSC-urile care angajează persoane cu dizabilități și care beneficiază de dreptul de a primi subvenții²¹ sunt verificate periodic.

Recomandări specifice:

- ASP ar trebui să simplifice procedura de înregistrare a OSC-urilor prin eliminarea taxei *de facto* pentru eliberarea extraselor, cu introducerea posibilității de generare autonomă a extraselor, și să efectueze verificarea denumirii la ghișeu (cu opțiunea de a verifica online și din timp în Registrul de stat al unităților de drept).
- Parlamentul ar trebui să elimine solicitarea de a prezenta declarația cu privire la beneficiarul efectiv al OSC-ului, având în vedere faptul că noțiunea juridică nu coincide cu semnificația lexicală a termenului, iar aplicarea practică nu corespunde cu scopul prevăzut în Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.
- ASP ar trebui să dezvolte buna practică de transmitere electronică a documentelor și să implementeze sistemele necesare care să permită înregistrarea online a OSC-urilor.
- ASP și MJ ar trebui să identifice, în colaborare cu OSC-urile, o soluție legală pentru situația OSC-urilor care nu și-au ajustat documentele conform prevederilor Legii privind organizațiile necomerciale.

3.2 Tratatment egal

Scor general pentru domeniu: **4,6 / 7**

Legislație: **4,8 / 7**

Practică: **4,4 / 7**

Există câteva provocări legate de tratamentul inegal al OSC-urilor aplicat de către stat. Procedura de înregistrare a OSC-urilor este gratuită, dar este mai lentă, mai complicată și mai puțin accesibilă decât pentru entitățile comerciale. Registrul de stat al organizațiilor necomerciale este depășit și nu este interoperabil cu alte registre, ceea ce încetinește procedura de înregistrare. A început dezvoltarea unui registru unificat al unităților juridice, inclusiv OSC, care se preconizează a fi livrat în 2023. Entitățile comerciale sunt favorizate în procedurile de achiziții publice, dar sunt mai expuse la controale fiscale în comparație cu

²⁰ Art. 57, Titlul V, Capitolul 11, Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163/1997,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79111&lang=ro

²¹ Hotărârea Guvernului nr. 49/2021 pentru aprobarea Regulamentului privind subvenționarea locurilor de muncă,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126195&lang=ro

OSC-urile. Nu s-au înregistrat progrese în îmbunătățirea cadrului legal de participare a OSC-urilor la achizițiile publice, însă au fost demarate procese de elaborare a metodologiei de calcul al costurilor serviciilor sociale și de elaborare a instrucțiunilor privind achiziționarea de servicii sociale. Lista OSC-urilor care beneficiază nominal de subvenții preferențiale de la bugetul de stat a fost extinsă cu două OSC-uri noi. Atacurile împotriva OSC-urilor promovate de liderii politici au scăzut în intensitate față de anii precedenți, dar fenomenul este încă prezent.

Scorurile pentru domeniul *Tratament egal* sunt neschimbate. Situația în acest domeniu a rămas, în mare parte, aceeași ca în perioada de raportare anterioară.

Principalele recomandări se referă la necesitatea ajustării cadrului legal pentru achizițiile publice de contractare socială de la OSC și la dezvoltarea unui Registru de stat interoperabil modern pentru unitățile juridice în instituția de înregistrare.

Standardul I. Statul tratează toate OSC-urile în mod echitabil cu entitățile comerciale.

Entitățile comerciale beneficiază de un tratament mai favorabil sub mai multe aspecte. Durata perioadei de înregistrare a OSC-urilor (până la 15 zile) este mai mare comparativ cu cea a entităților comerciale, care se pot înregistra în 24 de ore sau chiar 4 ore în regim de urgență²². De asemenea, OSC-urilor li se solicită să prezinte o listă mai lungă de documente necesare pentru înregistrare, cum ar fi statutul, informații cu privire la sediul organizației/adresa juridică și datele de contact, certificatul de verificare a denumirii, avizul autorităților publice în cazul asociațiilor de nivel național și federațiilor sportive. Înregistrarea online nu este posibilă nici pentru entitățile comerciale și nici pentru OSC-uri.

Înregistrarea entităților comerciale este susținută de un sistem automat de înregistrare, care asigură date și garantează înregistrarea mai rapidă. Registrul OSC-urilor²³ este depășit din punct de vedere tehnic și nu este interconectat cu alte sisteme de înregistrare. Acest lucru obstrucționează evidența OSC-urilor și încetinește procedura de înregistrare. La ora actuală, sute de OSC-uri, înregistrate anterior în cadrul APL-urilor, încă nu au fost incluse în Registrul de stat, pentru că documentele au fost pierdute la nivel local. Aceste OSC-uri nu pot obține extrasul emis de autoritatea de înregistrare, deși în majoritatea cazurilor dețin coduri fiscale și sunt efectiv funcționale. În prezent, este în curs de dezvoltare un nou Registru al unităților de drept, care se preconizează a fi finalizat până în iunie 2023. Noul registru ar trebui să înlocuiască Registrul de stat al organizațiilor necomerciale, care este efectiv un fișier Excel, actualizat periodic, și Registrul de stat al unităților de drept.

Pe de altă parte, înregistrarea este gratuită pentru OSC-uri, în timp ce entitățile comerciale achită o taxă de 364 MDL (procedura normală pentru întreprinzătorii individuali)²⁴, 1.149 MDL (procedura normală pentru alte entități comerciale) și 4.596

²² <https://asp.gov.md/ro/servicii/persoane-juridice/21/211>

²³ Registrul de stat al organizațiilor necomerciale, <https://asp.gov.md/ro/informatii-utile/date-statistice>

²⁴ ASP, Termene și tarife. Înregistrarea de stat a întreprinzătorului individual, <http://asp.gov.md/ro/servicii/persoane-juridice/21/211-3>

MDL (în cazul procedurilor de urgență pentru alte entități comerciale)²⁵. Taxa pentru emiterea certificatelor se aplică atât pentru OSC-uri, cât și pentru entitățile comerciale.

Deși cerințele de raportare financiară fac subiectul unor dispoziții similare, entitățile comerciale nu sunt obligate să prezinte rapoarte de activitate anuale, spre deosebire de OSC-uri, care riscă să fie lichidate pentru neprezentarea rapoartelor narative.

Lichidarea benevolă a entității juridice este precedată de procedura de lichidare, atât pentru organizațiile comerciale, cât și pentru OSC-uri. Procedura de lichidare este mai complicată și necesită mai mult timp, aceasta este urmată de radierea din registru – o procedură gratuită, care este efectuată în termen de până la trei zile.

OSC-urile sunt oarecum dezavantajate la participarea la achizițiile publice de condițiile împovărătoare: certificat bancar (cu o garanție de 10%), certificatul de bună execuție a contractului (garanția bancară de maximum 15% pentru câștigător) și plata întârziată pentru servicii. De asemenea, este o problemă și capacitatea OSC-urilor de a presta servicii de calitate²⁶. Conceptul de comandă socială (o formă de contractare a serviciilor sociale de către stat) este prevăzut prin lege, însă nu există un mecanism de reglementare care să-l susțină, cu atât mai mult cu cât nomenclatorul serviciilor sociale este depășit. Contractul-cadru nu este adaptat pentru OSC-uri, nici nu există un model de acord care ar putea fi utilizat de către autoritățile publice și nu există o metodologie corespunzătoare pentru determinarea prețurilor serviciilor sociale. În 2022 „Institutum Virtutes Civilis”, în parteneriat cu MMPS, a lansat procesul de elaborare a metodologiei de calculare a costurilor serviciilor sociale²⁷. Complementar, cu suportul aceluiași proiect²⁸, finanțat de Uniunea Europeană, va fi elaborată și o instrucțiune cu caracter aplicativ privind achiziționarea serviciilor sociale, care va oferi instituțiilor publice ghidare pentru contractarea serviciilor sociale.

Accesul la finanțare, inclusiv din afara Republicii Moldova, este supus condițiilor similare indiferent de forma de organizare: profit sau nonprofit. La nivel intern, Serviciul Fiscal de Stat realizează mai puține controale la organizațiile necomerciale comparativ cu entitățile comerciale, deoarece primele sunt mai puțin susceptibile la iregularități fiscale, cum ar fi evaziunea fiscală sau „salariile în plic”. În primele nouă luni ale anului 2022, au fost efectuate 10.763 de controale ale organizațiilor comerciale și 54 de controale ale organizațiilor necomerciale (un raport de 8,6% pentru entitățile

²⁵ ASP, Termene și tarife. Înregistrarea de stat a persoanei juridice, <http://asp.gov.md/ro/servicii/persoane-juridice/21/211>

²⁶ Studiul de tip baseline al APSCF privind serviciile sociale destinate persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale și copiilor din grupuri vulnerabile, 2018, https://aliantacf.md/wp-content/uploads/2019/04/FSM_SSMB_Baseline_Study_Report_Executive-summary_EN.pdf

²⁷ <https://civic.md/stiri/comunicate-de-presa/66120-grupul-de-lucru-consultativ-creat-de-ministerul-muncii-si-protectiei-sociale-a-inceput-elaborarea-metodologiei-de-calculare-a-costurilor-serviciilor-sociale.html>

²⁸ Proiectul „Organizațiile societății civile acționează pentru servicii sociale mai bune”, finanțat de Uniunea Europeană, cofinanțat de Fundația Soros Moldova și implementat de IP Keystone Moldova și AO „Institutum Virtutes Civilis”.

comerciale²⁹ și 0,5% pentru organizațiile necomerciale, adică de 18 ori mai puțin pentru cele din urmă).

Standardul II. Statul tratează egal toate OSC-urile în ce privește constituirea, înregistrarea și activitatea lor.

Legea³⁰ stipulează că autoritățile publice tratează în mod egal și nu discriminează organizațiile necomerciale. De asemenea, legea prevede că statul nu face diferențe în baza naționalității fondatorilor sau membrilor, și nici nu impune ca managerii OSC-urilor să fie rezidenți în țară, așa cum stipulau prevederile legale anterioare.

Cu toate acestea, în ultimul deceniu, autoritățile statului au aplicat tratament preferențial pentru trei OSC-uri destinate persoanelor cu dizabilități³¹, care primesc subvenții anuale din bugetul statului în baza prevederilor legale³². Alte OSC-uri care lucrează cu asemenea persoane nu beneficiază de sprijinul menționat. În 2022, textul de lege care prevedea finanțarea preferențială a acestor OSC-uri a fost completat³³ cu o prevedere de subvenționare parțială a altor două OSC-uri în vederea facilitării accesului persoanelor cu dizabilități la obiectivele și manifestările culturale.

Persistă problema OSC-urilor înregistrate la ASP cu sediul stabilit în regiunea transnistreană, cărora băncile din Republica Moldova refuză să le deschidă conturi bancare, problemă exemplificată în 2022 prin cazul Asociației Diaspora Romilor „Cort de pe Nistru”.

Campaniile media contra OSC-urilor promovate de lideri politici și instigate de media afiliate au scăzut în intensitate în 2022 comparativ cu anii precedenți. Atacurile din 2022 au vizat în special reprezentanți media, inclusiv de la instituțiile media necomerciale, OSC-uri specializate în justiție și drepturile omului sau în problematica LGBT.

Recomandări specifice:

- ASP ar trebui să elaboreze un Registrul de stat al persoanelor juridice modern și interconectat, care să integreze OSC-urile și să simplifice procedura de înregistrare, inclusiv digitalizarea serviciilor ASP, acordarea posibilității de înregistrare online a OSC-

²⁹ 125.248 de organizații comerciale active în conformitate cu Registrul de stat al persoanelor juridice, <https://asp.gov.md/ro/informatii-utile/date-statistice/rsud-forma>

³⁰ Art. 5, al. (2) din Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

³¹ Societatea Invalizilor din Republica Moldova, Societatea Orbilor din Republica Moldova și Asociația Surzilor din Republica Moldova.

³² Art. 36, al. (2), Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60/2012, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110494&lang=ro

³³ Legea nr. 158/2022 pentru modificarea Legii nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131893&lang=ro

(2¹) Statul subvenționează parțial Centrul Național de Informare și Reabilitare al Asociației Obștești „Asociația Nevăzătorilor din Moldova” și Asociația Obștească „Casa Republicană de Cultură a Surzilor din Moldova” în vederea facilitării accesului persoanelor cu dizabilități la obiectivele și manifestările culturale.

urilor și eliberarea online a oricăror acte/certificate de înregistrare. La elaborarea specificațiilor tehnice, ASP ar trebui să ia în calcul perspectivele ce țin de necesitățile persoanelor cu dizabilități senzoriale. De asemenea, registrul ar trebui să includă filtre și caracteristici de funcționalitate care ar permite accesul la alte informații de interes public despre OSC-uri (cum ar fi fondatorii, membrii, statutul de utilitate publică, mecanismul de desemnare procentuală și alte informații disponibile).

- Instituțiile statului ar trebui să modifice mecanismul existent de subvenționare anuală pentru problemele persoanelor cu dizabilități pentru a asigura acces și distribuție echitabilă la organizațiile destinate persoanelor cu dizabilități.
- Guvernul ar trebui să ajusteze cadrul legal ce vizează achizițiile publice cu un mecanism juridic de contractare socială, care să includă instrucțiuni și pachet standard de acte-model, precum și să elimine barierele existente pentru OSC-uri (garanțiile bancare).
- Consolidarea cunoștințelor și capacităților Agenției de Achiziții Publice și APL-urilor în materie de contractare a serviciilor sociale.
- OSC-urile și persoanele afectate ar trebui să facă uz de instrumentele legale și să solicite sancțiuni pentru cei care orchestrează atacuri împotriva lor.

3.3 Acces la finanțare

Scor general pentru domeniu: 5,3 / 7

Legislație: 5,7 / 7

Practică: 4,8 / 7

OSC-urile pot utiliza diferite metode pentru a accesa diverse surse de finanțare, însă finanțarea externă rămâne principala lor sursă de venit. Există unele limitări ale operațiunilor financiare internaționale ale OSC, determinate de legislația pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. În timpul crizei refugiaților, OSC-urile au avut un rol crucial în colectarea și distribuirea de sume substanțiale de bani și alte donații de la donatorii naționali și internaționali pentru a sprijini refugiații din Ucraina. Subiectul finanțării externe a OSC-urilor a continuat să fie exploatat de politicienii iliberali fie pentru a stigmatiza OSC-urile, fie în alte scopuri politice, cu mai mică intensitate decât înainte.

Scorul general în domeniul *Acces la finanțare* a crescut cu 0,1 de la 5,2 în 2021 la 5,3 puncte în 2022. Scorul pentru legislație a crescut de la 5,6 la 5,7, iar pentru practică, de la 4,7 la 4,8 comparativ cu anul precedent. Îmbunătățirea practicii este legată de disponibilitatea crescută a oportunităților de finanțare în urma crizei refugiaților. Scorul pentru legislație s-a îmbunătățit în principal datorită adoptării de către Parlament a modificărilor la legislația privind filantropia și sponsorizarea, care vor îmbunătăți activitatea filantropică.

Cu toate acestea, activitatea filantropică este complicată de prevederi fiscale care nu încurajează donațiile din mediul de afaceri și din sectorul privat.

Principala recomandare este ca Parlamentul să crească beneficiile fiscale pentru donațiile filantropice și sponsorizări la un nivel care ar oferi beneficii reale pentru activitatea filantropică.

Standardul I. OSC-urile sunt libere să solicite, să primească și să folosească mijloace financiare și materiale pentru realizarea scopurilor lor.

OSC-urile sunt libere să solicite, să primească și să folosească mijloace financiare și materiale, din țară sau de peste hotare, în vederea realizării scopurilor statutare³⁴. De asemenea, OSC-urile pot să finanțeze programe, în țară și în străinătate, prin acordarea de granturi, burse, ajutoare materiale și financiare. Totodată, OSC-urile sunt în drept să desfășoare activitate economică, inclusiv de antreprenariat social³⁵.

OSC-urile pot folosi orice metode și surse legale pentru colectarea fondurilor, cum ar fi donatorii internaționali, donațiile tradiționale, finanțarea participativă, donațiile SMS sau online, mecanismul de desemnare procentuală, cotizațiile de membru, suport din partea statului, suport din partea entităților de afaceri, activități economice. În timpul crizei refugiaților, OSC-urile au fost primele care au reacționat și au oferit sprijin substanțial refugiaților. În acest scop, OSC-urile au colectat sume de bani și alte donații indispensabile de la donatorii naționali și internaționali. Donațiile au fost colectate și de OSC neînregistrate.

Accesul la sursele de finanțare nu necesită aprobarea Guvernului, cu excepția finanțării de la stat. Cerințele pe care trebuie să le îndeplinească OSC-urile pentru a primi, a utiliza și a raporta finanțarea sunt reglementate de normele pentru instituțiile donatoare și bancare.

Conform ultimelor date publicate de Indexul sustenabilității OSC-urilor din Moldova³⁶, în anul 2021 OSC-urile au primit venituri în valoare de 4,12 miliarde MDL, cu 7% mai puțin decât în 2020, dar cu 18% mai mult decât în 2019. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică din același studiu, în 2021, doar aproximativ 30% dintre organizațiile înregistrate au depus rapoarte la BNS, dintre care circa 80% au sediul în Chișinău. Conform Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, în 2019³⁷, 40% dintre OSC-urile înregistrate erau active financiar.

Majoritatea OSC-urilor (inclusiv sursele mass-media de investigație independente) sunt dependente de fondurile de finanțare externe – principala lor sursă de finanțare. În ultimii ani, OSC-urile locale au beneficiat de asistență financiară importantă oferită din partea principalilor donatori internaționali.

Majoritatea tranzacțiilor financiare ale OSC-urilor sunt executate prin operațiuni bancare. În această ordine de idei, unele limitări pentru executarea operațiunilor

³⁴ Art. 3, al. (3), art. 7, al. (1), lit. d) din Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

³⁵ Art. 6, al. (2) din Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

³⁶ USAID, CICO, „Indexul Sustenabilității OSC din Moldova pentru anul 2021”, 2022, <https://storage.googleapis.com/cso-si-dashboard.appspot.com/Reports/CSOSI-Moldova-2021.pdf>

³⁷ Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, „Raportul privind evaluarea națională a riscurilor în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului”, 2022, http://spscb.gov.md/ro/news/raportul-privind-evaluarea-na-ional-a-riscurilor-in-domeniul-sp-l-rii-banilor-i-finan-rii-terorismului?fbclid=IwAR0Q2RvREUxzooq9PDeimzt_vDGwve4HjN-1L7yILdy8Zq7sJLdQlvdgWDY

financiare sunt determinate de legislația privind CSB/CT. Prin urmare, OSC-urile trebuie să prezinte la bănci documente justificative suplimentare pentru transferul oricărei rambursări către donatorii de peste hotare. În unele cazuri, aceste proceduri pot întârzia transferurile cu până la două zile.

Chiar dacă este prevăzută de lege, activitatea filantropică este complicată, având în vedere dispozițiile care nu încurajează donatorii din mediul de afaceri și din cel privat. Platforma pentru Promovarea și Dezvoltarea Filantropiei este principala forță motrice care sprijină consolidarea capacităților OSC-urilor în acest domeniu și promovează modificarea cadrului legal pentru activitatea filantropică și sponsorizare. În iulie 2022, Parlamentul a adoptat³⁸ modificările aduse Legii cu privire la filantropie și sponsorizare, elaborate de Platforma pentru Promovarea și Dezvoltarea Filantropiei. Acestea oferă reglementări privind înregistrarea și modul de utilizare a donațiilor, transparența activității filantropice și a sponsorizării, definiții clare pentru noțiunile principale și lista revizuită și extinsă a obiectivelor activităților filantropice³⁹. Următorul pas important necesar pentru promovarea activităților filantropice și încurajarea donațiilor din sectorul antreprenorial ar fi creșterea beneficiilor fiscale pentru donatori. Noua lege nu abordează această problemă. În prezent, donatorii au dreptul de a deduce orice donații în scopuri filantropice sau de sponsorizare, dar nu mai mult de 5% din venitul impozabil, iar acest lucru nu servește ca un stimul real pentru donatori spre a le oferi sectorului societății civile.

Standardul II. Nu există nici o distincție în tratarea resurselor financiare și materiale internaționale și de peste hotare comparativ cu cele naționale.

OSC-urile pot primi și valorifica fonduri atât de peste hotare, cât și din Republica Moldova fără bariere și în aceleași condiții fiscale. De asemenea, fondurile provenite de la donatorii externi care se încadrează în tratatele internaționale la care este parte Republica Moldova pot fi scutite de impozite și taxe vamale⁴⁰. Donatorii internaționali rămân, în continuare, cea mai importantă sursă de finanțare pentru OSC-uri.

Subiectul finanțării externe a OSC-urilor a apărut periodic în context invectiv, mai ales în mass-media afiliată spectrului politic iliberal, dar mai puțin intens decât în anii precedenți.

³⁸ Legea nr. 172/2018 pentru modificarea unor acte legislative,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105528&lang=ro

³⁹ <https://csometer.info/updates/moldova-draft-law-amending-legislation-philanthropy-and-sponsorship-voted-first-reading>

⁴⁰ HG cu privire la modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale aferente realizării proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte nr. 246/2010, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116618&lang=ro

Recomandări specifice:

- Liderii politici și oficialii ar trebui să se abțină totalmente de la orice atacuri și încercări de restricționare a activității OSC-urilor în baza sursei de finanțare.
- Instituțiile statului ar trebui să pună capăt atacurilor și campaniilor denigratoare împotriva OSC-urilor în spațiul informațional, de asemenea, ar trebui să aplice sancțiuni pentru cei care le pun la cale.
- OSC-urile ar trebui să-și optimizeze capacitățile de atragere a fondurilor din toate sursele legale disponibile, în afară de granturile internaționale.
- OSC-urile ar trebui să promoveze cele mai bune modele și practici în vederea accesării altor surse de finanțare.
- Parlamentul ar trebui să crească procentul deducerilor fiscale pentru donațiile filantropice și sponsorizări la un nivel care să ofere beneficii reale pentru activitatea filantropică.

3.4 Libertatea de întrunire pașnică

Scor general pentru domeniu: **5,3 / 7**

Legislație: **5,4 / 7**

Practică: **5,1 / 7**

Oricine are libertatea de a organiza și de a participa la întruniri publice. Organizatorii trebuie să respecte o procedură de notificare, care nu este obligatorie în cazul întrunirilor spontane sau al întrunirilor cu mai puțin de cincizeci de participanți. Sunt permise întrunirile simultane. În afara practicii larg răspândite de a plăti participanții la protest, nu s-au raportat cazuri în care cineva să fi fost forțat să participe sau cuiva să-i fie interzisă participarea la întruniri pașnice.

În general, forțele de ordine asigură și protejează întrunirile pașnice în baza prevederilor legale conforme cu o abordare bazată pe drepturile omului, dar au deficiențe în practică legate de lipsa procedurilor standard de operare actualizate. Folosirea excesivă a forței de către forțele de ordine sau neacordarea protecției participanților la întruniri pașnice poate duce la sancțiuni disciplinare și penale. Utilizarea dispozitivelor de supraveghere la întruniri nu este reglementată.

Întrunirile online nu sunt reglementate, dar există o practică în dezvoltare de întrunire online. În timpul stării de urgență impuse în urma invaziei ruse în Ucraina, Comisia pentru Situații Excepționale (CSE) a interzis întrunirile care blochează traficul în timpul zilelor lucrătoare și a asigurat poliției un rol unic în procedurile legale de sistare și dispersare a unei întruniri. La nivel practic, aceste limitări nu au avut impact semnificativ de restricționare a libertății de întrunire. Această limitare are loc la numai un an după ce restricțiile asociate cu COVID-19 au fost ridicate și CNESP a inclus experți în drepturile omului în luarea deciziilor pentru a alinia deciziile legate de COVID-19 la abordarea bazată pe drepturile omului. Primarul mun. Chișinău a încercat să saboteze Marșul Pride prin tertipuri legale, dar s-au făcut remarcate forțele de ordine, care au protejat marșul. Au

existat și probleme vizând legalitatea intervenției poliției în timpul dispersării unui protest antiguvernamental.

Principalele recomandări rămân aceleași ca în raportul CSO Meter anterior.

Scorul general al domeniului *Libertate de întrunire pașnică* a crescut cu 0,1 de la 5,2 în 2021 la 5,3 puncte în 2022. Îmbunătățirea a fost determinată de creșterea scorului pentru practică de la 5 la 5,1 în 2022, cu 0,1 puncte, datorită includerii experților în drepturile omului în alinierea deciziilor legate de COVID-19 la abordarea bazată pe drepturile omului și datorită practicilor pozitive de aplicare a legii în timpul LGBT Pride. Scorul pentru legislație în acest domeniu a rămas același.

Standardul I. Oricine se poate bucura liber de dreptul la libertatea de întrunire pașnică prin organizarea și participarea la întruniri.

Dreptul la libera întrunire este garantat de Constituție⁴¹ și de Legea privind întrunirile⁴², care oferă un cadru eficient pentru organizarea și desfășurarea întrunirilor. Legea definește ca întruniri publice adunările desfășurate în orice loc deschis publicului, inclusiv sub formă de întruniri spontane, simultane sau contradictorii. Legea nu este ajustată la CG 37⁴³, respectiv, nu reglementează întrunirile desfășurate în incinta spațiilor private sau online, însă nici nu le interzice. Cu toate acestea, întrunirile bazate digital și cele mediate digital sunt la fel de comune precum întrunirile desfășurate în spații private cu acces public. Întrunirile spontane sunt scutite de procedura de notificare. În cazul întrunirilor simultane, APL-urile vor convoca organizatorii pentru a conveni asupra modului de distribuire a spațiului public.

Orice persoană fizică, din țară sau din străinătate, cu capacitate deplină de exercițiu, grup de persoane sau persoană juridică poate organiza întruniri. Minorii care au împlinit vârsta de 14 ani pot organiza întruniri doar împreună cu o persoană cu capacitate deplină de exercițiu. Oricine este liber să participe activ sau să asiste la o întrunire, de asemenea, să facă înregistrări ale întrunirilor.

În iunie 2022, Ministerul Afacerilor Interne a propus⁴⁴ spre consultare un proiect de modificare a Legii privind întrunirile, care conținea restricții ale libertății de întrunire. Propunerile vizau interzicerea desfășurării întrunirilor la mai puțin de 10 metri de sediile misiunilor diplomatice și ale instituțiilor de stat, introducerea procedurii de autorizare a întrunirilor în zona de frontieră și alte măsuri incompatibile cu standardele internaționale privind libertatea de întrunire. În urma criticilor primite de la OSC-uri, MAI a încetat promovarea proiectului. Propunerile de modificare au venit în contextul amenințărilor hibride de securitate, ca urmare a

⁴¹ Art. 40. Libertatea întrunirilor, Constituția Republicii Moldova.

⁴² Legea privind întrunirile nr. 26/2008, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110166&lang=ro

⁴³ Comentariul general nr. 37 (2020) privind dreptul la întrunire pașnică (art. 21), Comitetul ONU pentru drepturile omului, <https://digitallibrary.un.org/record/3884725?ln=en>

⁴⁴ <https://particip.gov.md/ro/document/stages/anunt-privind-initierea-procesului-de-elaborare-a-proiectului-hotararii-de-guvern-pentru-modificarea-unor-acte-normative-legea-nr-262008-privind-intrunirile-codul-contraventional-nr-2182008/9267>

invaziei rusești în Ucraina, despre care autorii cred că ar putea implica și tehnologii de protest stradal.

După ce a fost restricționată în timpul pandemiei de COVID-19, libertatea de întrunire a fost afectată și de consecințele agresiunii Rusiei în Ucraina. În temeiul Hotărârii Parlamentului⁴⁵ privind declararea stării de urgență, CSE a fost în drept să emită dispoziții pentru interzicerea desfășurării întrunirilor publice, fără precizări suplimentare privind condițiile de aplicare.

Pe fundalul protestelor antiguvernamentale din toamna anului 2022, CSE a dispus⁴⁶ eliminarea unei serii de măsuri asiguratorii prevăzute de Legea privind întrunirile prin excluderea reprezentantului APL și a organizatorului din toate procedurile de sistare și dispersare a întrunirii. Prin aceeași dispoziție, CSE a interzis întrunirile cu blocarea carosabilului în zilele de lucru. Trei zile mai târziu forțele de ordine au dispersat un protest antiguvernamental care se desfășura în fața Parlamentului și a Președinției, susținând ulterior⁴⁷ că poliția a găsit materiale explozive și alte obiecte interzise la protest. Spre deosebire de CSE, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP), începând cu decembrie 2021 (în urma solicitărilor OSC-urilor), a inclus experți în drepturile omului pentru validarea restricțiilor anti-COVID spre a evita deciziile contrare standardelor drepturilor omului.

Pe parcursul perioadei de raportare, nu au fost înregistrate cazuri de obligare sau interzicere sistematică a unei persoane să participe la întrunirile pașnice. Persoanele nu sunt reținute, intimidare sau persecutate pentru planificarea și organizarea, participarea sau neparticiparea la o întrunire pașnică. Cu toate acestea, în timpul protestelor antiguvernamentale din toamnă, o anchetă jurnalistică a relevat⁴⁸ o practică răspândită a organizatorului de a plăti participanții la protest. Situația a fost dezbătută public și a ridicat problema legitimității și chiar a legalității acestor întruniri.

Standardul II. Statul facilitează și protejează întrunirile pașnice.

Organizatorii întrunirilor publice se obligă să notifice APL-urile cu cel puțin cinci zile înainte, declarația se înregistrează gratuit și relativ rapid. Întrunirile spontane, precum și cele la care participă mai puțin de 50 de persoane sau cele online, nu trebuie să fie notificate. În cazuri izolate, în special în localitățile mici, procedura de notificare este utilizată ca o autorizație *de facto* de către administrația publică locală, dar aceasta

⁴⁵ Hotărârea Parlamentului nr. 41 din 24.02.2022 privind declararea stării de urgență,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130079&lang=ro

⁴⁶ Dispoziția CSE nr. 42 din 13.10.2022,

https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/dispozitia_cse_rm_nr.42_din_13.10.2022.pdf

⁴⁷ <https://politia.md/ro/content/comunicat-de-presa>

⁴⁸ <https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/video-protestatari-in-chirie-investigatie-zdg-sub-acoperire-ne-am-infiltrat-printre-protestatarii-lui-sor-si-va-aratam-din-interior-cum-sunt-platiti-oamenii-adusi-organizat-la-chisinau-si-cum-fun/>

se întâmplă din cauza lipsei de cunoștințe în domeniu atât a autorităților publice, cât și a organizatorilor.

Orice persoană are dreptul de a răspândi informații cu privire la desfășurarea întrunirii și de a încuraja publicul să participe la întrunire prin orice metode legale⁴⁹. Aproape fiecare întrunire offline folosește mediul online în scopuri organizatorice și pentru diseminarea informației, iar din acest punct de vedere, nu au fost raportate restricții în ceea ce privește utilizarea internetului, a instrumentelor virtuale sau a altor mijloace electronice. Nu au fost înregistrate cazuri de limitare a accesului la internet ca modalitate de restricționare a întrunirilor pașnice online și offline.

Modificarea condițiilor de desfășurare a întrunirilor sau interzicerea acestora este prerogativa instanței de judecată și este bazată pe dovezi clare că întrunirea va avea un caracter ilegal, în special dacă este violentă sau pune în pericol securitatea publică. Termenul legal stabilit pentru examinarea notificărilor în instanță nu împiedică desfășurarea întrunirilor.

Standardul III. Statul nu impune sarcini inutile organizatorilor sau participanților la întruniri pașnice.

APL și forțele de ordine se fac responsabile pentru menținerea și, în caz de necesitate, restabilirea ordinii publice pe parcursul desfășurării întrunirii, obligații garantate cu titlu gratuit. Legea prevede proceduri de intervenție a autorităților publice în procesul de desfășurare a întrunirilor doar ca modalitate de eliminare a violenței. Organizatorii și participanții sunt responsabili doar pentru acțiunile lor pe parcursul desfășurării întrunirii. Organizatorii pot fi considerați responsabili pentru acțiunile participanților numai în cazul în care instanța de judecată decide că aceștia au acționat fiind instigați de organizatori.

De asemenea, APL-urile sunt obligate să ofere gratuit organizatorilor serviciile pe care acestea le prestează în mod obișnuit. De obicei, este vorba despre iluminare publică, salubritate și conectarea la sursa de curent electric. Energia electrică este oferită contra cost.

În timpul desfășurării întrunirilor pot fi utilizate orice mijloace grafice sau sonore de exprimare a unor idei sau atitudini, echipament special de amplificare a sunetului (interzis între orele 23:00 și 7:00) și alte obiecte specifice întrunirilor. Orice persoană are dreptul de a răspândi informații cu privire la întrunire prin intermediul mijloacelor offline și online, chiar și înainte de a depune notificarea.

Standardul IV. Forțele de ordine sprijină întrunirile pașnice și poartă răspundere pentru acțiunile reprezentanților lor.

APL-urile, poliția și carabinierii sunt instituțiile publice împuternicite de lege să asiste întrunirile pașnice. Sarcinile, obligațiile și procedurile de intervenție sunt clar

⁴⁹ Articolul 13. Înștiințarea publicului. Legea privind întrunirile nr. 26/2008.

prevăzute de lege⁵⁰ și presupun o implicare treptată în cazul în care întrunirea degenerază în violențe. Deși prevederile legale sunt în conformitate cu abordările bazate pe drepturile omului, uneori, intervențiile sunt în contradicție cu legea, ceea ce denotă deficiențe ale procedurilor standard de operare ale forțelor de ordine. Folosirea excesivă a forței sau neprotejarea participanților la întrunirile pașnice poate servi drept temei pentru aplicarea sancțiunilor disciplinare⁵¹ și penale⁵².

În 2022 forțele de ordine s-au făcut remarcate prin protejarea Marșului Pride anual⁵³ de contrademonstrații și de încercările Primăriei mun. Chișinău de a obstrucționa marșul. Primarul Ion Ceban⁵⁴, prin artificii administrative, a redirecționat transportul public pe traseul rezervat pentru marș⁵⁵ și a simulat lucrări de reparație⁵⁶ pe traseul marșului.

Poliția și carabinierii care intervin nu poartă semne de identificare individuală, ceea ce face aproape imposibilă identificarea și tragerea la răspundere pentru eventuale încălcări comise.

Utilizarea dispozitivelor de supraveghere de către poliție și monitorizarea întrunirilor nu sunt reglementate. Instituțiile de stat realizează monitorizarea video a întrunirilor, însă nu este clar regimul de utilizare și stocare a acestor materiale. Nu s-a raportat despre utilizarea altor dispozitive de supraveghere și monitorizare a întrunirilor de către forțele de ordine.

Recomandări specifice:

- APL-urile și forțele de ordine ar trebui să adopte proceduri standard de operare nonviolente și neinvazive, care să fie bazate pe respectarea drepturilor omului, inclusiv în cazul întrunirilor critice și antiguvernamentale pașnice.
- CSE/Guvernul ar trebui să se abțină de la modificarea cadrului legal al întrunirilor pașnice în virtutea unor circumstanțe de moment, ceea ce este o practică dăunătoare și creează un precedent periculos pentru o democrație bazată pe statul de drept.
- Poliția și carabinierii ar trebui să marcheze uniforme tactice ale agenților responsabili de ordinea publică cu numere individuale de identificare vizibile.

⁵⁰ Art. 21 și 22, Legea privind întrunirile nr. 26/2008 și Legea privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc nr. 218/2012, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106326&lang=ro

⁵¹ Art. 67. Încălcarea legislației privind întrunirile, Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008.

⁵² Art. 184. Violarea dreptului la libertatea întrunirilor, Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002.

⁵³ <https://gdm.md/ro/2022/06/19/marsul-pride-a-avut-loc/>

<https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/video-comunitatea-lgbt-din-r-moldova-a-organizat-marsul-moldova-pride-participantii-au-marsluit-pe-strazile-din-centrul-capitaliei/>

⁵⁴ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1054609528476255&set=a.112512009352683&type=3>

⁵⁵ Dispoziția primarului mun. Chișinău nr. 267/17.06.2022,

https://www.chisinau.md/ro/upload/264238/attached_files/63454aed09da3.pdf

⁵⁶ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/muncitorii-pusi-la-treaba-duminica-pe-unele-strazi-din-capitala-unde-era-programat-sa-se-desfasoare-marsul-comunitatii-lgbt-au-loc-lucrari-de-reparatie-foto/>

- APL-urile și forțele de ordine ar trebui să asigure dezvoltarea abilităților angajaților responsabili de întrunirile publice în ceea ce privește legislația, comunicarea, dialogul, medierea și negocierea pentru a facilita asistența eficientă a întrunirilor și comunicarea cu organizatorii și forțele de ordine.
- APL-urile și forțele de ordine ar trebui să aplice prevederile legale într-o manieră nediscriminatorie și să garanteze siguranța și integritatea participanților, jurnaliștilor și observatorilor pașnici indiferent de apartenența lor socială și politică.
- Poliția și carabinierii ar trebui să instruiască angajații, care trebuie să cunoască și să aplice prevederile standardelor internaționale în ceea ce privește întrunirile online.

3.5 Dreptul de a participa la luarea deciziilor

Scor general pentru domeniu: **4,8 / 7**

Legislație: **5,2 / 7**

Practică: **4,4 / 7**

Cadrul legal aferent permite tuturor să participe la procesul decizional. În urma alegerilor parlamentare din iulie 2021, atitudinea Parlamentului și a Guvernului față de cooperarea cu OSC-urile în procesul decizional s-a îmbunătățit. În timp ce participarea OSC-urilor la procesele decizionale conduse de Guvern se caracterizează printr-o tendință pozitivă, există încă probleme de transparență în ceea ce privește procesul decizional în Parlament. Participarea la luarea deciziilor este mai proastă la nivel local, cu excepția unor raioane separate, în care s-au înregistrat progrese izolate, datorită unor mecanisme de participare dezvoltate local.

Accesul la informație este un alt domeniu deficitar, abordat de Ministerul Justiției, care a inițiat elaborarea unui nou proiect de lege privind accesul la informație.

Guvernul a înaintat Raportul Național privind implementarea prevederilor Convenției Consiliului Europei referitoare la accesul la documentele oficiale, care ar putea duce la implementarea măsurilor de îmbunătățire a accesului la informație.

Scorul general pentru domeniu a rămas același, în timp ce scorul pentru practică a crescut cu 0,1 de la 4,3 în 2021 la 4,4 în 2022. Scorul pentru legislație a rămas același.

Principalele recomandări se referă la modificarea cadrului legal privind accesul la informații de interes public și la dezvoltarea unei platforme online unificate care să includă informații actualizate privind proiectele de modificare a legislației în toate etapele și să reflecte toate schimbările de la lansare până la adoptare pentru a îmbunătăți transparența și participarea la luarea deciziilor.

Standardul I. Oricine are dreptul să participe la procesul de luare a deciziilor.

Autoritățile publice și persoanele juridice care administrează și utilizează resurse financiare publice trebuie să consulte proiectele de acte normative și administrative care pot avea impact asupra societății⁵⁷. Mecanismul de consultare publică în procesul de luare a deciziilor⁵⁸ oferă etape și instrumente clare pentru implicarea cetățenilor, OSC-urilor și altor părți interesate. Transparența acestui proces se bazează pe principiile de informare și asigurare a oportunităților egale de participare pentru toate părțile interesate.

În cazul situațiilor excepționale, al căror regim este stabilit de lege, precum și în cazul actelor ce urmează a fi adoptate de Comisia Electorală Centrală în perioada electorală, proiectele de decizii urgente pot fi supuse elaborării și adoptării fără respectarea etapelor prevăzute de lege⁵⁹. În acest caz, argumentarea urgenței va fi adusă la cunoștința publicului în termen de cel mult 10 zile lucrătoare de la adoptare.

Autoritățile publice sunt obligate să întreprindă măsurile necesare pentru asigurarea posibilităților de participare a tuturor părților interesate la procesul decizional⁶⁰. Persoanele care încalcă prevederile legale cu privire la asigurarea transparenței⁶¹ sunt pasibile de sancțiuni disciplinare și contravenționale⁶². Nu există căi de atac pentru anularea actelor adoptate cu nerespectarea regulilor privind participarea și transparența.

Transparența în procesul decizional în Parlament nu este reglementată de Legea privind transparența în procesul decizional și se realizează în conformitate cu Regulamentul Parlamentului, care nu stabilește reguli clare în ceea ce privește consultările publice⁶³.

Structura paginii web a Parlamentului este depășită, nu reflectă suficient informațiile de interes public. Datele deschise despre activitatea Parlamentului lipsesc sau nu pot fi puse la dispoziție, inclusiv din cauza designului paginii web⁶⁴.

⁵⁷ Art. 3, Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239/2008,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106638&lang=ro

⁵⁸ HG cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional nr. 967/2016,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119856&lang=ro

⁵⁹ Art. 14, Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239/2008.

⁶⁰ Art. 7, al. (1), Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239/2008.

⁶¹ Art. 16¹, Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239/2008.

⁶² Art. 326¹. Încălcarea prevederilor Legii privind administrația publică locală, Codul contravențional al Republicii Moldova.

⁶³ Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr. 797/1996,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111777&lang=ro

⁶⁴ Asociația Promo-LEX, Raport anual: Monitorizarea activității Parlamentului de legislatura a XI-a în perioada 2021–2022, 2022, <https://promolex.md/22895-raport-anual-monitorizarea-activitatii-parlamentului-de-legislatura-a-xi-a-pentru-perioada-anilor-2021-2022/?lang=ro>

La nivel local, lucrurile nu s-au schimbat, iar OSC-urile încă se plâng de faptul că OSC-urile cu atitudine critică sunt excluse din procesele de participare sau sunt ignorate, dar fără alte repercusiuni asupra acestor organizații.

Standardul II. Există o participare regulată, deschisă și eficientă a OSC-urilor în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor publice.

Mecanismul de consultare publică cu societatea civilă stabilește în mod clar etapele, termenele și condițiile de desfășurare a consultărilor publice în cadrul procesului decizional. Mecanismul include metode de consultare precum: solicitarea opiniei societății civile, grupuri de lucru cu statut permanent sau temporar, dezbateri publice, audieri publice, sondaje și alte modalități care pot fi utilizate separat sau împreună. Orice OSC este liberă să-și exprime opinia și să participe la procesul decizional pe cont propriu, fără a fi obligată să facă parte din organele consultative.

Autoritățile publice lansează anunțuri, proiecte și îndemnuri de participare pe platforma <http://www.particip.gov.md> cu acces liber. În primele zece luni ale anului 2022, pe platformă au fost publicate 1078 de asemenea articole. Pentru comparație, în 2021 au fost 848 de articole, iar în 2020 – 1018 articole⁶⁵. Pe platformă nu sunt întotdeauna publicate documentele necesare, informațiile sau modificările efectuate în proiectele propuse (cum ar fi tabelul de divergențe, care include sugestii furnizate de OSC-uri), nici autoritățile nu oferă o reacție publică la propunerile depuse de OSC-uri. Platforma nu oferă informații detaliate asupra întregului ciclu de luare a deciziilor, prin urmare, trebuie vizitate și paginile web ale Guvernului și Parlamentului, ceea ce complică monitorizarea, având în vedere lipsa sistemelor de urmărire a proiectelor și modificărilor.

Cancelaria de Stat a constatat că⁶⁶, de cele mai multe ori, utilizarea acestor mecanisme nu reușește să devină o contribuție reală la îmbunătățirea calității deciziilor publice și că se impune efectuarea unei analize asupra modului în care societatea civilă și administrația interacționează și care sunt perspectivele pe baza cărora poate fi crescută calitatea participării cetățenilor la viața publică. Totodată, APC a apreciat că cele mai eficiente mecanisme de consultare publică au fost ședințele de lucru (online/offline) și grupurile de lucru (inclusiv ad-hoc) pentru dezbaterile publice, solicitarea opiniilor experților și organizațiilor societății civile.

În 2021–2022⁶⁷, transparența decizională, în mare parte, nu a fost respectată, iar în anumite etape chiar a fost grav afectată. Principalele probleme sunt omisiunea elaborării/publicării documentelor aferente consultării cetățenilor, dar și rata scăzută

⁶⁵ https://particip.gov.md/ro/statistics?year=2021&authority_id=

⁶⁶ Cancelaria de Stat, Raport privind asigurarea transparenței în procesul decizional de către autoritățile APC în 2021, https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_transparenta_2021_final.pdf

⁶⁷ Asociația Promo-LEX, Raport anual: Monitorizarea activității Parlamentului de legislatura a XI-a în perioada 2021–2022, 2022 <https://promolex.md/22895-raport-anual-monitorizarea-activitatii-parlamentului-de-legislatura-a-xi-a-pentru-perioada-anilor-2021-2022/?lang=ro>

a audierilor și dezbaterilor publice organizate. 33% dintre proiectele de lege nu au respectat termenul legal prevăzut pentru recepționarea recomandărilor cetățenilor înainte de a fi votate în prima lectură. Doar 21% dintre proiectele depuse de deputați în cadrul tuturor comisiilor parlamentare au fost supuse audierilor și dezbaterilor publice.

La nivel local situația este mai complicată, majoritatea consiliilor locale nu dispun de un proces decizional transparent și de instrumente de comunicare. Există totuși o experiență pozitivă a trei consilii raionale de participare (Cahul, Căușeni și Soroca), care au stabilit conexiuni eficiente cu consiliile locale, determinând o mai bună transparență și participare a comunității locale la procesul de luare a deciziilor. Consiliile locale au început să publice ordinele de zi și proiectele pe paginile lor web, să organizeze consultări publice și să aprobe propunerile înaintate de OSC-uri.

Legea nu reglementează implicarea OSC-urilor în procesul de implementare, monitorizare și evaluare a politicilor publice, dar un segment important al OSC-urilor a fost întotdeauna implicat activ și în aceste etape.

Standardul III. OSC-urile au acces la informațiile necesare pentru participarea lor efectivă.

Dreptul la informație este garantat de Constituție⁶⁸. Legislația specifică stipulează în mod expres termenele pentru fiecare etapă a procesului decizional, inclusiv publicarea anunțului, publicarea proiectului de decizie, consultarea părților interesate, primirea și examinarea recomandărilor. De asemenea, autoritățile sunt în drept să perceapă taxe⁶⁹ pentru furnizarea informațiilor analitice, de sinteză sau originale, mărimile plăților nu vor depăși cheltuielile suportate de către furnizor pentru executarea copiilor, expedierea lor solicitantului sau pentru traducere.

În ciuda faptului că autoritățile publice publică constant anunțuri și proiecte pe platforma participativă (<http://www.particip.gov.md>), nu întotdeauna acestea sunt însoțite de informații corespunzătoare.

Actele emise de APL sunt publicate pe platforma <https://actelocale.gov.md/>⁷⁰. În 11 luni din 2022, pe platformă au fost publicate peste 205 mii de decizii și dispoziții locale, comparabil cu numărul actelor publicate în anii precedenți. Totuși, unele APL-uri nu respectă principiul transparenței prin anonimizarea excesivă a documentelor publicate, publicarea tardivă sau nepublicare. În scopul soluționării problemei anonimizării excesive, Cancelaria de Stat a aprobat o „Instrucțiune privind modul de

⁶⁸ Art. 34. Dreptul la informație, Constituția Republicii Moldova.

⁶⁹ Art. 20, Legea privind accesul la informație nr. 982/2000, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro

⁷⁰ HG nr. 672/2017 pentru aprobarea regulamentelor cu privire la Registrul de stat al actelor locale, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128145&lang=ro

*depersonalizare a actelor administrative în Registrul de stat al actelor locale*⁷¹, care are menirea să ajute funcționarii să înțeleagă cum și când trebuie să anonimizeze datele din acte.

Autoritățile publice au obligația să răspundă în maximum 15 zile lucrătoare la solicitarea de „informații oficiale”⁷². La modul practic, accesul la informația publică este deficitar de mulți ani de zile⁷³. Deseori, autoritățile publice oferă răspunsuri formale, incomplete, întârziate sau evazive, interpretează cererile ca petiții și le examinează într-un termen mai lung și în temeiul unor acte de reglementare diferite sau solicită plăți excesive⁷⁴ pentru serviciile furnizate. În afară de faptul că se obstrucționează participarea la procesul de luare a deciziilor, restricționarea accesului la informație afectează semnificativ și jurnalismul de investigație. Mecanismele juridice de apărare a dreptului de acces la informație includ instanța de contencios administrativ și sancțiunea contravențională pentru încălcarea legislației privind accesul la informație⁷⁵. În 2022, Codul contravențional a fost completat⁷⁶ cu sancțiuni pentru refuzul unei autorități sau instituții publice de a recepționa, a înregistra sau a examina ori ignorarea unei cereri de acces la informație pe motiv că a fost depusă în formă electronică, după ce anterior au fost înregistrate astfel de cazuri. În anul 2022, indicele accesului la informație a crescut cu 1 punct procentual de la 46 din 100 (în 2021⁷⁷) la 47. Deficiențele pornesc de la cadrul legislativ (22 de puncte din 40), dar principala îngrijorare este performanța autorităților publice în practică. Transparența proactivă a scăzut de la 12 la 11 puncte (din maximum 30), principala problemă fiind disponibilitatea datelor referitoare la aspectele financiare, personale și organizaționale. Accesul la solicitare s-a îmbunătățit de la 12 la 14 puncte (din maximum 30)⁷⁸, dar rămâne ca principală îngrijorare practica prioritizării protecției datelor cu caracter personal și a confidențialității informațiilor în detrimentul intereselor publice cu privire la transparență.

⁷¹ Ordinul nr. 61/2022 al CS cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind modul de depersonalizare a actelor administrative în Registrul de stat al actelor locale,

https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/instructiunea_01.11.2022.pdf?fbclid=IwAR3PmjiHJg9VFwfsQ9BL4QNcjaAIUfUJBfjUZlaL5-2OpzeRJ0k9I0-qbJA

⁷² Art. 16, al. (1), Legea privind accesul la informație nr. 982/2000.

⁷³ Freedom House, „De ce accesul la informație mai este o problemă în Republica Moldova”, 2021,

https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-03/Gotisan_Ionel_Brief_FINAL_RO.pdf

<https://cji.md/apelul-ong-urilor-de-media-cerem-transparența-acces-la-informația-de-interes-public-si-reforme-reale-care-ar-facilita-dezvoltarea-mass-mediei/>

CPR Moldova, „De ce și cum trebuie modificată Legea accesului la informații”, 2019, <https://cpr.md/2019/11/26/de-ce-si-cum-trebuie-modificata-legea-accesului-la-informatii/>

⁷⁴ <https://cji.md/ong-urile-de-media-condamna-tentativele-primariei-mun-balti-de-a-ingradi-accesul-la-informatie-a-presei-si-cer-anularea-tarifelor-pentru-furnizarea-datelor-de-interes-public/>

⁷⁵ Codul contravențional, art. 71. Încălcarea legislației privind accesul la informație și cu privire la petiționare.

⁷⁶ Codul contravențional, art. 313⁷. Excesul de putere în cazul documentelor în format electronic.

⁷⁷ Freedom House Moldova, „Indicele Accesului la Informație: măsurarea transparenței instituțiilor publice în Republica Moldova”, 2021, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-11/fh-Moldova_Access-to-Info-Report_Rom-revised.pdf

⁷⁸ Freedom House Moldova, „Indicele Accesului la Informație: măsurarea transparenței instituțiilor publice în Republica Moldova”, 2022, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-11/fh-Moldova_Access-to-Info-Report-2022_Rom-v2.pdf

Conform unor modificări aduse în 2022, datele deținute de registrele publice ale ASP⁷⁹ (cu privire la populație, afaceri, imobiliare etc.) urmau să fie puse la dispoziție jurnaliștilor gratuit, dar în practică situația nu s-a îmbunătățit⁸⁰ (mai multe informații sunt furnizate doar contra cost, iar furnizarea de informații în termen de cinci zile rămâne la latitudinea și interpretarea funcționarilor ASP, care pot refuza în orice moment acordarea acestora pe motive de protejare a datelor cu caracter personal). La nivel local, au fost semnalate mai multe abuzuri atunci când APL-urile solicită plăți pentru informații care, potrivit legii, trebuie furnizate gratuit. La Parlament, aproximativ jumătate din răspunsurile la solicitările de acces la informații au fost oferite dincolo de termenul legal, iar aproximativ 20% din răspunsuri au fost de natură generală sau incompletă. În 2022, MJ a inițiat elaborarea unui nou proiect de lege privind accesul la informații, după ce inițial Guvernul aprobase un alt proiect de lege⁸¹ cu privire la modificarea Legii privind accesul la informație⁸².

În ianuarie 2022 CS a publicat Raportul Național privind punerea în aplicare a prevederilor Convenției Consiliului Europei (intrată în vigoare la 01.12.2020)⁸³ privind accesul la documentele oficiale⁸⁴, în baza căruia ar urma să fie aplicate măsuri de îmbunătățire a accesului la informație.

Standardul IV. Participarea la luarea deciziilor este diferită de activitățile politice și cele de lobby.

OSC-urile nu pot oferi suport material și nici nu pot oferi servicii gratuite partidelor politice și organizațiilor social-politice, cu excepția OSC-urilor fondate de partide politice, care pot oferi servicii gratuite de consolidare a capacităților. OSC-urile sunt în drept să ofere servicii contra cost concurenților electorali în timpul campaniei electorale (la fel ca organizațiile comerciale). Acest drept a fost confirmat abia după ce Curtea Constituțională s-a pronunțat⁸⁵ împotriva formulării inițiale a legii, care prevedea o interdicție în acest sens.

Activitatea de lobby nu este reglementată legal în Republica Moldova. Participarea la procesul de elaborare, monitorizare sau implementare a politicilor publice nu este

⁷⁹ HG nr. 569/2022 pentru modificarea Hotărârii Guvernului nr. 966/2020 cu privire la serviciile prestate de către Agenția Servicii Publice, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132513&lang=ro

⁸⁰ <https://www.zdg.md/blog/editoriale/editorial-accesul-jurnalistilor-la-bazele-de-date-cu-informatii-de-interes-public-intre-promisiuni-si-realitate-dupa-un-an-cu-o-guvernare-care-a-promis-transparenta-maxima/>
<https://media-azi.md/autoritatile-nu-fac-decat-sa-mimeze-deschiderea-fata-de-presa/>

⁸¹ Proiect de lege pentru modificarea Legii privind accesul la informație,

https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-03-nu-482-mj-2021_0.pdf

⁸² <https://media-azi.md/recentele-propuneri-ale-guvernului-si-perspectiva-dreptului-de-acces-la-informatie/?fbclid=IwAR3QWj5aJsk2vqWO6ulkra9sZwuQrrIGsvhEoLZdwJIOIj4LrtMAKIL1oU>

⁸³ Council of Europe, <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/-/convention-on-access-to-official-documents-enters-into-force-in-the-republic-of-moldova>; <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=205>.

⁸⁴ Cancelaria de Stat, „Raportul Național privind punerea în aplicare a prevederilor Convenției Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale”, 2021,

https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport_implementare_conventie_2022.pdf

⁸⁵ Curtea Constituțională, Hotărârea nr. 24/08.10.2020,

<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=745&l=ro>

interzisă în nici un fel de lege, iar OSC-urile nu au obligația de a se înregistra sau de a se conforma altor norme pentru a se putea angaja în activități de lobby și advocacy.

Recomandări specifice:

- Parlamentul ar trebui să adopte modificări la cadrul legal ce vizează accesul la informații de interes public, în baza prevederilor Convenției Consiliului Europei, pentru publicarea proactivă a informațiilor (nu doar la cerere) și să asigure un bun management intern pentru a garanta implementarea corectă a legislației.
- Parlamentul ar trebui să elaboreze un mecanism practic de responsabilizare a persoanelor ierarhic superioare pentru încălcarea solicitărilor legate de transparență și acces la informații.
- Instituțiile publice/AGE ar trebui să îmbunătățească gradul de transparență și participare la procesul decizional prin dezvoltarea unei platforme online unice, care să includă informații actualizate privind inițiativele legale în toate etapele și toate modificările – de la înaintare până la adoptare.
- Parlamentul ar trebui să optimizeze sistemul de publicare a informațiilor pe site-ul web al Parlamentului (opțiunea „comentarii”, monitorizarea avizelor juridice emise de comisiile parlamentare).
- Parlamentul ar trebui să reglementeze transparența procesului decizional în Legislativ prin stabilirea unor etape, termene și modalități de consultare similare cu cele prevăzute de Legea privind transparența în procesul decizional.
- APL-urile de nivelul 1 și 2 ar trebui să sporească transparența în luarea deciziilor prin dezvoltarea de module pe paginile lor web similare cu cele utilizate de Guvern (particip.gov.md) și să înființeze structuri locale locale pentru dialog cu OSC-urile și structuri participative utilizând bunele practici existente inclusiv consiliile raionale de participare pe baza modelelor funcționale existente.

3.6 Libertatea de exprimare

Scor general pentru domeniu: **5,0 / 7**

Legislație: **5,3 / 7**

Practică: **4,6 / 7**

Fiecare este liber să-și exprime opiniile, ceea ce este o practică comună în spațiile publice offline și online. Cu toate acestea, majoritatea instituțiilor media sunt supuse controlului de către grupurile de afaceri și cele politice. Deși este ilegal, discursul instigator la ură este un fenomen larg răspândit, care este rar sancționat. Situația în domeniul libertății de exprimare a rămas în mare măsură aceeași, cu o îmbunătățire determinată de adoptarea de către Parlament a Legii privind incriminarea infracțiunilor motivate de prejudecată. Legea include definiții ale motivelor de prejudecată, revizuirea încălcărilor de bază și a circumstanțelor agravante legate de ură și prejudecată. Atacurile conduse de politicieni iliberali împotriva OSC-urilor critice și vocale și a jurnaliștilor au devenit mai rare. OSC-urile de media au raportat utilizarea sancțiunii pentru calomnie ca armă împotriva reprezentanților mass-media. Nu s-au înregistrat progrese în această perioadă referitoare la proiectul de modificare a legislației privind libertatea de exprimare recomandat de OSC-uri. Practica SIS de a bloca paginile web etichetate ca promovând „știri false” a continuat în timpul stării de urgență ca urmare a invaziei ruse în Ucraina.

Scorurile pentru domeniul *Libertatea de exprimare* au rămas neschimbate.

Standardul I. Orice persoană are dreptul la libertatea de opinie și exprimare.

Constituția Republicii Moldova garantează⁸⁶ oricărui cetățean libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Orice persoană (fizică sau juridică) și grup (prin dreptul fiecărei persoane) are dreptul la libertatea de exprimare, inclusiv libertatea de a căuta, de a primi și de a comunica fapte și idei⁸⁷. Nu există nici o barieră legală pentru utilizarea gratuită a oricărei surse media și nimeni nu poate interzice sau împiedica instituțiile media să distribuie informații de interes public decât în condițiile legii⁸⁸.

În practică, cele mai importante surse media se află sub controlul elitelor politice sau de afaceri⁸⁹. Mass-media liberă și imparțială este un fenomen relativ excepțional și există doar câteva surse media din această categorie. Presa neafiliată politic se bazează pe propriile fonduri sau granturi ocazionale de la donatori⁹⁰. Cele mai multe surse

⁸⁶ Art. 32. Libertatea opiniei și a exprimării, Constituția Republicii Moldova nr. 1/1994,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

⁸⁷ Art. 3, al. (1), Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=83916&lang=ro

⁸⁸ Art. 4, al. (1), Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010,

⁸⁹ <https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/video-stapanii-televiziunilor-ce-nu-s-a-schimbata-la-trei-ani-dupa-ce-plahotniuc-si-sor-au-plecat-din-r-moldova/>

⁹⁰ CJI, Piața mass-media din Republica Moldova, 2022, https://cji.md/wp-content/uploads/2021/05/Studiu-CJI_Piata-mass-media-din-Republica-Moldova.pdf

mass-media au forma de proprietate privată (71%), circa 12% sunt necomerciale și 9% publice⁹¹. Cea mai mare pondere a organizațiilor necomerciale (23%) se înregistrează în rândul portalurilor de știri.

În 2022 Republica Moldova a înregistrat un salt de peste 5 puncte și 49 de poziții în clasamentul mondial al indexului libertății presei⁹², trecând din categoria problematică în cea de satisfăcătoare. În anul 2022 nu s-au produs schimbări semnificative care să explice acest salt, iar diferența față de clasamentul din anul 2021 se datorează „schimbării de Guvern și speranței pe care aceasta a adus-o pentru o îmbunătățire a situației jurnaliștilor, chiar dacă oligarhii încă dețin sau controlează mass-media”⁹³. Nu există dovezi că statul ar obstrucționa sistemic o persoană care-și exprimă ideile și opiniile împotriva politicii oficiale, însă, deseori, politicienii îi atacă în judecată pe autorii declarațiilor care le monitorizează activitatea, ceea ce înseamnă pierderi de mai mult timp și resurse pentru instituțiile media⁹⁴.

Schimbările operate de Parlament în decembrie 2021⁹⁵ în sfera media (o nouă componentă a Consiliului Coordonator al Audiovizualului și trecerea Companiei „Teleradio-Moldova” sub control parlamentar) au fost criticate⁹⁶ ca afectându-le independența și făcându-le *dependente de voința politică*. Modificările au readus în lege mecanisme de influență politică nejustificată asupra politicii editoriale, similare⁹⁷ cu cele existente la momentul încălcărilor pentru care Republica Moldova a fost condamnată anterior la CEDO pentru violarea libertății de exprimare⁹⁸. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei va continua să monitorizeze implementarea hotărârii în cauza menționată în procedura de supraveghere avansată⁹⁹, urmând să o examineze în detaliu în 2023¹⁰⁰.

⁹¹ Magenta Consulting, Studiul de necesități ale instituțiilor mass-media din Republica Moldova, 2022, https://cji.md/wp-content/uploads/2021/09/Studiul-de-necesitati_2022-.pdf

⁹² Metodologia utilizată pentru alcătuirea indexului mondial al libertății presei, <https://rsf.org/en/index-methodologie-2022>

⁹³ Indicele mondial al libertății presei 2022 al RSF: o nouă eră a polarizării, https://rsf.org/en/rsf-s-2022-world-press-freedom-index-new-era-polarisation?year=2022&data_type=general

⁹⁴ Iaroslav Martin vs Publicația Periodică Ziarul de gardă (înregistrat la 31.01.2022), https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/generate/pending/2-22013377-12-2-31012022-1/88DDD2F6-2AA7-DD11-9299-001E0B8014EB; Bogdan Țirdea vs Media Alternativa (înregistrat la 24.05.2022), https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/generate/pending/2-22072361-12-2-24052022-1/88DDD2F6-2AA7-DD11-9299-001E0B8014EB

⁹⁵ Legea pentru modificarea Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 158/2021, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128490&lang=ro

⁹⁶ CAPC, Notă de poziție, <https://www.capc.md/wp-content/uploads/2021/11/Scrisoare-Nota-de-pozitie-CAPC-modificarea-Codului-serviciilor-media-audiovizual-1.pdf>

⁹⁷ CJI, Restanțele Republicii Moldova la executarea Hotărârilor CtEDO în cauze privind libertatea de exprimare, 2021, <https://cji.md/studiu-cji-restantele-republicii-moldova-la-executarea-hotararilor-ctedo-in-cauze-privind-libertatea-de-exprimare/>

⁹⁸ Cauza Manole și alții c. Moldovei, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-94075%22%5D%7D>

⁹⁹ <https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%7B%22tabview%22%3A%5B%22related%22%5D%7D%22%7B%22EXECIdentifier%22%3A%5B%22004-6752%22%5D%7D%7D>

¹⁰⁰ Cazuri pentru examinare detaliată la următoarele ședințe ale Comitetului pentru Drepturile Omului, <https://www.coe.int/en/web/cm/-/1459th-meeting-dh-7-9-march-2023>

Acțiunile intenționate îndreptate spre ațâțarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase constituie o infracțiune¹⁰¹. Discursul instigator la ură, sub diferite forme, este interzis prin diferite prevederi legale¹⁰². De obicei, discursul de incitare la ură nu este sancționat din cauza ambiguităților legislative și a neînțelegerii acestui fenomen de către reprezentanții instituțiilor competente.

În aprilie, Parlamentul a adoptat în lectură finală Legea privind incriminarea infracțiunilor motivate de prejudecată¹⁰³ (cunoscută anterior ca proiectul nr. 301). Legea este un set de modificări legislative la Codul penal și la Codul contravențional, care cuprinde definiții ale temeiurilor de prejudecată, revizuirea infracțiunilor de bază și a circumstanțelor agravante legate de acte de ură și prejudecată. Legea introduce contravenția de *Instigare la discriminare*, infracțiunile de *Instigare la acțiuni violente pe motive de prejudecată* și *Propaganda genocidului sau a infracțiunilor împotriva umanității*. Legea include o excepție, dezbătută îndelung, care prevede exonerarea de răspundere pentru contravenția de *Instigare la discriminare pe bază de prejudecată*¹⁰⁴.

Ca răspuns la amenințările sporite de securitate după invazia Rusiei în Ucraina, în iunie 2022, Parlamentul a adoptat un set de amendamente la Codul serviciilor audiovizuale¹⁰⁵, prin care este *interzisă transmiterea programelor audiovizuale care justifică războaiele de agresiune, neagă crimele de război și crimele împotriva umanității sau incită la ură*. De asemenea, a introdus noțiunea de *dezinformare*, care presupune diseminarea de *știri false create cu intenția de a produce un prejudiciu*. Complementar, CoE a dezvoltat o metodologie pentru evaluarea prejudiciului pe care îl presupune noțiunea de dezinformare. Proiectul de lege, votat în prima lectură în luna martie¹⁰⁶, conținea mai multe amendamente care vizau libertatea de exprimare, competențele SIS, Codul penal și Codul contravențional, la care Parlamentul a renunțat după ce a recepționat critici¹⁰⁷ dure din partea instituțiilor media și a OSC-urilor specializate, care au apreciat că acestea ar afecta semnificativ libertatea de exprimare și ar crea premise pentru abuzuri din partea instituțiilor statului. Printre altele, proiectul propunea

¹⁰¹ Articolul 346, Codul penal al Republicii Moldova.

¹⁰² Art. 32, al. (3), Constituția Republicii Moldova; art. 2, Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010; art. 2, Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012; art. 2, Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5/2006; art. 54, „Încălcarea legislației cu privire la cultele religioase”, art. 69, „Injuria” și art. 354, „Huliganismul nu prea grav”, Codul contravențional al Republicii Moldova.

¹⁰³ Legea nr. 111/2022 pentru modificarea unor acte normative,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131558&lang=ro

¹⁰⁴ Codul contravențional, articolul 70¹. „Instigare la discriminare. (2) Nu se consideră instigare la acțiuni de discriminare pe motive de prejudecată acțiunile făcute ca parte a unui discurs sau a dezbaterilor publice cu o justificare rezonabilă și obiectivă privind probleme de religie, educație, cercetare științifică obiectivă, inclusiv în contextul evenimentelor sau acțiunilor artistice.”

¹⁰⁵ Legea pentru modificarea Codului serviciilor media audiovizuale nr. 143/2022,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131800&lang=ro

¹⁰⁶ Proiectul de lege nr. 123/2022,
<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5941/language/ro-RO/Default.aspx>

¹⁰⁷ <https://www.privesc.eu/arhiva/98934/Audieri-publice-organizate-de-Comisia-cultura--educatie--cercetare--tineret--sport-si-mass-media--privind-proiectul-de-lege-pentru-modificarea-unor-ac>

noțiunea de „informație falsă” fără a explica suficient de clar criteriile de calificare a informațiilor ca fiind false; complementar, SIS urma să devină autoritatea care putea examina și califica informațiile drept false și, în consecință, ar fi permis o marjă largă de aplicare a deciziilor arbitrare.

SIS a continuat să blocheze pagini web cu știri false, așa cum a făcut în timpul pandemiei, fără ca noțiunea de „știri false” să fie definită în legislație. Măsura pare să aibă o eficiență redusă, întrucât există situații în care paginile blocate sunt relansate în scurt timp cu o altă adresă IP. Procedura de identificare a conținutului fals este, de asemenea, neclară și nu există nici un mecanism pentru contestarea sau revizuirea dispozițiilor de blocare. Cu toate acestea, nici o persoană nu a fost sancționată pentru promovarea presupuselor știri false.

Altă schimbare din 2022 cu impact asupra libertății de exprimare a fost crearea Consiliului coordonator pentru asigurarea securității informaționale¹⁰⁸ în vederea monitorizării pe palierele cibernetic, operațional, media și civic-privat, din care fac parte OSC-urile, alături de instituții publice și actori privați. Membrii consiliului vor evalua, printre altele, respectarea drepturilor la informare gratuită și gradul de transparență al mass-media în ceea ce privește accesul la informații de interes public, vor propune mecanisme de implicare a societății civile în procesele de definire, elaborare, monitorizare și evaluare a politicilor de securitate a informațiilor și vor face propuneri pentru construirea unei mass-media online independente.

Jurnaliștii continuă să fie ținta atacurilor¹⁰⁹ sau acuzațiilor venite dinspre actorii politici, intimidare, agresiune verbală și fizică, inclusiv din partea demnitarilor publici¹¹⁰, în special din UTA Găgăuzia.

Standardul II. Statul facilitează și protejează libertatea de opinie și de exprimare.

Persoanele fizice și OSC-urile fac uz de resursele online și de alte instrumente de comunicare pentru a publica conținut și a exprima opinii, care nu fac subiectul reglementărilor aplicate în raport cu mass-media. Cenzura, cum ar fi crearea de autorități publice pentru controlul prealabil al informației care urmează a fi răspândită de mass-media, este interzisă¹¹¹. Statul protejează confidențialitatea

¹⁰⁸ Hotărârea Guvernului nr. 467/2022, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132064&lang=ro

¹⁰⁹ <https://media-azi.md/caricatura-media-azi-munca-sisifica-a-jurnalistilor-sau-despre-sensul-filmarilor-fara-sens/>

¹¹⁰ <https://nokta.md/potyanuli-volosy-i-prigrozilis-pobrit-na-mitinge-v-vulkanesh-tah-k-zhurnalistu-nokta-primenili-fizicheskuj-silu/>

https://nokta.md/raschlenju-etogo-klouna-sotrudnik-primarii-komrata-ugrozhaet-zhurnalistu-portala-nokta-md/?fbclid=IwAR3rxNXdrxexZEVnC7K9tG6vx6ickMKwKz-9IKVG7_PZWQ1YwlnumtyAZC8

<https://cji.md/ong-urile-de-media-condamna-atitudinea-improprie-fata-de-presa-a-ministrei-sanatatii-ala-nemerenco/>
https://www.facebook.com/Ania.Dmitrieva/posts/pfbid02MenpaPotMgVKa95gkt2RZtnpsCs2kYoXn9aFEVzYFRY1Db2WwcmtoD42kcfuVjwJl?notif_id=1657025688442916¬if_t=page_tag&ref=notif

<https://nokta.md/krestovoe-bratstvo-iz-kirsovo-prizvalo-predat-zhurnalista-nokta-mihaila-sirkeli-anafeme/>

¹¹¹ Art. 34, al. (5), Constituția Republicii Moldova; art. 1, al. (2), Legea presei nr. 243/1994; art. 5, Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010.

surselor de informație ale jurnaliștilor¹¹². Nu au existat cazuri de percheziții sau razii în raport cu mass-media. În primele luni ale stării de urgență, în timpul luptei împotriva „știrilor false”, SIS a blocat mai multe portaluri de știri pentru promovarea informațiilor care incită la ură și la război¹¹³.

Legea îi protejează și pe avertizorii de integritate¹¹⁴, însă, în puținele cazuri cunoscute, protecția garantată nu a fost eficientă.

Răspândirea cu bună știință a unor informații mincinoase ce defăimează o altă persoană (calomnia) este o contravenție administrativă¹¹⁵, care adesea este aplicată de polițiști necalificați. OSC-urile mass-media au semnalat¹¹⁶ de cel puțin trei ori în ultimii doi ani folosirea sancțiunii pentru calomnie, pe care o consideră o măsură gravă și disproporționată, folosită ca armă împotriva reprezentanților mass-media cu efect descurajator asupra exercitării libertății mass-media. Acest lucru a fost reiterat¹¹⁷ după ce administratorul postului Jurnal TV, Val Butnaru, a fost sancționat contravențional pentru calomnie cu interzicerea ocupării de funcții de răspundere timp de șase luni¹¹⁸.

În 2020, OSC-urile și experții mass-media au elaborat un proiect de lege¹¹⁹ pentru modificarea legislației cu privire la libertatea de exprimare¹²⁰, al cărui scop este facilitarea accesului la informații de interes public, accesului jurnaliștilor la datele cu caracter personal de interes public, introducerea noilor terminologii, excluderea calomniei din Codul contravențional și transferarea puterii de examinare a încălcărilor în acest domeniu de la poliție la procuratură. Modificările propuse nu au fost urmate de o inițiativă legislativă.

¹¹² Art. 13, Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010; art. 18, „Nedivulgarea sursei de informație”, Legea presei nr. 243/1994, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109428&lang=ro

¹¹³ <https://sis.md/ro/content/alte-dou%C4%83-site-uri-promotoare-de-informa%C8%9Bii-ce-incit%C4%83-la-ur%C4%83-%C8%99i-r%C4%83zoi-urmeaz%C4%83-fi-blocate>
<https://sis.md/ro/content/un-site-care-promoveaz%C4%83-informa%C8%9Bii-false-ce-incit%C4%83-la-ur%C4%83-%C8%99i-r%C4%83zoi-blocat>
<https://sis.md/ro/content/update-sursele-informa%C8%9Bionale-care-distribuie-%C8%99tiri-false-informa%C8%9Bii-care-instig%C4%83-la-ur%C4%83>
<https://sis.md/ro/content/un-site-care-public%C4%83-informa%C5%A3ii-false-%C3%AE-n-contextul-st%C4%83rii-de-urgen%C8%9B%C4%83-va-fi-blocat>

¹¹⁴ Legea privind avertizorii de integritate nr. 122/2018, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105486&lang=ro

¹¹⁵ Art. 70, „Calomnia”, Codul contravențional.

¹¹⁶ <https://cji.md/campania-cji-privind-necesitatea-modificarii-articolului-din-codul-contravențional-ce-vizeaza-calomnia/>

¹¹⁷ <https://cji.md/ong-urile-de-media-isi-exprima-ingrijorarea-in-legatura-cu-hotararea-judecatoriei-chisinau-de-sanctionare-a-administratorului-postului-de-televiziune-jurnal-tv/>

¹¹⁸ <https://media-azi.md/judecatoria-chisinau-i-a-interzis-proprietarului-jurnal-tv-val-butnaru-sa-ocupe-functii-de-conducere-la-tv-si-radio-pentru-jumatate-de-an/>

¹¹⁹

http://api.md/upload/video_sf/Proiect_de_lege_modificare_completare_Legea_accesul_la_informatie_Legea_libertatea_exprimare_Legea_date_cu_caracter_personal_si_alte_final.pdf

¹²⁰ CPR, „De ce și cum trebuie modificată Legea accesului la informații?”, 2019, <https://cpr.md/2019/11/26/de-ce-si-cum-trebuie-modificata-legea-accesului-la-informatii/?fbclid=IwAR1DpiCAFDiIXIKrVVuL85Mze2wtHTLbZBH1e6VJZJc6wHtIAFc0ku09qYM>

Recomandări specifice:

- Parlamentul ar trebui să modifice Legea privind accesul la informație în baza proiectului de modificări elaborate de OSC-uri și experții în domeniul mass-media¹²¹ pentru a asigura publicarea proactivă a informațiilor (nu doar la cerere) și un bun management intern pentru a garanta implementarea corectă a legislației.
- Instituțiile competente ale statului ar trebui să elaboreze instrumente și mecanisme practice în vederea prevenirii și sancționării discursurilor de ură, inclusiv a celor admise de funcționarii publici.
- Consiliul Audiovizualului ar trebui să aplice sancțiuni instituțiilor media care încalcă legislația în domeniul presei și standardele etice.
- Guvernul ar trebui să adopte acte privind punerea în aplicare a unui mecanism funcțional care să protejeze avertizorii de integritate.

3.7 Dreptul la viață privată

Scor general pentru domeniu: **4,4 / 7**

Legislație: **5,3 / 7**

Practică: **3,4 / 7**

Dreptul la viață privată, familială și corespondență este protejat pentru oricine și nu poate fi supus ingerințelor arbitrare sau ilegale. Datele cu caracter personal sunt protejate printr-o lege dedicată. Statul asigură protecția datelor cu caracter personal deținute de persoanele juridice cu o instituție dedicată – Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, care desfășoară funcții de monitorizare și control. Începând cu 2022, operatorii de date cu caracter personal (inclusiv OSC) nu mai sunt obligați să notifice Centrul.

Situația în domeniul dreptului la viață privată a rămas aceeași. Cadrul legal garantează protecția vieții private și a datelor cu caracter personal, însă această protecție nu este întotdeauna asigurată la modul practic. CEDO examinează plângerile în temeiul articolului 8 (Dreptul la respectarea vieții private și de familie) ale victimelor cazului rezonant de interceptare ilegală a comunicațiilor și înregistrărilor video în locuința unor activiști și jurnaliști OSC.

Scorurile din domeniul *Dreptul la viață privată* au rămas aceleași.

Principala recomandare se adresează Procuraturii Generale, care ar trebui să garanteze transparența informațiilor despre utilizarea mijloacelor speciale de interceptare și supraveghere, precum și să investigheze imixtiunea ilegală în viața privată în comunicațiile electronice, sistemele de stocare și supraveghere a datelor etc.

¹²¹

http://api.md/upload/video/sf/Proiect_de_lege_modificare_completare_Legea_accesul_la_informatie_Legea_libertatea_exprimare_Legea_date_cu_caracter_personal_si_altele_final.pdf

Standardul I. Orice persoană se bucură de dreptul la confidențialitate și la protecția datelor.

Dreptul la viața intimă, familială și privată, la inviolabilitatea domiciliului și la secretul corespondenței este protejat de Constituția Republicii Moldova¹²² pentru orice persoană și nu poate fi subiect de interferență arbitrară sau ilegală, atât în mediul fizic, cât și în mediul virtual, indiferent de autor¹²³.

Datele cu caracter personal mai sunt protejate și printr-o lege specială¹²⁴, care reglementează prelucrarea, stocarea și utilizarea datelor cu caracter personal. OSC-urile au dreptul să opereze cu date cu caracter personal și trebuie să respecte aceleași obligații și cerințe impuse persoanelor juridice. Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal (CNPDCP)¹²⁵ este responsabil pentru monitorizarea și controlul respectării legislației în vigoare. Încălcarea vieții private implică răspundere contravențională¹²⁶. Începând cu 10.01.2022 a fost eliminată¹²⁷ obligația operatorilor de date cu caracter personal (inclusiv OSC-urile) de a notifica CNPDCP și a fost lichidat Registrul de evidență a operatorilor de date cu caracter personal.

În cel mai recent caz public de interceptare ilegală¹²⁸ a comunicațiilor și înregistrărilor video în locuința a aproximativ 52 de politicieni, activiști OSC și jurnaliști¹²⁹, dezvăluit de o anchetă jurnalistică din 2019¹³⁰, 5 foști polițiști sunt acuzați în instanță de încălcarea inviolabilității vieții personale și violarea dreptului la secretul corespondenței¹³¹. Cazul este, de asemenea, în curs de examinare la CEDO¹³², unde câteva dintre victime s-au plâns în temeiul articolului 8 (Dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenție. Nu este clar în ce măsură mecanismele legale de protecție împotriva colectării, prelucrării și stocării ilegale sau disproporționate a informațiilor cu caracter personal funcționează în practică, cu excepția cazurilor aduse în atenția publicului de investigațiile jurnalistice.

¹²² Constituția Republicii Moldova, art. 28, „Viața intimă, familială și privată”, art. 29, „Inviolabilitatea domiciliului”, art. 30, „Secretul corespondenței”.

¹²³ Codul penal al Republicii Moldova, art. 177, „Încălcarea inviolabilității vieții personale”, art. 178, „Violarea dreptului la secretul corespondenței”, art. 179, „Violarea de domiciliu”, art. 193, „Tulburarea de posesie”, art. 197, „Distrugearea sau deteriorarea intenționată a bunurilor”, art. 260¹, „Interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice”.

¹²⁴ Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133/2011,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=10607&lang=ro

¹²⁵ Centrul pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, <https://datepersonale.md/>

¹²⁶ Codul contravențional, art. 74¹, „Prelucrarea datelor cu caracter personal cu încălcarea legislației privind protecția datelor cu caracter personal”, art. 74², „Refuzul de a furniza informații sau împiedicarea accesului personalului Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal”, art. 74³, „Neîndeplinirea deciziilor Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal”.

¹²⁷ Legea nr. 175/2021, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128924&lang=ro
<https://datepersonale.md/in-atenția-operatorilor-de-date-cu-caracter-personal/>

¹²⁸ Așa-numitul dosar de filare și interceptare ilegală a reprezentanților opoziției, activiștilor civici și jurnaliștilor.

¹²⁹ Procuratura Generală a Republicii Moldova, <http://www.procuratura.md/md/newsst/1211/1/8269/>

¹³⁰ <https://www.rise.md/articol/ministerul-interceptarilor/>

¹³¹ <http://www.procuratura.md/md/newsst/1211/1/8727/>

¹³² <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209136>

În noiembrie au fost publicate online¹³³ informații obținute după spargerea corespondenței private a mai multor oficiali de rang înalt din Republica Moldova, printre care Președinta țării și mai mulți miniștri. Acest caz reconfirmă precaritatea corespondenței private și deficiențele instituțiilor de profil de a proteja informațiile private ale populației.

Standardul II. Statul protejează dreptul la confidențialitate al OSC-urilor și persoanelor asociate.

Statul asigură protecția datelor cu caracter personal prelucrate de persoanele juridice. Datele cu caracter personal stocate și prelucrate de OSC-uri sunt supuse unor proceduri legale specifice¹³⁴. Rapoartele prezentate de OSC-uri sunt în conformitate cu Legea privind protecția datelor cu caracter personal și nu afectează intimitatea membrilor, donatorilor, membrilor consiliului de administrație și angajaților, precum nici confidențialitatea bunurilor lor personale.

Percheziția biroului sau domiciliului se efectuează numai cu autorizația judecătorului de instrucție sau în baza unei proceduri excepționale de urgență, însă numai în baza temeiurilor prevăzute de procedura penală¹³⁵. În 2022 nu au fost raportate cazuri de descindere în birourile OSC-urilor sau de ridicare a documentelor ce le aparțin.

În cadrul urmăririi penale, supravegherea este posibilă numai cu autorizarea judecătorului de instrucție, la demersul procurorului¹³⁶. Procedura penală¹³⁷ oferă garanții împotriva abuzurilor, inclusiv pentru OSC-uri și persoane asociate. Nu există cazuri dezvăluite de interferență neautorizată în confidențialitatea comunicării OSC-urilor sau a persoanelor asociate în 2022.

În noiembrie, Parlamentul a înregistrat trei proiecte de lege prin care se urmărește adoptarea în redacție nouă a Legii cu privire la SIS¹³⁸, a modificărilor cu privire la statutul ofițerilor SIS¹³⁹, precum și reglementarea activității informative și

¹³³ <https://moldova-leaks.com/>

¹³⁴ Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133/2011.

¹³⁵ Secțiunea 4, „Percheziția și ridicarea de obiecte și documente”, Codul de procedură penală nr. 122/2003, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126190&lang=ro#

¹³⁶ Capitolul III, Codul de procedură penală, Legea privind activitatea specială de investigații nr. 59/2012, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110235&lang=ro

¹³⁷ Codul de procedură penală, art. 7, „Legalitatea procesului penal”, art. 8, „Prezumția nevinovăției”, art. 9, „Egalitatea în fața legii și a autorităților”, art. 10, „Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane”, art. 11, „Inviolabilitatea persoanei”, art. 12, „Inviolabilitatea domiciliului”, art. 13, „Inviolabilitatea proprietății”, art. 14, „Secretul corespondenței”, art. 15, „Inviolabilitatea vieții private”.

¹³⁸ Proiectul de lege privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova nr. 420/2022, <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6252/language/ro-RO/Default.aspx>

¹³⁹ Proiectul de lege nr. 421/2022 pentru modificarea Legii nr. 170/2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate, <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6253/language/ro-RO/Default.aspx>

contrainformative¹⁴⁰. Proiectele conțin unele prevederi care ar putea afecta viața privată și de familie ca urmare a aplicării măsurilor de informare și contrainformare.

Recomandări specifice:

- Procuratura Generală ar trebui să garanteze transparența informațiilor cu privire la utilizarea mijloacelor speciale de interceptare și supraveghere în cadrul investigației.
- Procuratura Generală ar trebui să se asigure că judecătorii de instrucție informează *post-factum* persoanele care au fost interceptate în proporție de sută la sută a cazurilor.
- Structurile competente ale statului ar trebui să investigheze ingerințele în viața privată în ceea ce privește comunicarea și stocarea electronică, sistemele de supraveghere și alte sisteme și ar trebui să aplice sancțiuni persoanelor care dezvăluie informații private.

3.8 Obligația statului de a proteja

Scor general pentru domeniu: **4,6 / 7**

Legislație: 5,0 / 7	Practică: 4,2 / 7
----------------------------	--------------------------

Statul are obligația de a-și proteja cetățenii și, de asemenea, respectă, protejează și asigură libertatea de asociere. OSC-urile și persoanele asociate au acces la mecanisme de reclamație și recurs în instanță. Instituțiile publice nu sunt considerate instituții care ar putea oferi o protecție eficientă. Nu există nici o dovadă că instituțiile responsabile investighează imixtiunea ilegală în viața privată.

Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor a publicat *Evaluarea riscului de spălare a banilor și finanțare a terorismului* și a constatat că nu există indicii de finanțare a terorismului asociate cu sectorul nonprofit și riscul ca organizațiile necomerciale să fie utilizate pentru finanțarea terorismului este foarte scăzut. Cu toate acestea, oferă o listă de recomandări pentru întregul sector asociativ, care ar aduce doar cerințe inutile și împovărătoare pentru OSC.

Scorul general în acest domeniu a rămas același, în timp ce scorul pentru practică a crescut cu 0,1 de la 4,1 în 2021 la 4,2 în 2022, datorită mai multor îmbunătățiri minore, cum ar fi rolul proactiv pe care forțele de ordine l-au avut în protejarea întrunirilor pașnice, în special în Marșul Pride, în ciuda încercărilor primarului Chișinăului de a submina marșul; cazul de judecată a 5 foști polițiști acuzați de încălcarea dreptului la viață privată; includerea a trei experți în drepturile omului pentru a asigura conformitatea deciziilor Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică (CNESP) cu standardele drepturilor omului. Scorul pentru legislație a rămas același.

Principala recomandare se adresează SIS și Serviciului de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor, care ar trebui să implice în mod proactiv OSC-urile în procesul de identificare a

¹⁴⁰ Proiectul de lege nr. 422/2022 privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă, <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/6254/language/ro-RO/Default.aspx>

măsurilor de abordare a problemelor privind evaluarea vulnerabilităților OSC-urilor pentru spălarea banilor și finanțarea terorismului.

Standardul I. Statul protejează OSC-urile și persoanele asociate OSC-urilor împotriva interferențelor și atacurilor.

Constituția reiterează obligația statului de a-și proteja cetățenii¹⁴¹. Viața, integritatea, sănătatea, libertatea, proprietatea și alte drepturi legitime ale cetățenilor și comunității sunt protejate prin lege¹⁴², cu obligații atât pozitive, cât și negative ale instituțiilor statului. Statul respectă, protejează și asigură libertatea de asociere¹⁴³. OSC-urile sunt libere să își stabilească structura internă, scopurile și activitățile proprii¹⁴⁴; nu pot fi obligate să accepte noi membri¹⁴⁵. Statul poate interveni în activitatea OSC doar dacă aceasta constituie o măsură necesară într-o societate democratică pentru a asigura securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii sau prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și libertăților altora¹⁴⁶.

OSC-urile sau persoanele asociate pot contesta în instanță deciziile care afectează exercițiul libertății de asociere precum refuzul de înregistrare¹⁴⁷, deciziile de suspendare a activității OSC-urilor¹⁴⁸, respingerea cererii de atribuire a statutului de utilitate publică¹⁴⁹. De asemenea, OSC-urile pot contesta în instanță deciziile care subminează alte drepturi: modificarea condițiilor de desfășurare și interzicerea întrunirilor¹⁵⁰, refuzul accesului la informații¹⁵¹, libertatea de exprimare¹⁵² și alte drepturi prevăzute de legi speciale. Totodată, OSC-urile pot reprezenta în instanță beneficiari ale căror drepturi au fost încălcate și pot susține litigii strategice.

Instituțiile publice sunt obligate să intervină prin intermediul autorităților competente pentru a proteja OSC-urile și persoanele asociate împotriva atacurilor și ingerințelor din partea terților sau reprezentanților structurilor statului. OSC-urile au acces la justiție și se adresează instanțelor, însă abordarea acestor tipuri de atacuri în instanță nu este o practică obișnuită, cu atât mai mult cu cât sistemul judecătoresc este perceput de societate ca fiind dependent politic, grav afectat de corupție și un sistem care acționează în mod special în interese corporative¹⁵³. În cazul ce vizează *filarea și*

¹⁴¹ Art. 18, „Protecția cetățenilor Republicii Moldova”, Constituția Republicii Moldova.

¹⁴² Art. 18, Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320/2012; art. 22, Legea cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri nr. 219/2018; art. 1, Legea cu privire la Procuratură nr. 3/2016.

¹⁴³ Art. 5, al. (1), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁴⁴ Art. 3, al. (2), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁴⁵ Art. 7, al. (4), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁴⁶ Art. 5, al. (11), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁴⁷ Art. 13, al. (13), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁴⁸ Art. 16, al. (4), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁴⁹ Art. 25, al. (6), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁵⁰ Art. 15, Legea privind întrunirile nr. 26/2008.

¹⁵¹ Art. 22, Legea privind accesul la informație nr. 982/2000.

¹⁵² Capitolul II, Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010.

¹⁵³ CRJM, Sumarul discuțiilor din cadrul Forumului din 2020 privind justiția și anticorupția, 2020, <http://old.crim.org/wp-content/uploads/2020/12/Sumar-Forum-Justitie-Anticoruptie-2020-RO.pdf>

interceptarea ilegală a reprezentanților opoziției, activiștilor civici și jurnaliștilor procuratura a acuzat 5 foști polițiști de încălcarea dreptului la viață privată¹⁵⁴, dar instanța de judecată încă nu a pronunțat o sentință¹⁵⁵.

Atacurile verbale împotriva reprezentanților OSC au scăzut în intensitate, iar fenomenul se manifestă mai ales în latura iliberală a spectrului politic și la nivel local. Totuși, jurnaliștii, inclusiv cei care reprezintă OSC-uri, continuă să fie deseori ținta agresiunii verbale, în 2022 remarcându-se mai multe cazuri de acest fel din partea oficialilor din UTA Găgăuzia¹⁵⁶, sau chiar sunt victime ale amenințărilor cu moartea¹⁵⁷.

În 2022 forțele de ordine au continuat să-și asume un rol proactiv în protejarea întrunirilor pașnice. În iunie, acestea au protejat Marșul Pride LGBT de grupuri terțe ostile, în pofida încercărilor primarului municipiului Chișinău de a submina desfășurarea marșului (detalii în secțiunea 4. Libertatea de întrunire pașnică).

Începând cu luna decembrie 2021, ca urmare a solicitărilor repetate ale OSC¹⁵⁸, CNESP, responsabilă de luarea deciziilor cu privire la restricțiile anti-pandemie, formată în mare parte din oficiali guvernamentali, a inclus în ședințele sale trei experți în domeniul drepturilor omului (reprezentanți ai Oficiului Avocatului Poporului, Consiliului pentru Egalitate și Asociației Promo-LEX), pentru a asigura conformitatea deciziilor CNESP cu standardele drepturilor omului. Totuși, această practică nu a fost replicată și în cadrul CSE după declararea stării de urgență ca urmare a invadării Ucrainei de către Rusia. În consecință, CSE a adoptat prevederi care au limitat libertatea de întrunire în mod disproporționat și fără justificarea necesității (detalii în secțiunea 4. Libertatea de întrunire pașnică). Drept urmare, Oficiul Avocatului Poporului a solicitat revizuirea sau abrogarea prevederilor¹⁵⁹, astfel încât să fie asigurat un echilibru între standardele internaționale și ordinea publică și securitatea națională.

¹⁵⁴ Procuratura Generală a Republicii Moldova, <http://www.procuratura.md/md/news/1211/1/8727/>

¹⁵⁵ Portalul instanțelor de judecată, https://jc.instante.justice.md/ro/agenda-of-meetings?dossier_number=1-21153305-12-1-18102021&dossier_part=Cojocaru%20Valeriu%20&type=Penal&apply_filter=1

¹⁵⁶ <https://nokta.md/potyanuli-volosy-i-prigrozilis-pobrit-na-mitinge-v-vulkaneshtah-k-zhurnalistu-nokta-primenili-fizicheskuyu-silu/>

https://nokta.md/raschlenju-etogo-klouna-sotrudnik-primarii-komrata-ugrozhaet-zhurnalistu-portala-nokta-md/?fbclid=IwAR3rxNXdrxZEVn7K9tG6vx6ickMKwKz-9IKVG7_PZWQ1YwlnumtyAZC8

https://www.facebook.com/Ania.Dmitrieva/posts/pfbid02MenpaPotMgVka95gkt2RZtnpsCs2kYoXn9aFEVzYFRY1Db2WwcmtoD42kcfuVjwJl?notif_id=1657025688442916¬if_t=page_tag&ref=notif

¹⁵⁷ <https://cjj.md/en/media-ngos-call-on-law-enforcement-bodies-to-punish-those-who-made-murder-threats-against-journalists/>

¹⁵⁸ Platforma Națională din Moldova, Forumul Societății Civile al Parteneriatului Estic, <https://www.eap-csf.md/declaratia-privind-abordarea-bazata-pe-drepturile-omului-hotararile-cnesp/>

¹⁵⁹ Oficiul Avocatului Poporului, <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-solicita-comisiei-pentru-situatii-exceptionale-si-institutiilor-abilitate-asigurarea-unui-echilibru-just-intre-dreptul-la-libertatea-intrunirilor-si-respectarea-ordinii-publice/>

Standardul II. Măsurile utilizate pentru combaterea extremismului, terorismului, spălării banilor sau corupției sunt direcționate și proporționale, în conformitate cu abordarea bazată pe riscuri, respectă standardele drepturilor omului cu privire la asociere, întrunire și exprimare.

Statul poate institui reguli pentru OSC-uri în vederea prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului doar în măsura în care aceste reguli sunt conforme cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului¹⁶⁰. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului¹⁶¹ și Legea integrității¹⁶² nu conțin prevederi care restricționează sau împiedică în mod direct OSC-urile să își desfășoare activitățile legitime sau să beneficieze de libertăți fundamentale și nici nu restricționează sau încalcă drepturile angajaților și donatorilor. În practică, OSC-urile sunt afectate într-o oarecare măsură, deoarece trebuie să depună declarații cu privire la beneficiarul efectiv¹⁶³, identificat ca administrator al fondurilor OSC; *de facto*, acesta nu este beneficiarul real al OSC, respectiv, sintagma prevăzută în lege nu corespunde sensului lexical și nu respectă logica noțiunii ca în cazul entităților comerciale. O altă problemă vizează măsurile prevăzute pentru prevenirea spălării banilor, conform cărora, pentru transferurile internaționale peste hotare, OSC-urile trebuie să prezinte băncilor comerciale documente justificative suplimentare (cum ar fi documentația de proiect sau orice alte acte doveditoare). În octombrie, Parlamentul a supus consultării publice un proiect de amendamente la Legea privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului¹⁶⁴, inclusiv modificări ale interpretării beneficiarului efectiv în cazul OSC-urilor. Consultările publice¹⁶⁵ pe marginea proiectului de lege au fost organizate fără solicitarea opiniei societății civile (doar anunțul postat pe pagina oficială a Parlamentului), iar peste trei zile proiectul a fost înregistrat în Parlament.

În Raportul privind evaluarea națională a riscurilor în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului¹⁶⁶ (realizat fără implicarea OSC-urilor), Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor a evaluat că nu există indicii de finanțare a terorismului asociate cu sectorul nonprofit și riscul pentru organizațiile nonprofit de a fi utilizate pentru finanțarea terorismului este foarte scăzut. Doar 10 organizații religioase

¹⁶⁰ Art. 5, al. (10), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁶¹ Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 308/2017.

¹⁶² Legea integrității nr. 82/2017, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120706&lang=ro

¹⁶³ Art. 5 și 14, Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 308/2017,

¹⁶⁴ Proiect de lege nr. 427/2022,

<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6259/language/ro-RO/Default.aspx>

¹⁶⁵ <https://www.parlament.md/Actualitate/Anunsc8%9buri/tabid/285/ContentId/8087/Page/0/language/ro-RO/Default.aspx>

¹⁶⁶ Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, „Raportul privind evaluarea națională a riscurilor în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului”, 2022, http://spscb.gov.md/ro/news/raportul-privind-evaluarea-na-ional-a-riscurilor-in-domeniul-sp-l-rii-banilor-i-finan-rii-terorismului?fbclid=IwAR0Q2RvREUxzooq9PDeimzt_vDGwve4HjN-1L7yILdy8Zq7sJLdQlvdyWDY

musulmane necomerciale au fost identificate ca fiind cele cu potențial crescut de a fi folosite pentru finanțarea terorismului, pe baza criteriilor de risc identificate. Or, raportul nu identifică nici un caz în care OSC-urile au fost utilizate în scopul finanțării terorismului. Se menționează, de asemenea, dificultatea identificării unei liste exhaustive a categoriilor de organizații naționale necomerciale care se încadrează în definiția FATF. Cu toate acestea, raportul oferă o listă de recomandări pentru întregul sector, care ar aduce doar cerințe inutile și împovărătoare pentru OSC. În raportul¹⁶⁷ care a urmat evaluării naționale a riscurilor, MONEYVAL a constatat că deficiențele identificate în runda anterioară de evaluare¹⁶⁸ în temeiul c.8.3 (măsurile aplicate pentru a promova supravegherea eficientă a ONG-urilor cu risc de FT nu se bazează pe deplin pe risc) și c.8.4 (a) (monitorizarea conformității ONG-urilor cu cerințele din Recomandarea 8 nu se bazează pe riscuri) nu au fost abordate și, prin urmare, evaluarea Recomandării 8¹⁶⁹ privind ONG-urile rămâne parțial conformă (PC).

În 2022, nu au fost raportate cazuri cu privire la OSC-uri afectate de acuzații că ar avea legături cu extremismul, terorismul, spălarea banilor și corupție. Cazul Amnesty International Moldova din decembrie 2021 rămâne singurul de acest gen, atunci când un OSC a avut conturile bancare blocate pe motiv că nu ar fi prezentat toate documentele privind beneficiarul efectiv, deși toate documentele fuseseră prezentate. Conturile bancare au fost deblocate după sesizarea Băncii Naționale.

Cadrul normativ anticorupție nu afectează activitatea OSC-urilor și a părților interesate ale acestora.

Recomandări specifice:

- Serviciul de Informații și Securitate și Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor ar trebui să asigure participarea OSC-urilor la procesul de identificare a măsurilor de soluționare a problemelor identificate.
- Structurile competente ar trebui să aplice măsuri eficiente de prevenție și protecție în toate situațiile periculoase la care sunt expuse OSC-urile și reprezentanții acestora (interceptări ilegale, atacuri cibernetice, atacuri în mediul online etc.).
- Parlamentul ar trebui să revizuiască noțiunea de beneficiar efectiv al OSC-urilor, pentru a se asigura că ia în considerare structura lor specifică și oferă îndrumări clare cu privire la ceea ce ar trebui să facă OSC-urile în acest sens.

¹⁶⁷ MONEYVAL, Măsurile de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, Moldova, Primul Follow-up, 2022, Report, <https://rm.coe.int/fur-moldova-1st/1680a6d980>

¹⁶⁸ MONEYVAL, Raportul mutual de evaluare, a cincea rundă, 2019, <https://rm.coe.int/summary-moneyval-2019-6-5th-round-mer-repmoldova/168097a39f>

¹⁶⁹ Recomandarea 8 FATF impune ca legile și reglementările care guvernează organizațiile nonprofit să fie revizuite, astfel încât aceste organizații să nu poată fi abuzate pentru finanțarea terorismului.

3.9 Suportul acordat de stat

Scor general pentru domeniu: **4,3 / 7**

Legislație: **4,7 / 7**

Practică: **3,9 / 7**

Statul oferă finanțare OSC-urilor prin diferite mecanisme, cum ar fi finanțarea nerambursabilă, contractarea de lucrări și servicii sau prin finanțare cu scop special, inclusiv comanda socială, desemnarea procentuală și subvenții directe pentru OSC.

Participarea OSC-urilor la procedurile de achiziții publice este împovărătoare. Statul procură servicii medicale de la OSC în mod mai regulat, în timp ce contractează doar câteva servicii sociale de la OSC. Subvențiile directe sunt acordate în mod preferențial doar câtorva OSC. Desemnarea procentuală indică o tendință de creștere, dar este încă departe de potențialul său maxim. Antreprenoriatul social este încă insuficient utilizat și se află într-un stadiu incipient de dezvoltare.

Comisia de certificare pentru statutul de utilitate publică și-a reluat activitatea în baza regulamentului modificat în 2021. Parlamentul a modificat legislația privind filantropia și sponsorizarea în baza proiectului care a fost elaborat și promovat de Platforma pentru Promovarea și Dezvoltarea Filantropiei.

Beneficiile fiscale pentru donații sunt încă mici și condițiile legale nu încurajează activitatea filantropică. Există beneficii legale pentru voluntariat, dar și unele responsabilități administrative împovărătoare pentru OSC, care până acum nu au servit la stimularea activității de voluntariat.

Scorul general al domeniului *Suportul acordat de stat* a rămas același, în timp ce scorul pentru legislație a crescut cu 0,1 puncte, de la 4,6 în 2021 la 4,7 în 2022. Scorul pentru practică rămâne același. Majorarea scorului pentru legislație se datorează în principal aprobării de către Guvern a Regulamentului-cadru privind mecanismul de finanțare nerambursabilă pentru proiectele organizațiilor necomerciale și modificării de către Parlament a legislației privind filantropia și sponsorizarea, pe baza proiectului elaborat și promovat de Platforma de Promovare și Dezvoltare a Filantropiei.

Standardul I. Există o serie de mecanisme de stat diferite și eficiente pentru sprijinirea financiară și în natură a OSC-urilor.

OSC-urile pot beneficia de finanțare din partea statului prin diferite mecanisme¹⁷⁰, cum ar fi finanțarea nerambursabilă, contractarea de lucrări și servicii sau finanțarea cu destinație specială, inclusiv comandă socială, desemnare procentuală,

¹⁷⁰ Legea bugetului de stat, Legea privind achizițiile publice nr. 131/2015, Legea cu privire la parteneriatul public-privat nr. 179/2008, HG privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret nr. 1213/2010, Regulamentul-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de Granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor, Regulamentul cu privire la modul de finanțare din bugetul de stat a proiectelor culturale desfășurate de asociațiile obștești, aprobat prin HG nr. 834/2014, Ordinul Ministerului Tineretului și Sportului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de Granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor, Regulamentul de organizare și desfășurare a Programului de granturi mici în domeniul îmbătrânirii active.

subvenționare directă către OSC-uri¹⁷¹. Resurse alocate în acest scop sunt prevăzute în bugetul de stat și în bugetele unităților administrativ-teritoriale. Sprijinul material acordat de stat se realizează în principal prin oferirea gratuită sau în condiții preferențiale a dreptului de a folosi proprietatea publică¹⁷².

Donatorii internaționali rămân, în continuare, principala sursă de venituri pentru OSC-uri, în timp ce suportul din partea statului acoperă doar o mică parte din necesități.

OSC-urile sunt susținute de mai mulți ani din bugetul public prin programe de finanțare de proiecte, mecanismul de desemnare procentuală și contractarea de servicii. Suplimentar, unele OSC-uri primesc alocații directe conform mecanismului descris la punctul 3.2 „Tratament egal”. Aceste alocații directe nu sunt în conformitate cu bunele practici și cu principiile transparenței, liberei concurențe și tratamentului egal și, prin urmare, constituie un sprijin discreționar doar pentru câteva OSC.

Două programe de granturi anuale din bugetul APC susțin proiecte în domeniul culturii¹⁷³ și tineretului. În 2022 au fost alocați circa 4 milioane MDL pentru proiecte culturale pentru 31 de OSC beneficiare. Peste 10 milioane MDL au fost alocați pentru proiecte de tineret prin mai multe programe de granturi la nivel național (pentru 30 de OSC-uri) și regional (13 OSC-uri), plus o rețea de Consilii Locale pentru Tineret¹⁷⁴. Numărul total de OSC-uri beneficiare rămâne similar cu anii precedenți, dar o condiție specială a programului prevede că 1,5 milioane MDL sunt destinați pentru susținerea proiectelor OSC-urilor care nu au mai beneficiat de finanțare prin intermediul acestui concurs. La nivel local, unele APL de nivel raional susțin programe de granturi.

Participarea OSC-urilor la achizițiile publice este împovărătoare, având în vedere motivele descrise în secțiunea 3.2 „Tratament egal” din prezentul raport, care dezavantajează OSC-urile în comparație cu entitățile comerciale. În 2022 lista de servicii sociale procurate anual de APC a fost completată cu un serviciu nou. Astfel, la cele trei servicii sociale achiziționate anual de APC de la OSC-uri (asistență telefonică gratuită pentru copii¹⁷⁵, femei victime ale violenței domestice¹⁷⁶ și persoane cu dizabilități¹⁷⁷) s-a adăugat Centrul regional de asistență integrată a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor, de tip Barnahus¹⁷⁸. Totodată, s-a redus semnificativ bugetul

¹⁷¹ Art. 5, al. (4), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁷² Art. 5, al. (6), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁷³ Ministerul Culturii, https://mc.gov.md/ro/content/rezultatele-concursului-de-proiecte-culturale-2022?fbclid=IwAR0zT-wlvHT3pwphH3MCPusK2rCmeUyXG6KSTWl4VgfOsS3ITOTBKn_syJO

¹⁷⁴ Ministerul Educației și Cercetării, <https://mecc.gov.md/ro/content/programul-de-granturi-pentru-organizatiile-de-tineret>

¹⁷⁵ Asistență telefonică gratuită pentru copii 116 111, serviciu prestat de AO „CNFACEM”.

¹⁷⁶ Linia telefonică pentru femei victime ale violenței în familie, serviciu prestat de Centrul „La Strada”.

¹⁷⁷ Serviciul de asistență telefonică gratuită pentru persoane cu dizabilități, prestat de AO „Keystone Moldova”.

¹⁷⁸ <https://social.gov.md/comunicare/un-centru-cu-servicii-integrate-pentru-copii-victime-sau-martori-ai-infracțiunilor-s-a-deschis-la-balti/>

alocat serviciului de asistență telefonică pentru persoane cu dizabilități. Există și un exemplu pozitiv la nivel local: Consiliul local Criuleni a încheiat un contract cu echipa mobilă a unui OSC local¹⁷⁹. De asemenea, OSC-urile acreditate participă la concursurile pentru serviciile medico-sanitare contractate de CNAM de la actori privați. În 2022, 18 OSC-uri au fost contractate pentru servicii de 1,3 milioane EUR, ceea ce reprezintă 19% din totalul instituțiilor contractate. În 2021 OSC-urile au reprezentat 20% din instituțiile contractate, pe când în 2022 – 27%¹⁸⁰.

În baza modificărilor¹⁸¹ privind antreprenoriatul social și întreprinderea socială, din 2018 OSC-urile pot crea întreprinderi. Cu doar 4 întreprinderi sociale oficial înregistrate, antreprenoriatul social este încă insuficient valorificat și se află la un stadiu incipient de dezvoltare, iar pentru impulsivizarea dezvoltării au fost formulate mai multe recomandări privind domeniul legal, fiscal, relațiile de muncă, achizițiile publice și altele, sistematizate într-un studiu¹⁸².

Modificările necesare ale cadrului de reglementare, propuse¹⁸³ de OSC-uri, nu și-au găsit deocamdată rezolvarea oficială. Ultima modificare la nivel legislativ este adoptarea unui regulament care permite facilități fiscale pentru întreprinderile care angajează persoane cu dizabilități¹⁸⁴. Programul guvernamental de sprijinire a antreprenoriatului social prin mentorat și finanțare, anunțat în 2021¹⁸⁵, nu a fost aprobat.

În 2022, mecanismul de desemnare procentuală a revenit pe un trend ascendent și a înregistrat o creștere de circa 7%, atingând astfel cele mai mari valori din 2017, când a fost introdus mecanismul¹⁸⁶. 710 OSC-uri au obținut un venit total de peste 0,48 milioane de euro – mai mult decât dublu față de 2017. Numărul contribuțiilor validate a crescut până la aproape 35.000 – dar acestea reprezintă doar 2,5% din numărul total al contribuabililor (persoane fizice) din Republica Moldova. Cifrele arată că, deși există o creștere, grupul de potențiali contributory este subutilizat și că mecanismul este departe de potențialul maxim.

¹⁷⁹ Asociația Publică „Femeia și Copilul – Protecție și Sprijin”, <https://fcps.md/en/serviciul-echipa-mobila-a-pornit-din-septembrie-cu-noi-beneficiari/>

¹⁸⁰ CNAM, Contracte cu instituțiile medico-sanitare, <http://map.cnam.md/contracte-cu-institutiile-medico-sanitare/>

¹⁸¹ Legea privind modificarea și completarea unor acte legislative nr. 223/2017,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101472&lang=ro

¹⁸² Eco Visio, Cartea Albă pentru Antreprenoriat Social, 2022, <https://drive.google.com/file/d/1m-dRZgx5PjENWESNoO8Wix9ogF3S-oar/view>

¹⁸³ Inițiativa pentru antreprenoriat social în Moldova,

http://www.antreprenoriat-social.md/media/files/Propuneri_Program%20national%20antreprenoriat%20social_Nr_9_82_MEI_2020.pdf

http://www.antreprenoriat-social.md/media/files/Demers_MEI_recomandari_PlanAS_19012021_semnat.pdf

¹⁸⁴ HG pentru aprobarea Regulamentului privind subvenționarea locurilor de muncă nr. 49/2021,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126874&lang=ro

¹⁸⁵ <https://www.odimm.md/ro/presa/comunicate-de-presa/4979-antreprenoriatul-social-in-republica-moldova-va-fi-sustinut-printr-un-program-de-suport>

¹⁸⁶ Serviciul Fiscal de Stat, „Rezultatele desemnării procentuale în anul 2022”, 2022, <https://sfs.md/uploads/files/rapoarte/raport%20desemnare%20procentuala%202022.pdf>

Standardul II. Suportul statului pentru OSC-uri este ghidat de criterii și obiective clare, de asemenea, este oferit în baza unei proceduri transparente și competitive.

Sprijinul financiar se oferă în urma unui concurs public. La oferirea sprijinului financiar, autoritățile publice trebuie să se conducă de principiul dialogului, al transparenței, al simplității și clarității procedurilor, al tratamentului egal, al recunoașterii particularităților diferitelor categorii de organizații, al eficienței utilizării fondurilor publice și al finanțării multianuale¹⁸⁷. În septembrie, Guvernul a aprobat Regulamentul-cadru privind mecanismul de finanțare nerambursabilă pentru proiectele organizațiilor necomerciale¹⁸⁸. Hotărârea Guvernului a abrogat în mod expres Regulamentul de finanțare a proiectelor culturale și prevede că mecanismul de finanțare nerambursabilă din bugetul național și bugetele locale se aplică în toate domeniile de dezvoltare, prin cooperare între autoritățile administrative publice centrale și locale cu organizațiile necomerciale. Dezvoltarea unui mecanism unificat de finanțare de stat pentru OSC a fost inițiată în noiembrie 2019¹⁸⁹. Regulamentul prevede expres principiile care stau la baza mecanismului de finanțare nerambursabilă a proiectelor organizațiilor necomerciale: *transparență, liberă concurență, tratament egal, proporționalitate și simplitate, dialog, neretroactivitate, anualitate, finanțare multianuală, utilizare eficientă a resurselor financiare publice*.

Conform regulamentului, autoritatea finanțatoare stabilește prioritățile de finanțare pentru fiecare domeniu de dezvoltare în baza documentelor de politici și de planificare bugetară, care sunt consultate cu organizațiile necomerciale și publicate pe pagina oficială a autorității la începutul anului bugetar. Totodată, procedura de selectare și evaluare a proiectelor organizațiilor necomerciale se va face cu participarea reprezentanților OSC.

Regulamentul mai prevede obligativitatea existenței unui mecanism de monitorizare, evaluare și prezentare a rezultatelor proiectului.

Informațiile privind procedura și criteriile de selectare pentru programele de finanțare din bugetul APC este, în mod obișnuit, publicată pe paginile oficiale ale ministerelor de resort¹⁹⁰. Totuși, informația privind proiectele culturale nu este actualizată ca urmare a reorganizării Ministerului Culturii și a remodelării paginii oficiale¹⁹¹.

Nu există nici o dovadă că suportul acordat din partea statului este utilizat pentru a interveni în activitățile OSC-urilor sau pentru a le submina independența.

¹⁸⁷ Art. 5, al. (5) și (7), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

¹⁸⁸ Hotărârea de Guvern nr. 656/2022 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la mecanismul de finanțare nerambursabilă a proiectelor organizațiilor necomerciale, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133924&lang=ro

¹⁸⁹ Cancelaria de Stat, <https://cancelaria.gov.md/ro/content/dezvoltarea-si-imbunatatirea-mecanismelor-de-finantare-directa-proiectelor-organizatiilor>

¹⁹⁰ <https://mecc.gov.md/ro/content/programul-de-granturi-pentru-organizatiile-de-tineret>

¹⁹¹ <https://mc.gov.md/ro/content/proiecte-culturale-2018>, <https://mecc.gov.md/ro/content/proiecte-culturale-3>

Informațiile ce vizează finanțarea acordată și beneficiarii sunt publicate pe pagina web a autorităților care acordă finanțarea¹⁹². Au existat controverse în privința inițiativelor finanțate din bugetul civil 2022 al Primăriei mun. Chișinău¹⁹³, despre care au fost exprimate îngrijorări¹⁹⁴ că ar fi avut ca scop promovarea Primăriei¹⁹⁵.

Standardul III. OSC-urile beneficiază de un mediu fiscal favorabil.

OSC-urile achită impozitul pe venit, contribuții sociale și medicale pentru angajați, dar sunt scutite de impozite, inclusiv pentru activitățile comerciale desfășurate în conformitate cu scopurile statutare¹⁹⁶. Dacă pe parcursul unui an un OSC comercializează servicii în valoare mai mare de 60 de mii EUR, trebuie să achite TVA. OSC-urile beneficiază de scutire de TVA și de facilități vamale pentru proiectele care cad sub incidența tratatelor internaționale¹⁹⁷. În 2021, au fost înregistrate peste 700 de proiecte¹⁹⁸ care au beneficiat de aceste facilități, majoritatea dintre care au fost implementate de către OSC-uri.

OSC-urilor li se atribuie statutul de utilitate publică de către Comisia de certificare pentru o perioadă de cinci ani¹⁹⁹, în baza unei proceduri clare²⁰⁰. În iunie 2022, după doi ani de inactivitate, Comisia de certificare și-a reluat activitatea în baza regulamentului modificat în 2021²⁰¹. Activitatea a fost blocată, deoarece membrii săi nu fuseseră numiți după ce Comisia a fost transferată de la MJ la ASP în 2020. Doar 18 OSC (dintr-o listă de 99 de OSC în 2020²⁰²) mai aveau statutul de beneficiu public până la momentul certificării. Comisia și-a reluat activitatea în 2022. Până la data acestui raport, Comisia a atribuit statutul de utilitate publică pentru 46 de OSC-uri²⁰³.

Standardul IV. Întreprinderile și persoanele fizice beneficiază de facilități fiscale pentru donațiile lor către OSC-uri.

Companiile care oferă donații OSC-urilor beneficiază oficial de facilități fiscale. Începând cu anul 2016, după ce a intrat în vigoare Legea desemnării procentuale, persoanele fizice nu beneficiază de facilități fiscale pentru donații. În practică, Legea

¹⁹² <https://mecc.gov.md/ro/content/programul-de-granturi-pentru-organizatiile-de-tineret>

¹⁹³ Bugetul civil al mun. Chișinău, <https://chisinau.md/category.php?l=ro&idc=1177&t=1/Buget-Civil-Chiinau/>

¹⁹⁴ <https://primariamea.md/bugetul-civil-2022-doar-trei-proiecte-de-infrastructura-si-mai-multe-initiative-de-promovare-a-primariei/>

¹⁹⁵ <https://tvrmdova.md/article/e39a7d49a05caa24/conducerea-primariei-chisinau-acuzata-de-depasirea-atributiilor.html>

¹⁹⁶ Art. 52, „Organizațiile necomerciale”, Codul fiscal al Republicii Moldova.

¹⁹⁷ HG cu privire la modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale aferente realizării proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte nr. 246/2010, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110454&lang=ro

¹⁹⁸ Lista proiectelor de asistență tehnică în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale, pentru aplicarea scutirilor, https://www.legis.md/UserFiles/Image/RO/2021/mo209-210md/246_an_1.doc

¹⁹⁹ Art. 22, al. (2), Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

²⁰⁰ Capitolul V, „Statutul de utilitate publică”, Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020.

²⁰¹ Regulamentul privind organizarea și funcționarea Comisiei de certificare și a modelului Certificatului de utilitate publică, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=48138&lang=ro

²⁰² MJ, Lista ONC cu statut de utilitate publică, 2020,

http://www.justice.gov.md/public/files/dir_prof_si_serv_jurid/decizii_2020/Lista_AO_actualizata_01.06.2020.pdf.

²⁰³ ASP, Comisia de certificare, <https://www.asp.gov.md/ro/informatii-utile/comisiei-de-certificare>

cu privire la filantropie și sponsorizare²⁰⁴ nu este favorabilă pentru încurajarea entităților comerciale să se angajeze în activități filantropice. Pe parcursul unui an fiscal, contribuabilii au dreptul de a face donații fiscal deductibile (monetare și nemonetare) cu scop filantropic și de sponsorizare, însă valoarea acestora nu poate să depășească 5% din venitul lor impozabil. Pragul de deductibilitate nu oferă beneficii efective²⁰⁵, iar condițiile legale nu încurajează activitatea filantropică. În iulie 2022, Parlamentul a adoptat modificări la legislația privind filantropia și sponsorizarea, în baza proiectului care a fost elaborat și promovat de Platforma pentru Promovarea și Dezvoltarea Filantropiei²⁰⁶, condusă de OSC. Se așteaptă ca modificările să aducă mai multă claritate și stimulente pentru dezvoltarea activităților filantropice. Modificările clarifică diferența dintre filantropie și sponsorizare, standardele contractuale, mecanismele de acordare a beneficiilor fiscale și de raportare, dreptul persoanelor fizice la deductibilitate fiscală și exclud prevederile care s-au dovedit a fi ineficiente sau inaplicabile în practică, având în vedere că legea a fost adoptată 20 de ani în urmă. Următorul pas necesar pentru a încuraja activitatea filantropică ar fi creșterea beneficiilor fiscale pentru donatori, care în prezent au dreptul de a deduce donațiile, dar nu mai mult de 5% din venitul impozabil – ceea ce nu servește ca un stimulent real pentru donatori.

Standardul V. Legislația și politicile stimulează voluntariatul.

Statutul voluntarilor și al voluntariatului este definit într-o lege specială a voluntariatului²⁰⁷. Legea și cadrul de reglementare²⁰⁸ prevăd activitatea de voluntariat în organizațiile care au statut de instituție-gazdă. OSC-urile pot deveni instituții-gazdă după ce obțin certificatul special eliberat de Comisia de certificare²⁰⁹, care se află în subordinea Ministerului Educației. Numărul OSC-urilor înregistrate ca instituții-gazdă este în scădere. În octombrie 2022, erau 42 de OSC-uri înregistrate ca instituții-gazdă dintr-o listă de 82 de instituții-gazdă²¹⁰. La începutul anului 2019, aproximativ 100 de OSC-uri aveau acest statut. Unul dintre factorii care ar fi putut influența această tendință este pandemia de COVID-19, care a afectat semnificativ posibilitățile OSC-urilor de a implica voluntari, dar avantajele limitate pentru voluntarii implicați

²⁰⁴ Legea cu privire la filantropie și sponsorizare nr. 1420/2002,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108161&lang=ro

²⁰⁵ Expert Grup, „Mecanisme fiscale de stimulare a filantropiei”, 2011, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Mecanisme_fiscale_de_stimulare_a_filantropiei.pdf

²⁰⁶ Platforma pentru Promovarea și Dezvoltarea Filantropiei, <https://www.facebook.com/filantropie.md/>

²⁰⁷ Legea voluntariatului nr. 121/2010, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18722&lang=ro#

²⁰⁸ Regulamentul privind implementarea Legii voluntariatului, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18722&lang=ro#

²⁰⁹ Regulamentul Comisiei de certificare a instituțiilor-gazdă, <https://mecc.gov.md/ro/content/voluntariat>, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126377&lang=ro#

²¹⁰ Ministerul Educației și Cercetării, Lista instituțiilor-gazdă a activității de voluntariat, https://mecc.gov.md/sites/default/files/registru_national_de_evidenta_al_institutiilor_gazda_a_activitatii_de_voluntariat_13.pdf

și/sau responsabilitățile administrative împovărătoare determină unele OSC-uri să renunțe.

Instituția-gazdă poate implica voluntari cu sau fără contract (pentru mai puțin de 20 de ore pe lună) și trebuie, de asemenea, să elaboreze un program de voluntariat de 3 ani, să mențină registre și să ofere carnete de voluntari. Începând cu anul 2019, instituțiile-gazdă prezintă și rapoarte anuale de activitate Comisiei de certificare. Unele OSC-uri au reclamat o birocrație excesivă în procedura de angajare a voluntarilor și lipsa programelor de suport pentru voluntari, fapt pentru care OSC-urile sunt obligate să suporte costuri operaționale importante.

Politicile și măsurile de stimulare a voluntariatului²¹¹ oferă unele stimulente: experiența de voluntariat este considerată experiență de muncă la angajare, oferă avantaje la înmatricularea în instituțiile de învățământ superior, oferirea de burse sau cazarea în cămine studențești, studii transferabile pentru stagiile de practică în domenii de utilitate publică conexe profilului și specialității de studiu a voluntarului. APL-urile pot acorda instituțiilor-gazdă scuturi și înlesniri la plata taxelor locale²¹². Cu toate acestea, la modul practic, instituțiile responsabile oferă puține avantaje sau chiar deloc, iar importanța cadrului de voluntariat dispare treptat. Experiența voluntarilor este un avantaj recunoscut, în special, peste hotare. Voluntariatul internațional este definit și reglementat în lege²¹³. OSC-urile pot angaja voluntari străini și pot trimite voluntari peste hotare.

Nu a fost înregistrat nici un progres în privința înființării Centrului Național de Voluntariat²¹⁴ (pe care Guvernul²¹⁵ l-a planificat pentru 2018) pentru implementarea politicilor de dezvoltare a sectorului de voluntariat și cetățenie activă. În lipsa centrului se speculează că unele responsabilități privind voluntariatul ar putea fi preluate de Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret, creată în 2020.

Recomandări specifice:

- Guvernul ar trebui să adopte modificările propuse de OSC-uri în ceea ce privește cadrul de reglementare privind antreprenoriatul social pentru a impulsiona dezvoltarea acestui instrument.
- Guvernul ar trebui să înființeze Centrul Național de Voluntariat în calitate de instituție responsabilă de implementarea politicilor de dezvoltare a sectorului de voluntariat și cetățenie activă.

²¹¹ Capitolul IV, „Politici și măsuri de stimulare a voluntariatului”, Legea voluntariatului nr. 121/2010.

²¹² Art. 16, Legea voluntariatului nr. 121/2010.

²¹³ Art. 2 și art. 17, „Voluntariatul internațional”, Legea voluntariatului nr. 121/2010.

²¹⁴ Documente incluse în punctele 3.1.1.1 și 3.2.1.2 ale Planului de acțiuni pentru implementarea SDSC.

²¹⁵ Legea nr. 128 din 9 iulie 2020 pentru modificarea art. 9 din Legea voluntariatului nr. 121/2010, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122446&lang=ro

- Guvernul ar trebui să dezvolte un program și un fond național pentru a sprijini voluntariatul.
- Creșterea sprijinului financiar de la bugetul de stat și dezvoltarea mecanismelor naționale de sprijinire a OSC-urilor din partea APC și APL în baza celor mai bune practici naționale și internaționale, inclusiv prin contracte multianuale, bazate pe alocarea constantă de fonduri către bugetele APL.
- Serviciul Fiscal de Stat și alte instituții guvernamentale responsabile ar trebui să faciliteze informarea populației despre mecanismul de desemnare procentuală și să sporească popularizarea procedurilor și a rezultatelor în ceea ce privește toate aspectele mecanismului.

3.10 Cooperarea stat-OSC

Scor general pentru domeniu: **4,1 / 7**

Legislație: **4,3 / 7**

Practică: **3,9 / 7**

Strategia de Dezvoltare a Societății Civile 2018-2020 (SDSC) expirată a fost supusă unei noi evaluări *ex-post*, care poate duce la elaborarea conceptului unui nou document strategic de sprijinire a dezvoltării OSC. Cooperarea instituționalizată dintre stat și OSC este aproape inexistentă și se bazează, în mare parte, pe consultare în procesul decizional. Punctul focal pentru relațiile cu societatea civilă din Cancelaria de Stat nu este vizibil și nu este susținut de resurse și instrumente adecvate. În timpul crizei refugiaților, OSC-urile au oferit prompt refugiaților și instituțiilor publice un sprijin indispensabil pentru gestionarea crizei pe baza unui parteneriat nescris, prin care multe dintre situațiile problematice au fost rezolvate.

Scorul general al domeniului *Cooperarea stat-OSC* a crescut cu 0,1 puncte, de la 4 în 2021 la 4,1 în 2022. Scorul pentru legislație a crescut de la 4,2 la 4,3, cu 0,1 puncte, iar scorul pentru practică a crescut de la 3,8 la 3,9 în 2022, cu 0,2 puncte. Dinamica se datorează evoluțiilor inițiativelor de îmbunătățire a cooperării: Cancelaria de Stat a inițiat un proces de creare a platformelor de consultare a proiectelor de acte normative pentru APC și Parlament. Parlamentul, în cooperare cu o platformă OSC, intenționează să organizeze evenimente de stabilire a priorităților o dată sau de două ori pe an, precum și consultări trimestriale sau lunare cu comisiile parlamentare cu privire la proiectele de lege.

Principala recomandare pentru Guvern este aprobarea unui nou document strategic pentru dezvoltarea societății civile și adoptarea unor proceduri instituționale de colaborare directă și deschisă cu OSC-urile. De asemenea, consiliilor locale li se recomandă să reproducă practica pozitivă de cooperare dezvoltată la nivel central.

Standardul I. Politicile statului facilitează cooperarea cu OSC-urile și promovează dezvoltarea acestora.

Strategia de dezvoltare a societății civile 2018–2020²¹⁶ (SDSC) este ultimul document de politici care vizează dezvoltarea OSC-urilor și cooperarea cu instituțiile statului. Implementarea strategiei a fost finalizată în 2020 cu o rată de realizare de doar 50% din activitățile planificate, potrivit raportului de autoevaluare²¹⁷. Implementarea strategiei a fost problematică, fiind relevate mai multe deficiențe de implementare și monitorizare. În 2022 SDSC a fost supusă unei noi evaluări *ex-post*, cu contractarea unor experți independenți cu suportul GIZ și avizul Cămarilor de Stat. La începutul anului 2023 experții vor livra evaluarea și conceptul pentru un nou document de politici privind dezvoltarea OSC.

Standardul II. Statul aplică mecanisme speciale pentru sprijinirea cooperării cu OSC-urile.

Cooperarea între instituțiile statului și OSC-uri este permisă din punct de vedere legal prin diverse mecanisme. Legea privind transparența în procesul decizional²¹⁸ oferă instituțiilor publice un cadru care le permite crearea unor grupuri de lucru temporare cu participarea OSC-urilor, necesare pentru elaborarea sau consultarea politicilor publice. De asemenea, există structuri comune pentru monitorizarea politicilor specifice (cum a fost Comitetul de Monitorizare al SDSC) sau chiar structuri permanente pentru domenii specifice (cum ar fi Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului²¹⁹, Comitetul Național pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane²²⁰), care au fost înființate în baza unor hotărâri de guvern.

La nivel regional, există câteva Consilii Raionale pentru Participare (CRP) funcționale²²¹, care au stabilit o cooperare constantă²²² cu APL. Aceste CRP constituie o bună practică, deoarece, periodic, recomandările lor sunt luate în considerare de către Consiliile raionale. CRP se angajează în procesul decizional la nivel raional pe baza reglementărilor specifice adoptate de Consiliile raionale²²³ și sunt deschise pentru OSC-urile active în zonă.

O structură specială în contextul cooperării cu OSC-urile este Direcția coordonare în domeniul drepturilor omului și dialog social (fosta Direcție a secretariatelor permanente), parte a Cămarilor de Stat, care are și un punct focal pentru relațiile cu

²¹⁶ Legea privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020 nr. 51/2018, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105436&lang=ro

²¹⁷ Cămarile de Stat, „Raport privind implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020”, 2021, https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_strategie_dsc_2018-2020_iii_anexe.pdf

²¹⁸ Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239/2008,

²¹⁹ <https://cnpdc.gov.md/ro/advanced-page-type/membrii-consiliului>

²²⁰ <http://antitrafic.gov.md/>

²²¹ Consiliul Raional de Participare Soroca, <http://euparticip.md/>, Consiliul Raional de Participare Căușeni, <https://www.facebook.com/crp.caufeni/>, Consiliul Raional de Participare Cahul, <https://crp-cahul.md/>

²²² Art. 43, al. (1), lit. t), Legea privind administrația publică locală nr. 436/2006.

²²³ <http://euparticip.md/wp-content/uploads/2019/06/Regulment-CPR-Soroca-web.pdf>

OSC-urile (instituit în 2019). Acest punct focal nu este susținut de instrucțiuni specifice, care ar oferi instrumente și metode aplicabile în relațiile cu OSC-urile. În afara activității de secretariat pentru formatele de cooperare din Comisia Națională pentru Consultări și Negocieri Colective²²⁴ și Consiliul Național pentru Drepturile Omului²²⁵, activ de mai mulți ani, direcția este puțin implicată nemijlocit în activități cu OSC-urile.

CS planifică crearea platformelor de consultare a proiectelor de acte normative pentru APC și Parlament. La momentul elaborării raportului, mecanismul de selectare a participanților și de funcționare a platformelor este abia în proces de elaborare.

În timpul crizei refugiaților, sute de OSC-uri s-au implicat prompt și au acordat suport indispensabil refugiaților și instituțiilor publice pentru a gestiona criza. Conform unui studiu privind efortul OSC-urilor de a sprijini refugiații din Ucraina²²⁶, în primele șase luni de război, 75 de OSC-uri au asistat peste 240 de mii de refugiați. 66% din OSC-urile vizate au luat decizia de a se implica în asistarea refugiaților în luna februarie, iar alte 31% în luna martie. Spectrul de servicii prestate de OSC-uri a inclus suportul material/umanitar, catering, plasament/cazare, consiliere psihologică, activități educaționale sau de recreere pentru copii, servicii medicale, suport logistic, transport, consultații juridice, suport în căutarea unui loc de muncă, restabilirea legăturii cu familia, direcționarea către alte instituții ș.a.

Studiul a evidențiat că, în mare parte, OSC-urile au avut o cooperare deficitară cu Guvernul, determinată de slaba pregătire atât a autorităților, cât și a societății civile pentru gestionarea situațiilor de criză umanitară. Cooperarea OSC-urilor cu APL-urile a fost în mare parte apreciată ca fiind una bună, stabilindu-se un parteneriat viabil între acestea în diferite formate, cum ar fi celulele de criză sau Forumul Subnațional de Coordonare a Refugiaților la Bălți²²⁷.

95 de OSC-uri și organizații internaționale au fost implicate ca parteneri în efortul de gestionare a efectelor crizei în grupul operativ înființat de Guvern, reorganizat ulterior ca Centru Unic de Gestionare a Crizelor (CUGC)²²⁸. Pe lângă asistența refugiaților, mai multe OSC-uri au inițiat activități de monitorizare în probleme precum discursul instigator la ură și incitarea la discriminare împotriva refugiaților; respectarea drepturilor refugiaților romi; drepturile femeilor și fetelor refugiate, care sunt vulnerabile la trafic. Au apărut și inițiative de a colecta informații de la refugiați pentru a documenta crimele de război. Cooperarea s-a produs în baza unui parteneriat nescris, prin care au fost soluționate multe din situațiile problematice.

²²⁴ <http://cncnc.gov.md/>

²²⁵ <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/consiliul-national-pentru-drepturile-omului>

²²⁶ APSCF, Cartografierea eforturilor organizațiilor societății civile, membre și parteneri APSCF, de sprijinire a refugiaților ucraineni în Republica Moldova, 2022, <https://bit.ly/3YOYu6H>

²²⁷ https://balti.md/?ecwd_event=forum-de-coordonare

²²⁸ <https://gov.md/en/content/single-crisis-management-centre-set-moldova>

Alte formate de cooperare, lansate anterior, nu mai sunt funcționale, cum ar fi conferința anuală convocată de Președintele Parlamentului (inactivă din 2016)²²⁹, Consiliul Național de Participare (inactiv din 2019), Platforma Consultativă²³⁰ cu reprezentanți ai OSC înființată de Parlament (inactivă din 2019), Consiliul Societății Civile²³¹ sub egida Președinției Republicii Moldova (inexistent din 2020).

OSC-urile se mai asociază în platforme și rețele naționale independente și voluntare, care se pot angaja în relații de cooperare cu instituțiile statului. Consiliul Național al ONG²³² este o structură reprezentativă angajată în dialoguri ce vizează subiecte referitoare la mediul favorabil al OSC-urilor. La insistența Consiliului ONG, în 2022 a fost reactivată Comisia de certificare privind atribuirea statutului de utilitate publică. În luna octombrie, Consiliul Național al ONG a organizat Forumul ONG, în Rezoluția finală a căruia sunt incluse mai multe solicitări adresate instituțiilor publice care vizează eliminarea deficiențelor de cooperare dintre stat și OSC-uri, semnalate de mai mulți ani.

O altă structură este Platforma Națională din Moldova Forumul Societății Civile al Parteneriatului Estic²³³, care sprijină integrarea europeană și servește în calitate de platformă consultativă. În luna octombrie, a avut loc [ședința comună](#)²³⁴ a comisiilor parlamentare și a OSC-urilor din cadrul Platformei în vederea fortificării cooperării dintre acestea. La ședință, a fost decisă organizarea o dată sau de două ori pe an a unui eveniment de setare a priorităților, precum și a consultărilor trimestriale sau lunare cu comisiile parlamentare pe marginea proiectelor de lege.

Un alt tip de platforme sunt cele cu mandat restrâns, de exemplu, Platforma pentru Promovarea și Dezvoltarea Filantropiei²³⁵, care a elaborat setul de amendamente la Legea cu privire la filantropie și sponsorizare împreună cu Ministerul Justiției. În aceste cazuri, mecanismul de cooperare este mai degrabă reactiv din partea instituțiilor statului.

Recomandări specifice:

- Cancelaria de Stat ar trebui să-și asume responsabilitatea pentru elaborarea și implementarea unui nou document strategic de dezvoltare a societății civile, împreună cu OSC-urile, care să includă și acțiuni nerealizate în strategia anterioară (SDSC 2018–2020). Ar trebui să fie alocate resurse financiare pentru asigurarea

²²⁹ Hotărârea Parlamentului privind conceptul de cooperare dintre Parlament și societatea civilă nr. 373/2005, <http://www.legis.md/cautare/rezultate/20911>.

²³⁰ <http://parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/5692/language/en-US/Default.aspx>

²³¹ <https://presedinte.md/rom/componenta>

²³² <https://www.consiliuong.md/prezentarea-general/>

²³³ <https://www.eap-csf.md/>

²³⁴ <https://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/7957/Page/21/language/ro-RO/Default.aspx>

²³⁵ <https://www.facebook.com/filantropie.md>

implementării tuturor acțiunilor incluse. Guvernul și Parlamentul ar trebui să adopte documentul strategic.

- Guvernul ar trebui să adopte proceduri instituționale de colaborare directă și deschisă între Direcția coordonare în domeniul drepturilor omului și dialog social a Cancelariei de Stat și OSC-uri pe subiectele și problemele societății civile, eventual cu implicarea altor instituții publice relevante.
- Guvernul ar trebui să adopte instrucțiuni specifice pentru optimizarea activității punctului focal în relațiile cu OSC-urile.
- Parlamentul ar trebui să reia organizarea regulată a conferinței anuale între Parlament și societatea civilă ca instrument de dialog permanent, inclusiv prin reanimarea Concepției de colaborare societate civilă – Parlament.
- Consilele raionale ar trebui să înființeze structuri locale pentru dialog cu OSC-urile și structuri participative utilizând bunele practici existente, inclusiv consilii raionale de participare pe baza modelelor funcționale existente.
- APC și APL ar trebui să dezvolte mecanisme-cadru de cooperare între OSC-uri, pe de o parte, și APC și APL de nivel 1 și 2, pe de altă parte, pentru a asigura reprezentativitatea, implicarea și dezvoltarea OSC-urilor locale.

3.11 Drepturile digitale

Scor general pentru domeniu: **4,2 / 7**

Legislație: **4,4 / 7**

Practică: **4,0 / 7**

Există acces larg și accesibil la internet în toată țara, permițând astfel o activitate online în creștere. Statul nu a reglementat explicit drepturile digitale. Tehnologiile digitale sunt dezvoltate în lipsa unor mecanisme care să asigure respectarea drepturilor omului. Există câteva inițiative modeste cu scopul de a elimina decalajul digital.

Scorul general pentru domeniul *Drepturile digitale* a crescut de la 4,1 în 2021 la 4,2 în 2022. Scorurile pentru legislație și practică au crescut, la rândul lor, fiecare cu 0,1 puncte față de anul 2021 (legislația de la 4,3 la 4,4 și practica de la 3,9 la 4). Guvernul a inițiat elaborarea Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030 (STDM 2030), care abordează tangențial promovarea și protecția drepturilor și libertăților online, precum și necesitatea reducerii decalajului digital. Dezvoltarea digitală și alfabetizarea sunt, de asemenea, abordate în proiectul de strategie.

Principalele recomandări sunt de a dezvolta competențe digitale la persoanele din sectorul justiției, de a consolida capacitățile de elaborare a politicilor și de a integra o abordare bazată pe drepturile omului în domeniul digital. În plus, autoritățile publice ar trebui să aibă o abordare mai proactivă în eliminarea decalajului digital și să implice OSC-urile în procesul de dezvoltare a STDM 2030.

Standardul I. Drepturile digitale sunt protejate, iar tehnologiile digitale sunt conforme cu standardele privind drepturile omului.

Accesul oricărei persoane fizice sau juridice la serviciile de comunicații electronice accesibile publicului este garantat pe întregul teritoriu al Republicii Moldova, în condiții nediscriminatorii și de confidențialitate²³⁶. Protecția exercitării drepturilor online nu constituie subiectul unei legislații speciale, ci mai degrabă al unei legislații generaliste. Limitările drepturilor digitale ar putea apărea din lacunele legislației, care nu este concepută, în mod expres, pentru mediul online.

Pe lângă Legea comunicațiilor electronice, există mai multe instrumente legale și administrative menite să protejeze unele aspecte din mediul online (cum ar fi Convenția privind criminalitatea informatică, ratificată în 2009, Legea privind prevenirea și combaterea criminalității informatice nr. 20/2009, Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133/2011), autorități de reglementare (cum ar fi Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației, Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal) și organe de drept specializate (cum ar fi Direcția pentru combaterea crimelor informatice, care face parte din Inspectoratul Național de Investigații). La acestea se adaugă serviciul de suport Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică (STISC)²³⁷, care are, printre altele, misiunea de a asigura administrarea, menținerea și dezvoltarea infrastructurii de tehnologie a informației, a sistemului de telecomunicații al autorităților administrației publice și implementarea politicii statului în domeniul securității cibernetice.

Politicile digitale sunt coordonate de un viceprim-ministru pentru digitalizare, care nu dispune și de o structură administrativă de sprijin. Dezvoltarea tehnologică în spațiul public este gestionată de Agenția de Guvernare Electronică (AGE)²³⁸, care nu este un factor de decizie și se concentrează, în mod special, pe dezvoltarea serviciilor electronice ca o completare a serviciilor publice convenționale.

În 2022, AGE a coordonat elaborarea Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023–2030 (STDM 2030)²³⁹. Elaborarea a fost inițiată în iulie, după ce precedentul document referitor la dezvoltarea digitală, Strategia Națională Moldova Digitală 2020²⁴⁰, a expirat. Obiectivele prioritare ale strategiei prevăzute în concept sunt: 1. dezvoltarea unei societăți digitale; 2. mediu TIC puternic, inovator și competitiv; 3. mediu TIC și digital sigur; 4. servicii publice digitale care conduc la un

²³⁶ Legea comunicațiilor electronice nr. 241/2007,

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125279&lang=ro#

²³⁷ <https://stisc.gov.md/ro>

²³⁸ <https://egov.md/en/about>

²³⁹ <https://particip.gov.md/ro/document/stages/anunt-privind-initierea-elaborarii-strategiei-de-transformare-digitala-a-republicii-moldova-pentru-anii-20232030-stdm-2030/9355>

²⁴⁰ Ministerul Economiei și Infrastructurii,

https://mei.gov.md/sites/default/files/raport_de_evaluare_moldova_digitala_2020.semnat.pdf.

stat digital funcțional și invizibil; 5. cooperarea internațională și promovarea Moldovei digitale; 6. economie digitală. Conceptul strategiei propune promovarea și protecția drepturilor și libertăților online, iar unul din impacturile scontate²⁴¹ prevede un spațiu cibernetic bine protejat, drepturi în spațiul digital asigurate și date cu caracter personal fiabile.

Printre domeniile problematice identificate în procesul de elaborare a strategiei este și lipsa actelor juridice privind noile tehnologii digitale (cum ar fi Inteligența Artificială, Blockchain, Internet of things, Big Data, Mining etc.), care lasă un gol legal pentru dezvoltarea și comercializarea acestor tehnologii. În acțiunile propuse intră și realizarea de studii pentru dezvoltarea tehnologiilor emergente și valorificarea inițiativelor și programelor țărilor UE în domeniul inteligenței artificiale, în robotică, blockchain, contracte inteligente și alte tehnologii emergente.

Cu toate acestea, sub paravanul luptei împotriva pornografiei infantile, forțele de ordine au la dispoziție un mecanism (hardware și software) care le permite să monitorizeze datele furnizorilor și să blocheze orice pagină web.

În primele luni ale stării de urgență, SIS a continuat să dispună²⁴² blocarea paginilor cu conținut de știri false. De fapt, nu există o procedură de blocare rapidă pentru site-uri, iar condițiile și procedura prin care se identifică și se dispune blocarea nu sunt clare și nu există posibilitatea de a contesta aceste decizii. Este un model vulnerabil, care poate duce cu ușurință la abuz. Cu toate acestea, nu există o practică larg răspândită de blocare a site-urilor sau de eliminare a conținutului online.

Potrivit surselor intervievate pentru acest raport, în anul 2022, au existat căderi de rețea la punctele de trecere a frontierei Republicii Moldova cu Ucraina. Acestea s-au produs în contextul sosirii unui număr mare de refugiați, din motive tehnice, deoarece capacitățile nu au fost pregătite pentru un număr atât de mare de utilizatori, ci ca urmare a penelor de curent de pe tot teritoriul Republicii Moldova, provocate de bombardamentele infrastructurii energetice din Ucraina în luna noiembrie.

Standardul II. Statul creează condiții pentru ca oricine să beneficieze de drepturi digitale.

Nu există nici o prevedere legală expresă care să sprijine garanțiile pentru internet deschis, disponibil și accesibil. Accesul oricărei persoane fizice sau juridice la serviciile

²⁴¹ Conceptul final al Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023–2030, https://particip.gov.md/ru/download_attachment/16881

²⁴² <https://sis.md/ro/content/alte-dou%C4%83-site-uri-promotoare-de-informa%C8%9Bii-ce-incit%C4%83-la-ur%C4%83-%C8%99i-r%C4%83zoi-urmeaz%C4%83-fi-blocate>
<https://sis.md/ro/content/un-site-care-promoveaz%C4%83-informa%C8%9Bii-false-ce-incit%C4%83-la-ur%C4%83-%C8%99i-r%C4%83zboi-blocat>
<https://sis.md/ro/content/update-sursele-informa%C8%9Bionale-care-distribuie-%C8%99tiri-false-informa%C8%9Bii-care-instig%C4%83-la-ur%C4%83>
<https://sis.md/ro/content/un-site-care-public%C4%83-informa%C5%A3ii-false-%C3%AEen-contextul-st%C4%83rii-de-urgen%C8%9B%C4%83-va-fi-blocat>

de comunicații electronice accesibile publicului este garantat pe întregul teritoriu al Republicii Moldova, în condiții nediscriminatorii și de confidențialitate²⁴³. Mai mult, furnizorii de rețele și/sau servicii publice de comunicații electronice accesibile publicului au obligația de a măsura și a publica valorile indicatorilor de calitate administrativi și tehnici ai conexiunilor²⁴⁴. Internetul în Moldova este accesibil²⁴⁵ pe rețelele mobile și fixe în 98% din localitățile țării. Ultimele date arată că în 2020, ponderea abonamentelor active la bandă largă mobilă era de 58,8 la 100 de locuitori și de 17,8 la 100 de locuitori pentru abonamentele la bandă largă fixă. 99,9% din populație are acoperirea rețelei mobile 3G și 98% – de rețele mobile 4G/LTE²⁴⁶. Accesul la domiciliu la internet în bandă largă de mare viteză este puțin peste media din UE, totuși în 2020, costul pachetului de date în bandă largă mobilă a fost de 0,48% din VNB²⁴⁷.

Există deja servicii online avansate, care se extind în asemenea domenii precum înregistrarea afacerilor și serviciile legate de procedurile judiciare. Posibilitatea utilizării semnăturii digitale este accesibilă tuturor. OSC-urile beneficiază de unele servicii disponibile, inclusiv raportarea financiară online. Cu toate acestea, există neconcordanțe din partea instituțiilor publice în a accepta semnătura electronică – Viceprim-ministrul pentru Digitalizare a semnalat cazuri²⁴⁸ în care anumite entități publice, ilegal și abuziv, nu recunosc și nu acceptă documente semnate electronic. În speță, este vorba despre sistemul judecătoresc, care nu acceptă documente semnate electronic, deși legislația prevede această opțiune prin intermediul programului integrat de gestionare a dosarelor²⁴⁹.

AGE are o agendă de digitalizare²⁵⁰, care vizează schimbarea modelului de furnizare a serviciilor, pentru a se asigura că serviciile sunt accesibile tuturor cetățenilor, atât celor din țară, cât și celor din străinătate. Din această perspectivă, în 2022 AGE a desfășurat o campanie de comunicare²⁵¹ și traininguri²⁵² care vizează decalajul digital, dar cu acoperire limitată. Necesitatea de a reduce decalajul digital și de a dezvolta alfabetizarea digitală este, de asemenea, abordată în proiectul de strategie STDM 2030.

²⁴³ Legea comunicațiilor electronice nr. 241/2007, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125279&lang=ro#.

²⁴⁴ https://www.anrceti.md/parametrii_de_calitate

²⁴⁵ <https://www.itu.int/en/ITU-D/Regional-Presence/Europe/Documents/Events/2021/Regional%20Innovation%20Forum/Moldova.pdf>

²⁴⁶ UNDP Moldova, Compact on Digital Transformation of Moldova, 2021, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/Digital-MOLDOVA-ENG.pdf>

²⁴⁷ <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/2021/11/15/affordability-of-ict-services/>

²⁴⁸ <https://egov.md/ro/node/39495>

²⁴⁹ Codul de procedură civilă nr. 225/2003, art. 17¹. Depunerea documentelor prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134150&lang=ro

²⁵⁰ <https://age.gov.md/ro/advanced-page-type/alfabetizare-digitala>

²⁵¹ Campania „Moldova digitală: inovații pentru generații”, <https://age.gov.md/ro/node/39544>

²⁵² <https://age.gov.md/ro/content/campania-regandeste-ti-varsta-conectarea-sociala-si-digitala-tinerilor-si-varstnicilor-din>

Conștientizarea publicului cu privire la drepturile digitale aproape că lipsește cu desăvârșire. IA și învățarea automată nu constituie un subiect de interes pentru dezbateri publice. Cu toate acestea, instituțiile publice folosesc mai multe tehnologii, cum ar fi sistemul de recunoaștere facială în timpul controlului vamal, sisteme de monitorizare a traficului, de asemenea, se pot folosi tehnologii mai avansate de monitorizare și supraveghere, inclusiv învățarea automată. Or, nu există un mecanism de supraveghere și soluționare împotriva încălcărilor drepturilor digitale, iar orice suspiciune de încălcare nu poate fi supusă decât mecanismelor legale tradiționale. ANRCETI se implică pe unele componente doar în măsura în care se încalcă Legea cu privire la comunicațiile electronice.

Recomandări specifice:

- Sistemul judecătoresc ar trebui să promoveze alfabetizarea digitală în rândul judecătorilor, procurorilor și avocaților.
- Guvernul ar trebui să dezvolte o platformă națională informală pentru dialog deschis (instituții guvernamentale, sectorul comercial și OSC-uri) cu scopul de a transfera experiențe și competențe în domeniul drepturilor digitale.
- Guvernul ar trebui să dezvolte capacități de elaborare a politicilor care să fie în responsabilitatea viceprim-ministrului pentru digitalizare și care să integreze abordarea bazată pe drepturile omului.
- Guvernul ar trebui să implementeze un program național de dezvoltare uniformă a competențelor digitale pentru creșterea nivelului de alfabetizare digitală în întreaga țară.
- Politicile publice pentru dezvoltarea tehnologiilor digitale ar trebui să includă perspectiva drepturilor omului.
- OSC-urile ar trebui să adopte o poziție proactivă în dezvoltarea drepturilor digitale.
- Guvernul ar trebui să instituie un organism de supraveghere de stat cu expertiză IT.
- Guvernul ar trebui să implice OSC-urile în procesul de dezvoltare a Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023–2030.

IV. PRIORITĂȚI-CHEIE

Mediul de activitate al OSC-urilor din Republica Moldova nu s-a schimbat semnificativ în perioada ianuarie-noiembrie 2022. În patru domenii s-au înregistrat ușoare îmbunătățiri: *Accesul la finanțare*, *Libertatea întrunirilor pașnice*, *Cooperarea stat-OSC* și *Drepturi digitale*. În alte trei domenii (*Dreptul de a participa la luarea deciziilor*, *Obligația statului de a proteja* și *Suportul acordat de stat*) s-au înregistrat îmbunătățiri fie în legislație, fie în practică.

Principalele realizări ale perioadei includ adoptarea de către Parlament a modificărilor aduse Legii filantropiei și sponsorizării, aprobarea de către Guvern a Regulamentului-cadru privind mecanismul de finanțare nerambursabilă a organizațiilor necomerciale, adoptarea de către Parlament a amendamentelor privind incriminarea infracțiunilor motivate de prejudecată (cunoscute anterior ca proiectul nr. 301). Comisia de certificare pentru acordarea statutului de utilitate publică și-a reluat activitatea după doi ani de inactivitate, iar Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP), emitenta restricțiilor anti-pandemie, a inclus trei experți în domeniul drepturilor omului pentru a asigura respectarea standardelor privind drepturile omului.

O serie de preocupări identificate în rapoartele anterioare sunt încă de actualitate: lipsa unui document strategic privind dezvoltarea OSC, deficiențe în accesul la informație și transparența în procesele decizionale, lipsa unor modele și reguli pentru finanțare din bugetul de stat la nivel local și central, probleme legate de confidențialitate pentru activiști și lipsa unei perspective clare pentru drepturile digitale.

Au fost inițiate acțiuni care ar putea avea ca rezultat rezolvarea unora dintre probleme, cum ar fi inițierea unui nou proiect de lege privind accesul la informație, elaborarea unui nou registru pentru OSC-uri și elaborarea unei metodologii de stabilire a costurilor serviciilor sociale.

Priorități pentru dezvoltarea mediului OSC-urilor în Republica Moldova:

1. Cancelaria de Stat ar trebui să-și asume responsabilitatea pentru elaborarea și implementarea unui nou document strategic de dezvoltare a societății civile împreună cu OSC-urile, care să includă și acțiuni nerealizate în strategia anterioară (SDSC 2018–2020). Ar trebui să fie alocate resurse financiare pentru

asigurarea implementării tuturor acțiunilor incluse. Guvernul și Parlamentul ar trebui să adopte documentul strategic.

2. ASP ar trebui să elaboreze un Registru de stat al persoanelor juridice modern și interconectat, care să integreze OSC-urile și care să simplifice procedura de înregistrare, inclusiv digitalizarea serviciilor ASP, acordarea posibilității de înregistrare online a OSC-urilor și eliberarea online a oricăror acte/certificate de înregistrare. La elaborarea specificațiilor tehnice, ASP ar trebui să ia în calcul perspectivele ce țin de necesitățile persoanelor cu dizabilități senzoriale. De asemenea, raportul ar trebui să includă filtre și caracteristici de funcționalitate care ar permite accesul la alte informații de interes public despre OSC-uri (cum ar fi fondatorii, membrii, statutul de utilitate publică, mecanismul de desemnare procentuală și alte informații disponibile).
3. Parlamentul/Guvernul ar trebui să ajusteze cadrul legal ce vizează achizițiile publice cu un mecanism juridic de contractare socială care să includă instrucțiuni și un pachet standard de acte-model, precum și să elimine barierele existente pentru OSC-uri (garanțiile bancare).
4. Instituțiile publice/AGE ar trebui să îmbunătățească gradul de transparență și de participare la procesul decizional prin dezvoltarea unei platforme online unice, care să includă informații actualizate privind inițiativele legale în toate etapele și toate modificările – de la înaintare până la adoptare.
5. APL și forțele de ordine ar trebui să adopte proceduri standard de operare nonviolente și neinvazive, care să fie bazate pe respectarea drepturilor omului, inclusiv în cazul întrunirilor critice și antiguvernamentale pașnice.
6. Serviciul de Informații și Securitate și Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor ar trebui să asigure participarea OSC-urilor la procesul de identificare a măsurilor de soluționare a problemelor identificate.
7. Parlamentul ar trebui să crească beneficiile fiscale pentru donațiile filantropice și sponsorizările la un nivel care să ofere beneficii reale pentru activitatea filantropică.
8. Guvernul ar trebui să adopte modificările propuse de OSC-uri referitoare la cadrul de reglementare privind antreprenoriatul social pentru a impulsiona dezvoltarea acestui instrument.
9. Parlamentul ar trebui să modifice Legea privind accesul la informație în baza proiectului de modificări elaborate de OSC-uri și experții în domeniul mass-media pentru a asigura publicarea proactivă a informațiilor (nu doar la cerere) și un bun management intern în vederea garantării implementării corecte a legislației.

10. APL-urile de nivelul 1 și 2 ar trebui să sporească transparența în luarea deciziilor prin dezvoltarea de module pe paginile lor web similare cu cele utilizate de Guvern (particip.gov.md) și să înființeze structuri locale pentru dialog cu OSC-urile și structuri participative utilizând bunele practici existente, inclusiv consiliile raionale de participare pe baza modelelor funcționale existente.

V. METODOLOGIE

CSO Meter este un instrument dezvoltat pentru evaluarea periodică și monitorizarea mediului de activitate al organizațiilor societății civile (OSC) din statele Parteneriatului Estic. Este format dintr-un set de standarde și indicatori în 11 domenii diferite, care măsoară atât aspectele legale, cât și practica. Se bazează pe cele mai bune standarde și practici internaționale. CSO Meter a fost elaborat prin colaborare de către un grup de experți din cadrul ECNL și parteneri locali din șase țări ale Parteneriatului Estic.

Începând cu anul 2020, ECNL a lucrat cu experții în metodologie RESIS în vederea adaptării pachetului metodologic CSO Meter pentru a permite compararea atât cantitativă, cât și calitativă a diverselor domenii ce vizează mediul favorabil în țările Parteneriatului Estic. Propunerea modelului a fost consultată și testată în comun cu Centrul regional extins CSO Meter prin e-mail și online. Cu modelul de comparație actualizat, ne propunem (1) să evaluăm mediul pentru societatea civilă în fiecare dintre cele 11 domenii; (2) să asigurăm monitorizarea evoluțiilor/progresului de-a lungul anilor pe țară și (3) să comparăm mediile la nivel regional.

Partenerii naționali, împreună cu alte OSC-uri care fac parte din Hubul CSO Meter, au condus procesul de monitorizare și au elaborat raportul narativ de țară. De asemenea, au înființat Consilii Consultative în fiecare țară, compuse din reprezentanți și experți locali. Membrii consiliilor au două sarcini principale: să revizuiască rapoartele narrative și să atribuie scoruri pentru fiecare standard pe baza rapoartelor narrative.

Raportul acoperă perioada din ianuarie până în noiembrie 2022.

Procesul de monitorizare și evaluare

Raportul a fost elaborat de partenerul local al proiectului în Republica Moldova – Asociația Promo-LEX, care a respectat metodologia comună pentru toate țările din Parteneriatul Estic. Raportul scoate în evidență schimbările survenite în mediul OSC-urilor din Republica Moldova în perioada decembrie 2021 – noiembrie 2022. Raportul evaluează 32 de standarde care fac parte din CSO Meter și oferă recomandări de optimizare pentru fiecare dintre cele 11 domenii vizate. Procesul a inclus colectarea datelor, interviuri, cercetare secundară, discuții în cadrul interviurilor de tip focus-grup, scurte schimburi de informații și analiza informațiilor colectate și a altor studii privind mediul OSC în perioada de referință.

Constatările și concluziile studiului nu vizează mediul de activitate al OSC-urilor din regiunea transnistreană a Republicii Moldova, care nu este controlată de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova.

Lista persoanelor intervievate:

Diana Doroș (șefa Direcției coordonare în domeniul drepturilor omului și dialog social din cadrul Cancelariei de Stat), Mihail Drăgan (șef al Departamentului Înregistrare și Licențiere a Unităților de Drept, ASP), Veronica Ignat (șefa Secției înregistrări organizații necomerciale, ASP), Marina Bzovii (directoare executivă a Asociației Naționale a Companiilor din Domeniul TIC), Tatiana Puiu (expertă națională, *Freedom House*), Vitalie Sprînceană (activist), Vitalie Jereghi (specialist în dezvoltarea strategică, Rețeaua Națională LEADER), Rita Boaghi (coordonator regional, Rețeaua Națională LEADER), Vitalie Zamă (avocat, Juriștii pentru Drepturile Omului), Vlada Ciobanu (Moldova pentru Pace).

Schimb de informații succinte cu:

Viorel Furdui (director executiv, Congresul Autorităților Locale din Moldova CALM), Diana Dereveanco (activistă civică), Marcela Dilion (manager de program, Keystone Moldova), Vasile Pascari (Primăria Chișinău), Lucia Stegărescu (secretar al Comisiei de certificare a instituțiilor-gazdă a activității de voluntariat, MEC), Aurelia Isac (consultant principal la Direcția coordonare în domeniul drepturilor omului și dialog social din cadrul Cancelariei de Stat), Vadim Vieru (director de program, Asociația Promo-LEX), Oxana Brighidin (consilieră juridică, Centrul de Resurse Juridice din Moldova), Cristina Durnea (expert legal, Centrul de Investigații Jurnalistice), Mihaela Duca-Anghelici (analistă, Asociația Promo-LEX), Aliona Dumbrăveanu (consultant principal, MEC), Marina Lașco (consultant superior, MC), Vadim Vintilă (consultant legal, AGE).

Acest raport a fost elaborat prin contribuția Consiliului Consultativ, din componența căruia fac parte actori-cheie de nivel local, pentru a se garanta faptul că recomandările și constatările reflectă situația per ansamblu pe țară:

- ♦ Andrei Brighidin (director pentru dezvoltare, monitorizare și evaluare, Fundația Est-Europeană)
- ♦ Alexei Buzu (director executiv al Centrului „Parteneriat pentru Dezvoltare”)
- ♦ Tudor Lazăr (director Executiv, Centrul de Instruire și Consultanță Organizațională (CICO))
- ♦ Serghei Lîsenko (președinte, Centrul de Dezbateri Criuleni)
- ♦ Sorina Macrinici (directoare de program, Centrul de Resurse Juridice din Moldova)
- ♦ Serghei Neicovcen (director executiv, Centrul „Contact”)
- ♦ Alexandru Postica (consilier în dezvoltare strategică, Asociația Promo-LEX)

- ♦ Victoria Neaga (manager de proiect, Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova)
- ♦ Stela Babici (președintă, Centrul de Resurse pentru Tineret „Dacia”)
- ♦ Natalia Răileanu (președintă, Asociația „ProCimișlia”)
- ♦ Rodica Frecăuțanu (Directoare executivă, Asociația Caroma-Nord)

Raportul narativ de țară a fost revizuit de membrii Consiliului Consultativ din Republica Moldova prin comunicare online la ședința din 25 noiembrie 2022. Constatările și recomandările au fost revizuite și finalizate pe baza recomandărilor membrilor Consiliului Consultativ.

Procesul de evaluare

Membrii Consiliului Consultativ din Republica Moldova au evaluat fiecare standard din cele 11 domenii ale instrumentului CSO Meter în legislație și practică. Pentru procedura de punctare este utilizată o scară de 7 puncte. Valorile extreme ale scării sunt concepute ca situație sau mediu extrem/ideal. De exemplu, (1) este un mediu extrem de nefavorabil (autoritar), în timp ce (7) este un mediu extrem de favorabil (ideal democratic) pentru OSC. Pentru mai multe informații despre instrumentul CSO Meter, procesul de notare și de calcul, vă rugăm să vizitați <https://csometer.info/>.

VI. REFERINȚE

LEGISLAȚIE

- Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113262&lang=ro
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122/2003, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126190&lang=ro#
- Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163/1997, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79111&lang=ro
- Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro
- Comentariul general nr. 37 (2020) privind dreptul la întrunire pașnică (articolul 21), Comitetul ONU pentru drepturile omului, <https://digitallibrary.un.org/record/3884725?ln=en>
- Conceptul Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023–2030, https://particip.gov.md/ru/download_attachment/16881
- Constituția Republicii Moldova nr. 1/1994, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro
- Curtea Constituțională, Hotărârea nr. 24/08.10.2020, <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=745&l=ro>
- Dispoziția CSE nr. 42 din 13.10.2022, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/dispozitia_cse_rm_nr.42_din_13.10.2022.pdf
- Dispoziția primarului mun. Chișinău nr. 267/17.06.2022, https://www.chisinau.md/ro/upload/264238/attached_files/63454aed09da3.pdf
- Hotărârea Guvernului nr. 656/2022 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la mecanismul de finanțare nerambursabilă a proiectelor organizațiilor necomerciale, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133924&lang=ro

- Hotărârea Guvernului nr. 569/2022 pentru modificarea Hotărârii Guvernului nr. 966/2020 cu privire la serviciile prestate de către Agenția Servicii Publice, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132513&lang=ro
- Hotărârea Guvernului nr. 467/2022, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132064&lang=ro
- Hotărârea Guvernului nr. 49/2021 pentru aprobarea Regulamentului privind subvenționarea locurilor de muncă, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126195&lang=ro
- Hotărârea Guvernului nr. 377/2020 cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121920&lang=ro
https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr40_12_o.pdf
- Hotărârea Guvernului nr. 503/2019 privind aprobarea Regulamentului cu privire la modul de finanțare din bugetul de stat a proiectelor culturale desfășurate de organizațiile necomerciale, https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_proiecte_culturale_2021_3.pdf
- Hotărârea Guvernului nr. 672/2017 pentru aprobarea regulamentelor cu privire la Registrul de stat al actelor locale, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128145&lang=ro
- Hotărârea Guvernului nr. 967/2016 cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119856&lang=ro
- Hotărârea Guvernului nr. 834/2014 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de finanțare din bugetul de stat a proiectelor culturale desfășurate de asociațiile obștești, Regulamentului-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de Granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=19375&lang=ro
- Hotărârea Guvernului nr. 1213/2010 privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118422&lang=ro
- Hotărârea Guvernului nr. 246/2010 cu privire la modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale aferente realizării proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116618&lang=ro

- Hotărârea Parlamentului nr. 373/2005 pentru aprobarea Concepției privind cooperarea dintre Parlament și societatea civilă,
<http://www.legis.md/cautare/rezultate/20911>
- Hotărârea Parlamentului nr. 41 din 24.02.2022 privind declararea stării de urgență, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130079&lang=ro
- Legea nr. 158/2022 pentru modificarea Legii nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131893&lang=ro
- Legea pentru modificarea Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 158/2021,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128490&lang=ro
- Legea pentru modificarea Codului serviciilor media audiovizuale nr. 143/2022,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131800&lang=ro
- Legea nr. 175/2021 privind modificarea unor acte normative,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128924&lang=ro
- Legea nr. 111/2022 pentru modificarea unor acte normative,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131558&lang=ro
- Legea comunicațiilor electronice nr. 241/2007,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125279&lang=ro#
- Legea cu privire la actele normative nr. 100/2017,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105607&lang=ro
- Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320/2012,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120699&lang=ro
- Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94542&lang=ro
- Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5/2006, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=88221&lang=ro
- Legea cu privire la filantropie și sponsorizare nr. 1420/2002,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108161&lang=ro
- Legea cu privire la grupurile de acțiune locală nr. 50/2021,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126245&lang=ro
- Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=83916&lang=ro
- Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr. 86/2020,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122391&lang=ro

- Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 308/2017,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110418&lang=ro
- Legea cu privire la Procuratură nr. 3/2016,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117461&lang=ro
- Legea integrității nr. 82/2017,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120706&lang=ro
- Legea pentru modificarea unor acte legislative nr. 172/2018,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105528&lang=ro
- Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr. 797/1996,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111777&lang=ro
- Legea presei nr. 243/1994,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109428&lang=ro
- Legea privind accesul la informație nr. 982/2000,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro
- Legea privind achizițiile publice nr. 131/2015,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110528&lang=ro
- Legea privind activitatea specială de investigații nr. 59/2012,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110235&lang=ro
- Legea privind administrația publică locală nr. 436/2006,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17373&lang=ro
- Legea privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020 nr. 51/2018,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105436&lang=ro
- Legea privind avertizorii de integritate nr. 122/2018,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105486&lang=ro
- Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60/2012,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110494&lang=ro
- Legea privind întrunirile nr. 26/2008,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110166&lang=ro
- Legea privind modificarea și completarea unor acte legislative nr. 223/2017,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101472&lang=ro
- Legea privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc nr. 218/2012,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106326&lang=ro

- Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133/2011, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=10607&lang=ro
- Legea privind transparența în procesul decizional nr. 239/2008, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106638&lang=ro
- Legea voluntariatului nr. 121/2010, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18722&lang=ro#
- Ordinul Ministerului Tineretului și Sportului nr. 165/2017 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de Granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109593&lang=ro
- Ordinul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova nr. 61/2022 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind modul de depersonalizare a actelor administrative în Registrul de stat al actelor locale, https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/instructiunea_o_1.11.2022.pdf?fbclid=IwAR3PmjihJg9VfWfsQ9BL4QNcjaAIUfUJBfjUZlaL5-2OpzeRJok9lo-qbJA
- Proiectul de lege nr. 123/2022, <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5941/language/ro-RO/Default.aspx>
- Proiectul de lege pentru modificarea Legii privind accesul la informație, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-03-nu-482-mj-2021_o.pdf
- Proiectul de lege nr. 420/2022 privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6252/language/ro-RO/Default.aspx>
- Proiectul de lege nr. 421/2022 pentru modificarea Legii nr. 170/2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate, <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6253/language/ro-RO/Default.aspx>
- Proiectul de lege nr. 422/2022 privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă, <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6254/language/ro-RO/Default.aspx>

- Regulamentul privind implementarea Legii voluntariatului,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18722&lang=ro#
- Regulamentul privind organizarea și funcționarea Comisiei de certificare și a modelului Certificatului de instituție-gazdă a activității de voluntariat,
<https://mecc.gov.md/ro/content/voluntariat>,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126377&lang=ro#
- Regulamentul privind organizarea și funcționarea Comisiei de certificare și a modelului Certificatului de utilitate publică,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=48138&lang=ro
- Strategia națională de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2020–2025,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125264&lang=ro

CERCETĂRI, RAPOARTE

- APSCF, Cartografierea eforturilor organizațiilor societății civile, membre și partenere APSCF, de sprijinire a refugiaților ucraineni în Republica Moldova, 2022, <https://bit.ly/3YOYu6H>
- APSCF, „Studiul tip baseline al APSCF privind serviciile sociale destinate persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale și copiilor din grupuri vulnerabile”, 2018, https://aliantacf.md/wp-content/uploads/2019/04/FSM_SSMB_Baseline_Study_Report_Executive-summary_EN.pdf
- Asociația Promo-LEX, Raport anual: Monitorizarea activității Parlamentului de legislatura a XI-a în perioada 2021–2022, 2022, <https://promolex.md/22895-raport-anual-monitorizarea-activitatii-parlamentului-de-legislatura-a-xi-a-pentru-perioada-anilor-2021-2022/?lang=ro>
- Biroul Național de Statistică,
<https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7057>
- Cancelaria de Stat, Raport privind asigurarea transparenței în procesul decizional de către autoritățile APC în 2021,
https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_transparenta_2021_final.pdf
- Cancelaria de Stat, „Raport privind implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020”, 2021,
https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_strategie_dsc_2018-2020_iii_anexe.pdf

- Centrul Unic de Gestionare a Crizei, „Raport de activitate”, 15.09.2022, https://gov.md/sites/default/files/raport_de_activitate_cugc_15.09.2022.pdf
- CJI, Restanțele Republicii Moldova la executarea Hotărârilor CtEDO în cauze privind libertatea de exprimare, 2021, <https://cji.md/studiu-cji-restantele-republicii-moldova-la-executarea-hotararilor-ctedo-in-cauze-privind-libertatea-de-exprimare/>
- CJI, Piața mass-media din Republica Moldova, 2022, https://cji.md/wp-content/uploads/2021/05/Studiu-CJI_Piata-mass-media-din-Republica-Moldova.pdf
- Convenția Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale (CETS nr. 205), <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=205>
- CPR Moldova, „De ce și cum trebuie modificată legea accesului la informații”, 2019, <https://cpr.md/2019/11/26/de-ce-si-cum-trebuie-modificata-legea-accesului-la-informatii/>
- CRJM, „Sumarul discuțiilor din cadrul Forumului din 2020 privind justiția și anticorupția”, 2020, <http://old.crjm.org/wp-content/uploads/2020/12/Sumar-Forum-Justitie-Anticoruptie-2020-EN.pdf>
- Eco Visio, Cartea Albă pentru Antreprenoriat Social, 2022, <https://drive.google.com/file/d/1m-dRZgx5PjENWESNoO8Wix9ogF3S-oar/view>
- Expert Grup, „Mecanisme fiscale de stimulare a filantropiei”, 2011, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Mecanisme_fiscale_de_stimulare_a_filantropiei.pdf
- Freedom House, „De ce accesul la informație mai este o problemă în Republica Moldova”, 2021, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-03/Gotisan_Ionel_Brief_FINAL_RO.pdf
- Freedom House, <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>
- Freedom House Moldova, „Indicele Accesului La Informație: măsurarea transparenței instituțiilor publice în Republica Moldova”, 2021, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-11/fh-Moldova_Access-to-Info-Report_Rom-revised.pdf
- Freedom House Moldova, „Indicele Accesului la Informație: măsurarea transparenței instituțiilor publice în Republica Moldova”, 2022,

https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-11/fh-Moldova_Access-to-Info-Report-2022_Rom-v2.pdf

- Institutul de Politici Publice, „Barometrul Opiniei Publice”, noiembrie 2022, <https://ipp.md/wp-content/uploads/2022/12/Sondajul-BOP-noiembrie-2022.pdf>
- Magenta Consulting, Studiul de necesități ale instituțiilor mass-media din Republica Moldova, 2022, https://cji.md/wp-content/uploads/2021/09/Studiul-de-necesitati_2022-.pdf
- Moneyval, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Moldova, 1st Enhanced Follow-up, 2022, Report, <https://rm.coe.int/fur-moldova-1st/1680a6d980>
- PNUD Moldova, „Transformarea digitală a Moldovei”, 2021, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/md/Digital-MOLDOVA-ENG.pdf>
- Registrul de stat al organizațiilor necomerciale, <https://asp.gov.md/ro/informatii-utile/date-statistice>
- Reporterii fără frontiere, Indicele libertății presei, <https://rsf.org/en/ranking>
- Serviciul Fiscal de Stat, „Rezultatele desemnării procentuale în anul 2022”, 2022, <https://sfs.md/uploads/files/rapoarte/raport%20desemnare%20procentuala%202022.pdf>
- Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, „Raportul privind evaluarea națională a riscurilor în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului”, 2022, http://spsb.gov.md/ro/news/raportul-privind-evaluarea-na-ional-a-riscurilor-in-domeniul-sp-l-rii-banilor-i-finan-rii-terorismului?fbclid=IwARoQ2RvREUxzooq9PDeimzt_vDGwve4HjN-1L7yILdy8Zq7sJLdQIvdgWDY
- USAID, CICO, Indexul Sustenabilității OSC din Moldova pentru anul 2021, <https://storage.googleapis.com/cso-si-dashboard.appspot.com/Reports/CSOSI-Moldova-2021.pdf>

